

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

28. 07.

29-30

1934.

XVI AASTAKÄIK

Sõjaasjanduse ajakiri „Sõdur“

Nr. 29/30 — 1934.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages.
<i>Ho.</i> : Maailmasõja tähendus eesti rahvale	767	<i>Ho.</i> : Signification de la grande guerre au regard de l'Estonie	767
<i>Kapten A. Ilves</i> : Lennuväe rünnaktegevus, eriti N. Vene vaadatel	770	<i>Capitaine A. Ilves</i> : Opinion de l'URSS sur les raids d'aviation	770
Noorsoo ettevalmistamine riigikaitseks välismaal (lõpp)	775	Préparation de la jeunesse à la défense nationale à l'étranger (fin)	775
<i>B. P.</i> : Laevasuurtükk rannasuurtüki vastu	778	<i>B. P.</i> : Canon de marine contre canon de côte	778
<i>Kapten R. Ustal</i> : Arvutuslükati kasutamise suurtükiväes	781	<i>Capitaine R. Ustal</i> : Emploi de la règle à calcul à l'artillerie	781
<i>Mag. A. Soom</i> : Narva kindlused fortifikatsioonilisest seisukohast vaadatuna	783	<i>Maître de conférences A. Soom</i> : Les forts de Narva au point de vue de la fortification	783
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
— <i>K. Peterson</i> : Hävitagem oma Kartaago. — ERK üld-, majandus- ja kultuuripoliitiline ajakiri nr. 6, juuni	787	— <i>K. Peterson</i> : Détruisons notre Carthage. — ERK — L'illustration générale, économique, culturelle et politique, No. 6, Juin	787
— New Wars — New Weapons (Uued sõjad — uued relvad)	789	— Nouvelles guerre — nouvelles armes (New Wars — New Weapons)	789
— Uuemaid võtteid haavatute väljakandmisel lahinguväljalt. R. Akšeljevič. „Vojennõi Vestnik“ nr. 5 — 1934	791	— Nes nouveaux procédés pour l'évacuation des blessés du champ de bataille	791
— Lühike ülevaade N. Vene sõjakirjandusest mehhaniseerimise ja motoriseerimise alalt möödunud 10 aasta kestel	793	— Bref aperçu de la mécanisation et de la motorisation au cours des dix dernières années dans la littérature militaire de la R.K.K.A.	793
— Lätii: „Militarais Apskats“ nr. 6, 1934	795	— Lettonie: „Militarais Apskats“ No. 6, 1934	795
— Soome: „Sotilasainakauslehte“ nr. 5 „Tiede ja ase“ (Teadus ja relv)	797	— Finlande: „Sotilasainakauslehti“ No. 5	795
— Saksamaa: „Militär Wochenblatt“ nr. 48	799	— „Tiede ja ase“ (Science et arme)	797
— Rumeenia: „Rumania militara“ nr. 5	799	— Allemagne: „Militär Wochenblatt“ No. 48	799
SÕJAVÄELISED TEATED VÄLISRIIKIDEST:		— Roumanie: „Rumania Militara“ No. 5	799
— <i>Kk.</i> : Ohuvaatluspostide võrgu korraldamise katse P-Ameerika ühendriikides	801	REVUES MILITAIRES ÉTRANGÈRES:	
— <i>Ho.</i> : Ohukaitseküsimus Rootsis	802	— <i>Kk.</i> : Epreuve de l'organisation du réseau de postes de guet aériens aux Etats-Unis	801
KAITSEVÄE ELU:		— <i>Ho.</i> : Défense contre aéronefs en Suède	802
— Aegnasaare komandantuuri 15. aastapäev	804	VIE MILITAIRE:	
— Uute kursuste avamisest Kaitseväe Lennukoolis	806	— 15 ^o anniversaire des troupes de la défense d'Aegna	804
Ametlik osa	807	— Ouverture des nouveaux cours à l'Ecole d'Aéronautique militaire	806
<i>Kapten V. Brockner</i> : Jooni Aegnasaare elust (Veste)	808	Partie officielle	807
Perekondlikke teateid	810	<i>Capitaine V. Brockner</i> : De la vie de garnison à Aegna (Nouvelle)	808
Sport, male.		Informations familiales	810
		Sports échecs.	

Vastutav toimetaja kolonelleitnant **J. REMMEL**
Kõnetr. Kaitseväe nr. 40

Tegev toimetaja major **J. KÖRGE**
Kõnetr. Kaitseväe nr. 163

Väljaandja: „SÕDUR“ Tallinn, Toomkooli nr. 7
Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväe nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1500

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 4 kr.
Veerandaastas 2 kr. 20 s.
Üksiknumber 20 s.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 29/30

XVI aastakäik

28.07.34.

Maailmasõja tähendus eesti rahvale.

Eesti rahva laialiste ringkondade poolehoid kuulus juba Maailmasõja algusest peale kahtlemata liitlastele. Ometi ei pääsenud inimesed, kes poliitiliste asjade üle veidi enam mõtlesid, lahti segaseist tundeist. Kuna Jaapani-Vene sõja ajal mitte ainult poliitiliselt teadlikumad ja enam arenenud inimesed ei tunnud tõsist rõõmu Vene kaotuste ja äparduste puhul, vaid sama tunne oli väga sageli ka rahvahulkade keskel märgatav, muutus nüüd olukord põhjalikult.

Saksa — ainult temast saab olla tõsiselt juttu, kõneledes keskriikidest — võitu ei soovitud milgi tingimusel. Kuigi eestlane kannatas nüüd rahvuslikku ja poliitilist rõhumist peamiselt venelase poolt ja temale lähedane — Balti — sakslane oli juba saanud ise teatud määral rõhutavaks sama venelase poolt, oli iga eestlane teadlik, et Saksamaa võit Maailmasõjas võib kergesti lõppeda Baltimaade üleminekuga sakslaste kätte. Balti sakslased aga olid teinud aastasadade kestes nii palju kui nad suutnud, et muutuda maa pärisrahvale tuliselt vihatuks. Järeldati üsna õigesti — nagu näitasid hiljem lühikese okupatsioonaja katsed ja püüded — et kui meie maa läheb Saksamaa võimusesse, siis pääseb lahti selline rahvuslik surve, millist eesti rahvas ei ole saanud veel iialgi tunda. Peale muu oli teada, millise jõhkra hoolimatusega Preiselased püüavad hävitada nende riigi piiresse kuuluvaid poolakaid, kasutades teiste abinõude hulgas ka majanduslikke vägivallavahendeid. Seepärast on loomulik, et sakslaste võidud alguses täitsid iga eestlast murega.

Kuid poliitiliselt mõtlevais ringkondades ei tuntud ka Vene võitude üle erilist rõõmu, nimelt nende üle, mis viisid venelased

alguses sügavale Austria maadesse ja ähvardasid Venemaale tuua Maailmasõjas hiilgava seisukorra ning tõsta ta vägevuse tipule.

Piirimaade venestamine, mis oli alanud Aleksander III ajal, jätkus täie hooga. Väike hingetõmbus, mille oli ses suhtes toonud muulasile Jaapani sõjale järgnenud revolutsioon, oli jälle kadunud. Vene rahvuslik šovinism oli muutunud nii sõjakaks, et ta ei hoolinud midagi isegi Soome eriseisukorrast, vaid astuti üks samm teise järgi, mille sihiks oli Soome seesmise omapära kaotamine ja tema ühteliitmine Venemaaga igas suhtes. Kindel on, et kui venelased oleksid tulnud välja Maailmasõjast suurte võitjatena, siis oleks panslavism kaotanud iga endakriitika ja siis oleks püütud kõik Vene riigis elavad rahvad võimalikult lühikese ajaga tasa rullida, et kõigil, kultuurseimailgi, rahvil oleks Vene riigis — särk pükstel.

Seepärast on täiesti arusaadav, kui poliitiliselt mõtlevad inimesed kartsid Vene suuri võite, mis oleksid tõepoolest võinud viia Venemaa väga laiaks paisumisele Ida-Preisi, Galiitsia ja võib olla isegi Konstantinopoli ning Dardanellide omandamise teel — nagu nõudsid Vene vägede edasitungi puhul sõja algpäevil isegi vabameelsed ringkonnad õige valjul häälel.

Kuid ajalooline saatus tahtis hoopis teisiti, vähemalt Vene riigi suhtes, kui soovisid ja kujutlesid venelased ja nende juhid. Maailmasõja üheks tähtsamaks tulemuseks oli juba selle sõja kestes rahvaste endamääramise põhimõtte ülesseadmine.

Ei ole tähtis, kes esines kõige enne selle põhimõttega. Selge on ainult, et ta oli hädava hendiiks. Nagu üksikinimeste elus on harilik nähe, et suurmees hakkab tõsise

hädahoju hetkel korruga väga hästi märkama ja tundma ka väikemeest, kellest ta seni alati hoolimatult ja kalgilt möödunud, nii on lugu ka rahvastega. Nõnda töötasid mõlemad, venelased kui ka sakslased, juba kaunis varakult pärast sõja algust Poola kuningriigi restaueerida, sama Poola, mille nad omal ajal koos kõige ülekohtusemal ja jõhkramal viisil hävitanud. Kui aga sõda venis pikale ja sai järjest küsitavamaks, kes võidab, siis hakati mõlemal pool kõnelema ikka enam rahvaste endamääramise õigusest, et ainult endale meelitada enam poolehoidu rahvaste keskel, kel puudus iseseisvus. Võib olla, et teoreetik Wilson mõistis seda põhimõtet täiesti õiglaselt, kui ta nõudis, et Maailmasõda peab tegema lõpu seisukorrale, kus üksikud rahvad on võõrandusobjektiks teiste käes, vaid igal rahval on endal õigus määrata, kuidas ta tahab oma riiklist elu sisse seada ja elada. Kuid Wilson tuli Ameerikast, kus puuduvad rahvaste küsimused ja seepärast oli tal kerge sarnasel viisil kõnelema. Euroopas aga valitses traditsiooniliselt nõrgemate rahvaste rõhumine tugevamate poolt ja kuidas võidakse sellest loobuda!

Nii tuligi, et Maailmasõja lõpetanud rahulepingule järgnes mõnigi „petatud rahvas“, nagu ütleb kaunis tabavalt Fr. Nansen armeenlaste kohta, kes tegid, mis suutsid, liitlaste võidule kaasa aitamiseks, kellele aga siiski ei saanud osaks endamääramise õigus.

Sarnase õiguse omandasid õieti ainult need rahvad, kes toetasid oma õigust relvad käes — nagu tegid ka eestlased.

Ilma pikema arutluseta on päevselge, et kui meil oleks puudunud see argument, siis ei oleks meie endamääramisest tulnud mitte midagi välja.

Kui Kerenski pidas „Estonias“ kõnet, siis ütles ta peale muu, et uus Venemaa pooldab täiesti rahvaste endamääramise õigust, isegi kuni Vene riigist lahkulöömiseni. Ometi on teada, kui raske oli tegelikult isegi avaramat kohalikku omavalitsust maksmata panna.

Brest-Litovski rahu läbirääkimistel kinnitasid venelaste esindajad, et Nõukogude Venemaa tunnustab rahvaste endamääramist ja seepärast ei ole tal mitte midagi Baltimaailt lahkumise vastu, kui Balti rahvad tahavad ise otsustada oma saatuse üle. Hädavaevalt said aga Saksa okupatsiooni väed hakata maalt lahkuma, kui venelased kiirustasid meie saatust määrama.

Õiguse põhimõttest ei olnud siis jäänud midagi järgi, vaid otsustama pidi jõe põhimõte. Siin aga oli Maailmasõda meie annud kalli vara, olgugi saavutatud raskete ohvritega.

Maailmasõjast osavõtnud eestlaste arvu loetakse vähemalt sajatuhande mehega, kellest kaugelt suurem osa tuli, omandanud hea võitluskogemuse ja vilumuse, tervetena ja võitlusvõimsatena koju tagasi.

Eriti palju väärtuslikku andis meile Maailmasõda ohvitseride suhtes. Rahu ajal Vene väes teenivate ohvitseride arv ei olnud suhteliselt suur. Eestlane ei armastanud seda elukutset, peamiselt kehvapoolsete ainelist tingimuste tõttu. Maailmasõda aga kujundas eestlasist, kui suhteliselt enam haritud rahvast, loomulikult võrdlemisi suure käskkonna-kogu. Teoreetiline ettevalmistus oli küll kitsavõitu, nagu sõjaaja oludes arusaadav. Seda väärtuslikumad aga olid lahinguvälja kogemused, mis kasvatasid aja kestes meie rahva seast hulk suurte vilumustega tublisid juhte.

Kui viimaks saabus Maailmasõja tulemuste läbi eesti rahvale suurim ajajärk tema elus pärast sadasid aastaid ja ta võis asuda oma endamääramise teostatmisele relva varal, siis oli tal olemas väärtuslikem ollus, mida vajatakse võitluses — vilunud ja kogenud meeskond vilunud ja kogenud käskkonna juhtimisel.

Tõsi küll, see meeskond oli Vene revolutsiooni keerises teatud määral desorganiseerunud ja osalt isegi demoraliseerunud. Kuid eriti juhtiva olluse keskel oli veel küllalt säilinud kindlat vaimu ja — mis on kõige huvitavam — rohkesti patriotismi isegi ka elukutseliste rahu-aegsete ohvitseride hulgas. Teatavasti valitses eesti seltskonnas kaunis laialdaselt arvamine — sageli mitte ilma aluseta — et vene väes teenivad eesti ohvitserid jäävad iseäralise, puhtvene, keskuse tõttu oma rahvale ajajooksul võõraks. Nagu näitasid Vabadussõja kogemused, olid sellised kartused liialdatud. Niipea, kui tuli võimalus, ruttas kaugelt suurem osa eesti elukutselisi ohvitseri kõhklematult eesti lipu alla.

Vabadussõja algades oli maa sõjast kõvasti väsinud. Alatised inimeste ja hobuste mobiliseerimised ning tarbeainete rekvireerimised olid rahva kangesti ära tüüdanud, kuna seeläbi kannatas tugevasti ka maa majanduselu. Alguses vene desorganiseerunud vägede sageli jõledad omavoliteod, hiljem aga enamlaste terror, olid muutnud rahva

hellaks, kuid ühtlasi ka apaatseks. Just juhtkonna energia ja algatusvõime oli, mis maa sellest tarretusest välja kiskus ja ühiselt suure sihi poole liikuma pani.

Sellele juhtkonna initsiatiivile seltsis õppiva noorsoo vaimustatud isamaalus ja usk eesti rahva riigilooma võimetesse, sama noorsoo, kes oli saanud vene hariduse, millele nüüdisaja noorsoolased sageli vaatavad ülalt alla, ilma teda küllalt tundmata, ja milline haridus ei takistanud kujunemast noortest tuliseid patrioote.

Kui juhtkond ja noored panid liikuma asja, mille sihiks oli endamääramise õiguse teostamine, siis pääses maa vähe-haaval roidumusest ja loidusest ning läks viimaks suure innuga kaasa ses eesti rahva elus suurimas püüdes — vabaduse taotlemises.

Maailmasõda tõi inimesile rohkesti üllatusi ja pettumusi mitte ainult reaalseste tulemuste suhtes, vaid ka hingeeluliselt.

Sõja algupäevil valitses kogu maailmas, eeskätt sõdijate keskel, kindel arvamine, et sõda ei saa kuigi pikk, ainult mõni kuu. Ettevalmistus kõikjal ja relvastus õeldi olevat nii täielikud, et tugevama üleolek pidi selguma kaunis ruttu. Pealegi ei suutvat rahvad pidada selliselt ülisuurele majanduslikule ja moraalsele pingele kaua vastu.

Pärast Vene võitu sakslaste nõrkade jõudude üle Gumbinneri juures, mis oli iseendast vaid pisike episood, hõiskasid vene lehed ühel meelel, et paari kuu pärast dikteerivad vene väed sakslasile rahu Berliinis.

Samuti rutulisest rahu dikteerimisest prantslastele ja nende liitlastele Pariisis kõnelesid sakslased pärast Belgia kindluste kiiret vallutamist. Kuid tuli, mida õieti palju keegi ei teadnud aimata ega ette näha — tuli kestev ja kurnav ning närvesööv positsioonisõda, sõjakunsti dekadenss, mis hävitas enne tagalad ja alles siis viis rinde kokkuvarisemisele, mida sõjateoreetikud kardavad nüüd nagu kodukäijat ning mille vältimiseks tulevikusõjas otsitakse vahendeid.

Selgus, vastu ootust, et rahvaste vastupanujõud on majanduslikult kui ka moraalselt hädaohu ajal erakordselt suur. Linnaelu pehmendav mõju ei ole inimesi ammugi sel määral nõrgendanud, nagu usuti. Selle pehmendava mõju tasakaalustavad osalt kaunis laialt arenenud sport, veel enam aga moraalne jõud. Terve, tugev hing teeb ka nõrga keha tugevaks ja aitab teda kanda füüsilisi raskusi.

Nõudis inimeselt otse haruldast hingelist jõudu, et päevade, isegi nädalate viisi ühtjoont seista lausa põrgutules. Eurooplane suutis seda, ja see tunnistab peale muu, et eurooplane ei ole veel ammugi mitte vana ja väsinud, nagu mõned arvavad, vaid alles täis elujõudu ja vaimlist erksust.

Nagu Maailmasõda tõi rohkesti üllatusi ja pettumusi nii mõneski suhtes isegi puhtsõjatehnikas, on võimatu ennustada tulevikusõja kohtagi, milline ta saab. Ajaloos ei kordu midagi, vaid kõik, mis sünnib, on ainuskordne. Küll satub ajaloos mitte vähe sarnasusi, aga need sarnasused ei tarvitse olla kuigi olulised ja võivad anda asjale üldiselt hoopis teise käigu kui ta oli samalaadi oludes varem.

Millise iseloomu tulevikusõda omandaks, milliseid tulemusi võitluses ja sõja otsustamise kohta annaksidki üksikud relvaliigid, eriti moodsad ja moodsaimad, mida Maailmasõjas ainult osalt või veel mitte sugugi katsetatud, üks asi jääb muutmattult püsima — inimese.

Tubli mees kehva relvaga kaalub kindlasti alati rohkem kui kehv mees tubli relvaga.

Oleme aineliselt kaunis vaene rahvas ja meil ei ole jõudu muretseda endale tarviliisel määral ja ulatuses eeskujulisemaid materiaalseid kaitsevahendeid. Kuid oleme küllalt rikas rahvas, et viia oma moraalset jõudu eeskujulikule kõrgusele. Oleme loonud, kasutades Maailmasõja soodsaid poliitilisi tulemusi, endale, lühikese ajaga riigi, mis jätab vähegi erapooletul vaatlemisel oma ehituse ja tegevuse suhtes täiesti rahuldava tunde. Tegime seda aineliselt haruldaselt väheste vahenditega alates, sest nendega tulid meid abistama mõned heatahtlikud rahvad alles siis, kui nad veendusid meie suure moraalses jõus ja kindlas tahetes vabadusele ja iseseisvusele.

Ei saa öelda, et oleksime saavutanud tugevate, moraalselt kõikumatute isikute kujundamises haripunkti. Nagu näitavad sagedased kogemused, leidub meil veel kaunis rohkesti nõrkust, loidust ja ükskõiksust. Ei ole veel küllalt arenenud rahvuslik uhkus, kuigi meil on selleks olemas juba küllalt traditsioonilist alust ja ei ole ka — mis on veel tähtsam — küllalt edenenud isikuhkus, enda-armastus, selle sõna heas mõttes. Ei suudeta veel kaugeltki alati lausuda muinasaja kange naise eeskujul täies

veendumuses: olen suurem kui et saatus suudaks mind kahjustada.

Ometi oleneb rahva vabadus ja iseseisvus peamiselt just tema kodanike moraalsest jõust, sest et eeskätt sellest olenevad võitluse tulemused, nagu näitasid

peale muu õige selgesti ka Maailmasõda ja meie Vabadussõda.

Võib olla tahavad sammuda nüüdki juhtkond ja noorsugu eesotsas, et viia kogu rahvas moraalselt tegevusele? **Ho.**

Lennuväe rünnaktegevus, eriti N.-Vene vaadetel.

Kapten A. Ilves.

Lennuväe tegevust maapealsete märkide hävitamiseks uuritakse tänapäeval õige intensiivselt, otsides selle probleemi lahendamist ühelt poolt kogemuste ja praktiliste katsete tulemuste põhjal ning teiselt poolt teoreetiliste kaalutlustega. Üheks lennuväe tegevuseviisiks maapealsete märkide vastu, mis on saanud suureks tähelepanu objektiks, eriti meie idanaabri juures, on lennuväe rünnaktegevus. Selle all mõistetakse teotsemist õhust pommidega, kuulipildujate tulega ja sõjakeemiliste vahenditega nii lahinguväljal kui ka tagalas, peamiselt vastase elavjõu vastu. Üldiselt lennuväe rünnaktegevuse esineb erimõistena vaid üksikuis riikides, kujutades sisuliselt õhust kallaletungi erineva täitmiseviisiga.

Lennuväe rünnaktegevusega saavutatakse otsene osavõtt üldisest operatiivsest tegevusest, taktikaline koostöö teiste väelikeidega, võideldes viimastega kõrvuti ja häirides vastast tagalas. See tegevus on sageli nähtav väeosile, võimaldab neil hinnata lennuväe osavõttu ja kasutada ära tagajärgi. Sünnitades vastasele materiaalseid kahjusid, on rünnaktegevuse moraalne mõju veel mitmekordselt suurem. Vastase moraali mõjutamises õieti peitubki lennuväe rünnaktegevuse tuum.

Lennuväe rünnaktegevusse meelitavad märgid — vastase vägede suuremad koondised rännakul — tuleb lugeda tänapäeval vaid harulduseks, sest suuremad liiklemised teostatakse peamiselt öö kattel. Kuigi manööversõja olukord ja samuti vastase jälitamine või oma vägede taandumine nõuavad vägede liiklemisi ka päeval, siis püütakse seda teostada igal juhul hajutatult ja moondatult. Seega vägede koondised, kui märgid lennuväe rünnaktegevusele, kaovad, vaid tegevus kujuneb teatud maa-

alal leiduvate vastase vägede ning teiste märkide süstemaatiliseks hävitamiseks.

Kuna lennuväe rünnaktegevus suundub peamiselt maavägede vastu, siis viimased peaksid teadma selle tegevuse põhimõtteid ja tagajärgi, et olla paremini ettevalmistatud vastutegevuseks. Millistele põhimõtetele on rajatud lennuväe rünnaktegevus, eriti N. Venes, kuidas käsitletakse selle teostamist ning millised tagajärjed saavutatakse — need on küsimused, mida allpool vaatleme. Tervikuma pildi saamiseks lennuväe rünnaktegevuse võimalikest tagajärgedest peatume lühidalt ka vastutegevuse võimalustel maapealsetelt vägedelt.

I. Rünnaktegevuse põhimõtted ja eesmärgid.

Lennuväe rünnaktegevuse üldised põhimõtted on rajatud Maailmasõja kogemustele. Lennukite tehniline ja arvuline areng on põhjustanud vaid teotsemiseviiside ning tegevuse ulatuse muutmist. Näitena lennuväe rünnaktegevusest maailmasõjas olgu loodud sakslase Hans Arndti kirjeldus tegevusest augustikuul 1918. a. Albert-Mondidieri rindel: „Lahinguväljal valitsenud udu takistas lennuväe tegevust kuni kella 0730-ni mõlemil poolel. Pärast seda aega järgnes sakslaste positsioonide rünnak vastase ülekaalus jõududega. Lennates minimaalsel kõrgusel, vaenlase lennukid ründasid pommidega ja kuulipildujate tulega kõiki ettetulevaid märke. Vastase tegevud eskadrillid, asudes ülevalpool pilvi, murdsid läbi meie kattest ja tungisid tagalasse, pildudes pommidega ja käsigranaatidega raudteehooneid, staape ja aerodroome, kadudes enne kui Saksa hävituslennukid ja õhukaitse suurtükivägi suutsid avaldada vastu-panu.“

„Sõduri“ tegevtoimetajate vahetuse puhul.

Kolonelleitnant A. Laats
Endine tegevtoimetaja.

Major J. Kõrge
Praegune tegevtoimetaja.

Senine „Sõduri“ tegevtoimetaja kolonelleitnant Artur Laats lahkus neil päevil toimetaja kohalt, et asuda Lääne-Saare kaitseringkonna staabiülema kohale. Kol.-lt. A. Laats, olles üle kahe ja poole aasta „Sõduri“ tegevaks toimetajaks, on suuresti aidanud kaasa „Sõduri“ sisulise kui ka välise ilme kujunemisele tema praegusele tasemele. Tähelepanuväärivad on kol.-lt. Laatsi teened tiheda kontakti loomises niihästi kodumaiste kui ka välismaa vastavate

häälekandjatega. Samuti agaralt on kol.-lt. Laats püüdnud tõsta paremale järjele „Sõduri“ majanduslist külge kui ka selle sisu vastuvõetavaks teha tema väga erinõudelsele lugejaskonnale.

„Sõdur“ soovib oma senisele tegevtoimetajale kol.-lt. A. Laatsile edu ja õnne tema uuel vastutusrikkal kohal, ühtlasi loodab, et ta ka oma uue töö kõrval ei unusta „Sõdurit“ ning leiab võimaluse viimast toetada oma väarika kaastööga.

Aerodroomide ründamise tulemustest olgu näide Julvecourt'i juures 30. sept. 1917. a., kus üksainus Saksa lennuk 5 pommi ja 200 kuuliga muutis tegevusekõlbmatuks 50% eskadrilli lennukeist, haavates ühtlasi 4 ohvitseri.

Arvestades maailmasõja tulemusi ja nende põhjal ülesseatud põhimõtteid, nähakse ette N. Vene ametlikes eeskirjades rünnaktegevuse eesmärkideks:

- nõrgestada vastase moraali tulistamisega ja pommitamisega õhust;
- sundida vastast hargnema enneaegselt, halvates seega tema tegevust;
- sünnitada segadusi vastase tagalas ja

tekitada kaotusi varude ründamisega;

- julgete ja kestvate rünnakutega õhust tõsta oma vägedes pealetungi tahet nii sissemurdel vastase asetusse kui ka vastase pealetungi tagasilöömisel.

Nende eesmärkide kohaselt suunatakse ka lennuväe tegevus. Tuginedes N. Venes maksvaile põhimõtetele, järeldeb lennuväe rünnaktegevusest alljärgnevat:

a) Analoogiliselt sakslastele Maailmasõjas on N. Venes erilised lennuväe n. n. rünnaküksused otseseks tegevuseks maapealsete märkide vastu lahinguväljal ja lähemas tagalas. Selleks kasutatav lennuk oma

omadusilt sarnaneb luurelennuki tüübile. Üldised nõuded rünnaklennukile on paindumus, suur kiirus, hea vaate- ning laskevõli ja tugev relvastus. Raske, osaliselt soomustatud lennuk, mida kohati kasutasid sakslased Maailmasõjas, on nüüd kõikjal kõrvale jäetud kui mitte otstarbekas. Riikides, kus eraldi rünnaklennuväe üksused puuduvad, leiavad kasutamist selliseks tegevuseks kergepommitus-, luure- ja hävituslennukite üksused. N. Venes lubatakse neid üksusi kasutada vaid kriitilistel olukordadel, kusjuures kergepommituslennukeile seatakse eesmärgiks pikendada suur-tükiväetuld sinna, kuhu viimane ei ulatu, valides märkideks peamiselt laod, suuremad kolonnid, motomehhaniseeritud väed, vägede koondised, suured voorid j. t.

b. Väljudes sellest, et tootmine vastase maapealsete vägede vastu on lennuväele sama, mis jalaväele rünnak, nõutakse rünnaktegevusel lennuväe massilist ehk õigemini koondatud kasutamist. Taktikaliselt teostatakse lennuväe rünnakud väikes-tes koondeis (normaalselt kolmik), kusjuures tuli koondatakse väljavalitud märkidele korduvate rünnakutega.

d. Hoidumine seesuguste märkide ründamisest lennuväelt, mida võimalik katta suur-tükiväe tulega, laseb järeldada, et esijärgus ja osaliselt ka teises järgus asuvad väeosad ei osutu märkideks rünnaklennuväele. Väidetakse kogemuste põhjal, et selliste märkide ründamine harilikult ebaõnnestub, sest lennukid võivad kergesti eksida vägede asetuses ning rünnata omi väeosi. Samuti ei tekita lahingujärgus ründamine suuri materiaalseid kahjusid, sest tule koondamine märkide hajutatud asetuse tõttu on raskesti teostatav.

e. Lennuväe rünnaktegevus tugeneb madal- ehk niitvalennu põhimõttele. Sellega saavutatakse varjatult ning ootamatu lähenemine, sest mootori müra on kuulda madallennul varje tagant keskmiselt kuni ½ km, milline kaugus kaetakse lennukil umbes 10 sekundiga. Madallend pakub lennukitele head moondamist õhust vaatluse eest, raskendades vastase hävituslennukite vastutegevust. Samuti on lennuki tulistamine maapealsetest relvadest raskendatud, sest madallennul omab lennuk suure nurkkiiruse, mille tõttu sihtimine osutub väga piiratuks. Tegevusemõju madallennul pommitamise paremate tagajärgede ja moraalse efekti tõttu on märksa suuremad. Lõpuks, madallend pikendab lennuväe tegevust ajas, sest madalpilvitus isegi kerge vihmaga ei osutu siin takistuseks, vaid, just ümberpöör-

dud, soodustab tegevust; seesuguse ilmaga mootor maa lähedal ei lähe „kuumaks“ ja sageli ka õhuvool on ühtlasem, kergendades seega lendamist.

Vaatamata niitvalennu paremustele, on sellel lendamise viisil ka rida puudusi, mille tõttu N. Vene lennuväe autoriteedid soovivad jätta madallennu vaid rünnaklennuväe üksusile, kuna pommituslennuväe üksustele eelistatakse lende suurtel kõrgustel. Leidub mõtteid, et tulevikusõja tingimused nõuavad lende maksimaalsel kõrgusel, mis võimaldab saavutada ootamatust ja raskendab või teeb võimatuks õhukaitsevahendite tegevuse.

g. Lennuväe rünnaktegevus kooskõlastatakse maavägede tegevusega, kusjuures suurt tähelepanu pööratakse märgi luurele, eriti rünnaku momendi ning asukoha (maastiku suhtes) valiku mõttes. Maapealsete õhukaitserelvade tule mõju vähendamiseks soovitatakse rünnata teatud märki mitmest suunast üheaegselt n-n. „tähekuju- liselt“.

h. Lennuväe rünnaktegevus nähakse ette nii päeval kui öösi. N. Vene eeskirjades öist rünnaktegevust küll ei käsitleta, kuid ajakirjades leidub üksikuid märkmeid sellise tegevuse kohta. Ameerika Ühendriikides avaldatakse mõtteid, et praeguses olukorras näib olevat tõenäolikum lennuväe rünnakute teostamine rohkem öösi kui päeval. Seda põhjustab just maavägede tegevus, sest suuremad liiklemised kanduvad üle öö peale.

2. Rünnaktegevuseks kasustatavad relvad ja nende mõjuvus.

Lennuväe rünnaktegevusel kasustatakse relvadena lennuki kuulipildujaid, pomme ja sõjakeemilisi vahendeid ehk mürkgaasi. Neid vahendeid nimetatakse ka N. Vene lennuväe määrustikes. Viirasel ajal ilmu- vais töödes on hakatud asetama esikohale pomme. Millisel määral on võimalik kasutada ühte või teist loetletud vahendeist ja milliseid tagajärgi saavutatakse?

1. Lennuki kuulipildujate kasutamist madallennul mõjutavad nii mitmedki tegurid. Tähtsamad neist on suur nurkkiirus ja väga piiratud tulistamise aeg. Lennuki sünkroniseeritud (lenduri) kuulipildujaid saab kasutada vaid siis, kui lennuki nina on suunatud märki, s. t. lennuk madaldub ehk pikeerib märgi peale. Madallennu tõttu kujuneb pikeerimine väga piiratuks. Lennuki turelli (teise istme) kuulipildujaist on võimalik tulistada märki

lennuki möödumisel. Peab aga tähendama, et tulistamise võimalust mõjutab siin nurkkiirus. Mõnes riigis toimetatud katsete tulemustel väidetakse, et nurkkiiruse kasutamisel üle teatud piiride, milleks loetakse umbes 10° sekundis, osutub märgi tulistamine sihtimisega võimatuks. Sellest järeldub, et maapealse märgi tulistamine kuulipildujaist madalalt kõrguselt ei anna suuremaid paremusi, võrreldes tulistamisega kõrgemalt. Põhjuseks on siin suur nurkkiirus ja märgi piiratud tulistamise aeg, kuna suuremalt kõrguselt on võimalik tulistada märki kestvamalt.

Lennukilt kuulipildujaist tulistamisel tuleb arvestada ka tulistamiseala suurust. Viimane ühenduses lennuki kiirusega määrab tulistamise aja. Nii näiteks 100 m kõrgusel piirdub märgi tulistamise võimalus 4 sekundiga, millise aja jooksul suudetakse ühest turelli kuulipildujast välja lasta umbes 30—40 kuuli. Käesoleval ajal on sihitud püüded tule intensiivsuse tõstmiseks selles suunas, et võtta tarvitusele suurema laskekiirusega kuulipildujad. Viimaste laskekiiruse tõuseb üle 1000 lasu minutis.

Lennukite kuulipildujate tule mõju hindamiseks toimetatud katsete tulemused on väga lahkuminevad. Keskmiselt loetakse, et koondriivis asuva jalaväe kompani ründamisel 3 lennukiga à 4 klp-t 100—150 m kõrgusel võib soodsail tingimusil saavutada tabamusi kuni 25%. Kui aga kompani asub hargriivis, siis langeb tabamuste arv 2—3%. Piiratud tulistamise võimalus ajas nõuab lennukilt maapealsete märkide ründamiseks madalalt korduvaid pealelende, asetades seega lennuki vastase maapealsete relvade tule alla, mis on ohtlik lennukile.

Arvestades raskusi ning puudusi lennuki kuulipildujaist tulistamisel maapealsetele märkidele, hinnatakse kuulipilduja tule tähtsust peamiselt vaid moraalse mõju seisukohast, mis tingitud kiirest ja madalalt ilmuvate suure hulga lennukite mürast ja tulistamisest. Sel on eriti suur mõju vastase segadusse sattunud osade ründamisel ja teatud olukorras ratsaväe vastu teotsemisel.

2. P o m m i d e kasustamine lennukilt maapealsete märkide ründamiseks on tõmanud enesele suurema tähelepanu. Seda põhjustab asjaolu, et tulemused arvatakse siin olevat palju suuremad kui kuulipildujaist tulistamisel. Pommide valik ökonoomsuse ning mõjuvuse seisukohast püütakse saavutada katsete kogemusel. Nii elavate märkide vastu teotsemiseks tunnustatakse kõige soodsamaks väikesed, 10—16 kg kild-

pommid. Suuremad kildpommid (50 kg) loetakse mitte kasulikuks, võrreldes sama kaalu väiksemate pommidega. Ka ei peeta ökonoomseks väga väikesi (1—2 kg) pomme, sest nende tegevusraadius on väga piiratud, mille tõttu tabav vöö üksikute lennukite ülelennul kujuneb liig kitsaks.

Kildpommi tegevusemõjust ettekujutuse saamiseks olgu toodud näitena Ameerikas korraldatud katsete tulemused, et 11,3 kg pomm, milles lõhkeainet 2,5 kg, annab 500 kildu, millede hajumise raadius surmava mõjuga ulatub 50—75 m. Selle raadiuse piirides loetakse elavatest märkidest 50% tabatuks.

Võtame näiteks rünnaku märgiks jalaväe pataljoni, mis hajunenud maastikule 1000×1000 m. Öletame, et ainult 1% kildudest tabab märke surmavalt. Märke on pataljonis umbes 1000 (inimesed, hobused). Rünnakuks kasutatakse luurelennukeid, pommide kandejõuga 300 kg, s. o. 25 à 12 kg pommi. Teoreetiline arv lennukid, mis vajalik pataljoni täielikuks hävitamiseks, arvestatakse valemil:

$$M. 100$$

$$n = \frac{M}{m}, \text{ kus}$$

m. p.

n — vajalik arv lennukid,
M — üksikute märkide arv,
m — kildude arv ühes pommi,
p — pommide arv ühel lennukil.

Asetades arvud ülaltoodud valemisse saame:

$$n = \frac{1000 \cdot 100}{500 \cdot 25} = 8 \text{ lennukit.}$$

Umbes sama tulemuse saame, kui võtame aluseks 1 pommi mõjuva tabamiseala ja arvestame vajaliku pommide arvu pataljoni alla võetud maaala täielikuks katmiseks. Võttes ühe pommi kildude hajumiseks $R = 50$ m ja arvestades, et mõjuvaks tabamiseks peaks langema 2 pommi nimetatud raadiusega maaalale, saame ühe pommi tegevuseribaks 3925 m^2 (arvestades $\pi R^2 : 2$). Pommide arv, mis vajalik $1000 \text{ m} \times 1000 \text{ m} = 1.000.000 \text{ m}^2$ täielikuks katmiseks, võrdub $1.000.000 : 3925 = 255$ pommi. Lennukeid läheks seega vaja 8—10, arvestades 30—25 pommi lennuki kohta. Kui aga pommide kaasavõtmise võimalus lennukil suurendada kuni 40 pommini, läheks vaja ainult 6 lennukit.

Lennupommide juures ei saa nimetamata jätta sütikuid, millel on suur tähtsus rünnaktegevuse teostamisel. Sütikud jagunevad üldse hetk- ja viitsüतिकuteks. Viit-

sütikud fugasspommides on normaalselt viivitusega 0,05—0,15 sekundit. Rünnaktegevusel kildpommide kasutamise juures osutub sütikute valik probleemiks, mis seni praktiliselt ei ole veel igalpool rahuldavalt lahendatud. Raskuseks on siin:

a) madalalt visatud pomm kukub maa peale teatud nurga all vertikaalse telje suhtes, mille tõttu harilik sütikute igakord ei põhjusta pommi lõhkemist. Siin on vaja erisütikuid, mis süütavad pommi igas asendis. Pomm ise peab olema ka vastavalt ehitatud, et anda maksimum kilde igas lõhkemise asendis;

b) lennupomm, kukkudes madalalt kõrguselt, võib maa peal lõhkedes tabada kildudega ka oma lennukit. Näiteks 12 kg kildpommi üksikud killud veel 150 m kaugusel lõhkemise kohast läbistavad 1" pakuse laua.

Vaadeldes pommitamist 30 m kõrguselt, saame pommi kukkumise ajaks:

$$t = \sqrt{\frac{2H}{g}} \text{ kus } H = 30 \text{ m, } g 9,81 \text{ m/sek.}$$

Seega pomm kukub umbes 2,5 sekundit. Selle aja jooksul lendab lennuk kuni 150 m; arvestades pommi edasikandmist umbes 0,6 lennuki kaugusest, saame pommi lõhkemise kauguseks lennukist hetksütiku kasutamisel 150 m — 150 · 0,6 = 60 m.

Kasustades viitsütikut 0,15 sek. viivitusega, suureneb kaugus 69 m. Järelikult lennuk asub oma pommi kildude mõjuva tegevuse raadiuses. Sellepärast on vajalik konstrueerida pomm palju suurema viivitusega, et vältida lennuki tabamist kildudega. Viitsütikutega varustatud fugasspommidest vääriavad erilist tähelepanu kuni tundideni vältavate viivitustega pommid. Neid pomme soovitatakse kasutada näiteks raudteesõlme pommitamiseks, ühenduses hetksütikutega pommidega, eesmärgiga — segada parandustöid.

d) Kildpommile esitatakse nõudeks, et

saada rohkem kilde hajumisega paralleelselt maapinnale. Selleks varustatakse kildpomm tavaliselt vardaga, milline põrgates vastu maad põhjustab kohe lõhkemise, hoides ära pommi tungimise maasse. Viitsütikut kasutamisel osutub aga paheks just pommi tungimine maasse. Sellepärast loetakse siin kõige paremaks lahenduseks konstrueerida kildpomm, mis lõhkeks momentaalselt maaga kokkupuutumisel, kuid pommi kukkumise aeg oleks palju suurem normaalsest. Selleks varustatakse madalalt kõrguselt visatud kildpomme seadeldisega, mis pidurdab pommi kukkumist ja edasi liikumist õhus, andes võimaluse lennukil eemalduda pommi lõhkemise kohast. Selles suunas käivad katsed üksikuis riikides. Näiteks Ameerika Ühendriikides on kasutamisel kildpomm, milline varustatud umbes 2,5 m läbimõõduga langevarjuga. Viimane osutub pommi kukkumise piduriks. Selline pomm, visatud 60 m kõrguselt, lõhkeb maa peal ajal, mil lennuk on suutnud eemalduda lõhkemise punktist kuni 1000 m kauguseni.

3. Sõjakeemiliste ainete kasutamist maapealsete märkide vastu nähakse ette N.-Venes ühenduses pommitamisega (fugass- või kildpommidega) ja eraldi tegevusena — gaasi pisardamise ehk udustamise näol. N. Vene sõjakirjanduses leidub mõtteavaldusi, et keemiliste ainete levitamise eel peaks käima tavaliselt pommitustegevus, eesmärgiga saavutada mõjuvamaid tagajärgi ja kiskuda eemale tähelepanu gaasi pisardamist toimivalt lennukilt, kaitstes seega viimase tegevust. Ka soovitatakse mõnikord keemilise rünnaktegevuse eel teha suitsukate, et varjata gaasi pisardamise läbiviimist, mis põhimõtteliselt peab toimuma madalalt. Keemiliste ainete kasutamise üheks viisiks loetakse N. Venes ka n-n. „korkide“ loomist kitsustes, eriti ratsaväe vastu võitlemisel. (Järgneb.)

Noorsoo ettevalmistamine riigikaitseks välismail. *)

Nõukogude Venemaa.

Nõukogude Venemaal noorsoo sõjalist ettevalmistamist teostatakse sunduslikul ja selle kõrval ka vabatahtlikul alusel.

Sunduslik noorsoo sõjaline ettevalmistamine jaguneb: 1) sõjalisteks õppusteks, 2) teenistuseelseks ettevalmistamiseks ja 3) kõrgemaks sõjaliseks ettevalmistamiseks väljaspool sõjaväge.

Sõjalisi õppusi teostatakse I ja II astme koolides.

I astme koolides (algkoolides) õppusi juhivad rahvahariduskomissariaadid. Õppuste eesmärk on valmistada sõjaväele ette moraalselt ja kehaliselt tugevat punaväelaste kontingenti. Eritunde selleks määratud ei ole, kuid õpilaste sõjaline kasvatamine toimub varjatult, vastavate ainete sissepõimimisega koolide üldõppeainete kavadesse, näiteks:

- rividistsipliini sisendatakse igasugu kogumiste, liikumiste, jalutuskäikude ajal, millel valitseb täielikult sõjaväe rivimäärustikule vastav kord;

- relvade materjalosa õpetatakse tehniliste teadmistega tutvustamise tundides, kus õpilastele antakse algelisi teadmisi moodsatel relvadest üldse ja jalaväe relvadest eriti;

- õhu- ja gaasikaitset õpetatakse ning esimese arstiabi andmisest lahinguväljal antakse praktilisi näpunäiteid tervishoiu tundidel;

- erilist tähelepanu pööratakse laskeasjandusele, kus õpilane kehalise kasvatusena ja spordi nime all alul arendab enda osavust vibuga, hiljem — sportpüssiga.

Sellest nähtub, et I astme koolides, kuigi seal puuduvad eritunnid sõjaliste ainete jaoks, viimaseid õpetatakse moondatult, õpilastele märkamatuks.

Kuid vähe sellest. Peale üldsõjaliste ainete käib koolides täie hooga sõjalis-moraalne kasvatus. Seal iga õpetaja igal võimalikul juhtumil püüab rõhutada riigikaitse, suurt tähtsust ja sisendada õpilastesse armastust sõjaasjanduse vastu. Igal võimalikul juhtumil püütakse väita, et punavägi on saavutanud suure võidu kapitalismi üle ja selle

võiduvilja kaitsmine on iga Nõukogude Vene kodaniku ülim kohus.

II astme koolides (keskkoolides) sõjalisi õppusi teostatakse sõja- ja mereväe rahvakomissariaadi juhtimisel. Õppuste eesmärk on kasvatada punaväe juhtideks kõlvulikke kontingenti.

Õppust teostatakse sunduslikul alusel, vastavate erikavade kohaselt, kuhu kuuluvad: teoreetiline ja praktiline tutvumine sõjaliste küsimustega, sõjaväe administratsiooniga, side-, garnisoni- ja distsiplinaar-eeskirjadega, laskeasjandusega (v.-püss ja kk), jao ja rühma taktikalise tegevusega, jalaväe ja teiste väeliikide koostööga, side-, õhu-, gaasi- ja moondamisasjandusega, topograafiaga ja sanitaaralaga, samuti poliitiline ettevalmistamine kui ka väliõppused ühes lahingulaskmisega.

Peale toodud eritundide teostatakse sõjalist õppust ka teistel tundidel — analoogiliselt I astme koolidega.

II astme kooli lõpetanud teenistuskõlblikud kutsealused pärast üheaastast teenistust maavaes või õhujõududes või pärast kaheaastast teenistust mereväes nooremate juhtide kohtadel ja vastavate katsete sooritamist ülendatakse tagaväe keskmisteks juhtideks.

Sõjaväeteenistuseelset ettevalmistamist (doprizõvnaja podgotovka) teostatakse 1930. aastal vastu võetud sõjaväe sundteenistuskohuste seaduse alusel, eesmärgiga valmistada ette teenistuskõlblikku noorsugu tegevteenistuseks. Sõjaväeteenistuseelse ettevalmistamise alla kuuluvad kõik teenistuskõlblikud meeskodanikud 19—21 aasta vanuseni.

Kogu N. Venemaal sõjaväeteenistuseelset ettevalmistamist juhivad Töölis-talupoegade punaarmee sõjaväeteenistuseelse ettevalmistamise ja kehalise kasvatusena inspektorid. Temale alluvad sv. ringkondade sõjaväeteenistuseelse ettevalmistamise inspektorid, kes juhivad noorsoo teenistuseelset ettevalmistamist ringkondades, organiseerides „Osoaviahim'i“ kaasabil vastavaid õppepunkte. Võimaluse korral õppepunkte asutatakse väeosade juurde, kus õppeabinõud kättesaadavamal. Õppejõude saadakse peamiselt „Osoaviahim'i“ kaadri hulgast, mida täiendatakse väeosade kaadriga. Õppusi teostatakse kutsealuste kodu või kooli asukoha järele, territoriaalsüsteemi alusel,

*) Vt. „Sõdur“ nr.nr. 21/22, 23, 24/25, 26, 27/28 s. a.

kahe aasta jooksul kaks korda à 19—24 tööpäeva, s. o. 120—160 õppetundi.

Esimesel aastal võetakse läbi teadmised, mis on tarvilikud iga väeliigi noorsõdurile, õpetades sõjaasjanduse algteadmisi, laskeasjandust, väljateenistust ja andes õpilastele sõjapolitilist ja füüsilist kasvatust.

Teisel aastal algab noorsõduri ettevalmistamine eri-väeliikide jaoks, milleks kasutatakse 50% kogu õppeajast. Ülejäänud aeg kasutatakse esimesel aastal omandatud sõduri algteadmiste täiendamiseks ja süvendamiseks.

Alates 1930. a. sõja- ja mereasjanduse komissariaadil on õigus territoriaalväeosade komplekteerimise rajoonides vabastada ettevalmistamisele kuuluvaid kahekordsetest õppekogumistest ja selle asemel kutsuda neid õppustele territoriaalväeosadesse üks kord kaheks kuuks — 180 õppetunniks.

Raud- ja veeteede kui ka sideteenistuse töölistele korraldatakse teenistuseelset ettevalmistamist erialustel, andes neile noorsõduri teadmisi vastavalt nende erialale, s. o. raudtee, mereväe või sideteenistuse alal. Selleks on loodud erilisi õppepunkte raudteedel, sadamates ja sidejaamades.

Eduga sõjaväeteenistuseelse ettevalmistamise sooritanud omavad eesõigusi juhtide koolidesse astumisel ja sõjakomissariaadi äranägemisel võivad saada soodustust tegevteenistuse aja lühendamise näol.

Kõrgemat sõjalist ettevalmistamist väljaspool sõjaväge teostatakse 1930. aastal vastu võetud sõjaväe sundteenistuskohustuse seaduse alusel sunduslikult kõrgemates õppeasutistes ja tehnikumides, kusjuures ettevalmistamist loetakse õpilastele tegevteenistuseks.

Väljaspool sõjaväge teostatava kõrgema sõjalise ettevalmistamise eesmärk on valmistada ette punaväele keskmisi reservjuhte.

Ettevalmistamine koosneb teoreetilisest kursusest, mis võetakse läbi antud õppeasutises, ja õppekogumistest väeosades.

Teoreetilised kursused kestavad vastavalt väeliigile 430 kuni 580 õppetundi, õppekogumised 3 kuni 4 kuud.

Üksikutes kõrgemates õppeasutistes ja tehnikumides või isegi üksikutes teaduskondades korraldatakse majandusteadlastele kõrgemaid sõjamajanduslikke kursusi. Need kursused kestavad 350 õppetundi õppeasutises ja 1,5 kuud praktilikal väeosades.

Kõrgemates õppeasutistes õppivad keskmised, vanemad ja kõrgemad juhid, vaatamata sellele, kas nad on tegevas teenistu-

ses või reservis, on vabastatud osavõtust õpilastena kõrgemast sõjalisest õppusest väljaspool sõjaväge, kuid neid kasutatakse tähendatud õppusel instruktoritena.

Pärast kooli lõpetamist korraldatakse hästi atesteeritud õpilastele katsed sõjalise ettevalmistamise alal. Katse sooritanud saavad tagavaraväe keskmise juhi-kutse. Katse mittesooritajatele korraldatakse uus katse 2 kuu pärast. Isikud, kes ka teisel katsel nõrgaks osutunud, kaotavad õigused kõrgema sõjalise ettevalmistuse alal ja kutsutakse tegevteenistusse.

Katse sooritanutel on õigus: 1) astuda teenistusse punaväe kaadri keskmiste juhtide kohtadele ja seal sooritada katse rahu-aegse sõjakooli kursuse ulatuses, 2) astuda katseta sõjakooli vanemale kursusele.

Peale sundusliku ettevalmistamise valmistatakse noorsugu sõjaliselt ette ka vabatahtlikul alusel Üleliidulise Lenini kommunistliku noorsooliidu ja Osoaviahimi kaudu.

Üleliiduline Lenini kommunistlik noorsooliit kujutab endast noorte organisatsiooni, mille peaesmärgiks on kasvatada maast-madalast kompartei jaoks vastuvõetavaid liikmeid.

Seega liidus teostatakse kasvatamist peamiselt poliitilises suunas — kompartei huvides, kuid et kasvatamismeetod ja organisatsioon on sõjaväelist laadi ning tegeletakse väga palju sõjaliste küsimustega, siis osutub liit väga heaks eelkooliks punaväele.

Liit koosneb oktoobrilaste, pioneride ja noorkommunistide organisatsioonidest, millesse võetakse vastu liikmeteks vaid riigustavaist perekondadest või riiklikkudest kasvatusmajadest päritolevaid noorkodanikke. Liidul on käesoleval ajal umbes 10 miljonit liiget.

Oktoobrilaste (oktjabrjata) organisatsioonid koosnevad 5—7-aastastest poistest, s. o. eelkooliealisest noorsoost. Organisatsioonide ülesanne on suunata poiste mõtteviisi juba maast-madalast kommunistliku maailmavaate suunas ning kasvatada neid sõjaväelis-sportlikult tugevaiks kodanikeks.

Kasvatamistööd teostatakse vilunud õpetajate juhatusel peamiselt sõjalise iseloomuga spordimängude, poliitiliste vestluste ja laagrite kaudu.

Pioneride organisatsioonid koosnevad I ja II astme koolide õppe-ealisest noorsoost, s. o. 8—16 aasta vanustest poistest.

Need organisatsioonid on määratud selle kasvatustöö jätkamiseks, mida sai noorsugu oktoobrilaste organisatsioonides. Üldiselt seal õpetatakse sõjalisi aineid samas ulatuses nagu I ja II astme koolideski.

Pioneeride organisatsioonid teotsevad suuremalt osalt koolide juures, kus nende liikmeskond kui aktiivne element esineb riigikaitsealistel õppustel õpetajate abidena.

Noorkommunistide (komsomoltsõ) organisatsioonid on määratud kodaniku viimaseks ettevalmistamisastmeks enne komparteisse astumist. Neisse organisatsioonidesse võetakse vastu noormehi alates 17. eluaastast, kus nad esinevad ühingu liikmetena kuni komparteisse vastuvõtmiseni või organisatsioonist väljaastumiseni.

Ka noorkommunistide organisatsioonide struktuur on puhtal kujul sõjaväeline, suurt rõhku pannakse sõjaväelisele kasvatamisele.

Poolriiklik organisatsioon „Osoaviahim“ korraldab muude riigikaitsealiste ülesannete kõrval noorsoo sõjalist ettevalmistamist ka vabatahtlikul alusel. Ühing esineb Nõukogude Venemaal võimsa organisatsioonina, millel käesoleval ajal umbes 13 miljonit liiget.

Sõjalise ettevalmistamise teostamiseks on ühingu juures ellu kutsutud vastavaid ringe, millest tähtsamad on sõja- ja lennuringid.

Sõjaringid on kolmeastmelised, millistest esimesed kaks astet on määratud noorsoo sõjaliseks ettevalmistamiseks 75 tundi kummaski. I ja II astme õppekava vastab sõjaväeteenistuseelse ettevalmistamise õppekavale ja võetakse läbi vabal ajal kahe aasta jooksul.

Manöövriteks ja teisteks suuremateks taktikalisteks õppusteks ringide õpperühmad koondatakse pataljonideks, rügementideks ja diviisideks. Väliõppusi teostatakse ühingu suvelaagrites.

I ja II astme kursuse edukas lõpetamine võimaldab vabaneda teenistuseelsest ettevalmistamisest täielikult või ühest õppekuust väljaspool sõjaväge teostatava sunnitud ettevalmistamise ajal.

Lennuringide eesmärk on valmistada punaväele põhjaliku väljaõppega lennutee-

nistuse kaadrit. Selleks juba maast-madalast õhutatakse kodanikkudes kirge lennukasjanduse vastu, õpetades poistele mudellennukite ehitamist ja käsitamist ja korraldades vastavaid võistlusi. Alates 17. eluaastast noored õpivad purilennukite ehitamist ja nendel lendamist.

Sellise süstemaatilise tööga Osoaviahim loodab ette valmistada, ja tõenäolikkult valmistabki ette küllaldaselt kõlblikkude kontingenti punalennuväe komplekteerimiseks.

Ülevaatest selgub, et Nõukogude Venemaal pöördakse suurt tähelepanu noorsoo sõjalisele ettevalmistamisele, ja seda peamiselt seepärast, et riigis maksev kaitseüsteem, mille järgi alalisvägi moodustab vaid ühe kolmandiku ja miilitsavägi kaks kolmandikku riigi kaitsejõududest, on võimalik vaid noorsoo kõige laialisema sõjalise ettevalmistamise tõttu. Muidugi on selge, et vene olude, s. o. majandusliku ja sotsiaalse mitmekesisuse ja suure ruumilise ulatuse juures ei ole suudetud läbi lasta ettevalmistusest tervet noorsugu, kuigi korraldus on sunniviisiline. Siiski ettevalmistuse saanute arv kasvab iga aastaga.

*

Toodud linnulennulisest vaatlusest nähtub, et kaasajal riigid pööravad suurt tähelepanu noorsoo sõjalisele ettevalmistamisele, ja seda peamiselt seepärast, et lühikese sundteenistuseaja jooksul ei suudeta anda võitlejale kõiki vajalikke teadmisi. Seega noorsoo sõjaline ettevalmistamine on paratamatu nähe ning käesoleval ajal küsimus ei seisa selles, kas noorsoo sõjalist ettevalmistamist üldse teostada, vaid on saanud akuutseks probleem, kuidas seda ettevalmistamist kõige otstarbekamalt korraldada. Nagu nägime, see probleem on lahendatud eririikides võrdlemisi erinevalt, vastavalt riigis valitsevale poliitilisele ja majanduslikule korrale. Teisalt, tingituna asja uudsusest, need lahendused peaaegu kuski ei ole veel võtnud lõpuks. Kõikjal nad esinevad alles katsetamisajajärgus ning seetõttu on neis võimalikud radikaalsed muudatused.

(Lõpp.)

Laevasuurtükk rannasuurtüki vastu.

Juba vanast ajast hakati võrdlema laeva- ja rannasuurtüki tule tõhukust, kusjuures praktilised kogemused on alati andnud eeldusi rannasuurtüki tule tõhukuse kasuks. Isegi Napoleon olevat kord väljendanud arvamist, et üks rannasuurtükk võrdub laevataäiele suurtükkidele merel. Kas sarnane arvamine on küllaldaselt põhjendatud, on muidugi küsitav, eriti arvestades asjaolu, et tol ajal suurtükkide arv laevas ulatas sadaesse; kuid üht võib kindlasti väita, et rannasuurtüki üleolekus oldi juba tol ajal täielisel selgusel. Viimasel ajal loeti, et üks rannasuurtükk võib edukalt kaitsta umbkaudu kümne samakaliibrilise ja samavõimelise laevasuurtüki vastu.

Asudes käesoleva küsimuse vaatlemisele, võime juba kohe teha teatavaid järeldusi rannasuurtüki kasuks; sest vaatamata laevasuurtüki teotsemise olukorra mõningale paremusele, nagu teotsemise aktiivsus, lahingu algatamine ja lõpetamine oma äranägemisel ja distantsi ning positsiooni valik, on kõiges muus rannasuurtüki teotsemise olukord tunduvalt parem. Märgi ja langude hea nähtavus merel, suurtükkide kindel ja kõikumata alus, võimalus kasutada väga täpsaid mõõtevahendeid (nagu pikabaasiline kaugemõõtja), piiramatud kaitseehitiste ülesseadmisel, — kõik paremused tõstavad tunduvalt rannasuurtüki tule tõhukust, kuna laeval need paremused suurel määral puuduvad. Rannapatareid on harilikult hästi moondatud mere poolt vaatluse eest, seega märki nähtavus laevalt väga halb, ka langude vaatlemist takistab maastik, eriti mets. Sihtimist ja mõõtmist raskendab laeva kõikumine, milline kunagi ei puudu absoluutselt. Kaugmõõtja baasi pikkus laevas on piiratud, seega mõõtevahendid ei saa kunagi olla nii täpsad kui rannas. Laeva soomustuse kõvendamine on teostatav ainult teiste lahingomaduste arvel, seega paksema soomuse juures väheneb kas relvastus või kiirus. Sellest selgub, et laeva kaitse soomusega on teostatav ainult teatud piirini, kuna rannal seda piiri teoreetiliselt ei ole. Rannapatareil on veel üks väga oluline paremus: iga tabe laeva pihta, ükskõik kuhu see ka ei satuks, halvab suuremal või vähemal määral laeva kui terviku lahinguvõimet. Kuna rannapatareis üksikud kahurid või tornid on paigutatud küllalt suuritel intervallidel, siis tabe patarei raiooni sünnitab kahju ainult siis, kui ta satub otse

soomustorni pihta või kahuri pesasse. Tabamise tõenäosus nende esemete vähestel mõõtude juures on ka kõige soodsamatel tingimustel äärmiselt väike. Lõhengud nende esemete vahel või ümber ei sünnita mingit kahju, välja arvatud moraalne mõju, siis kui on tegemist halvasti distsiplineeritud ja nõrga lahingulise moraalliga teenurkondadega.

Neid teoreetilisi ja aprioorseid järeldusi kinnitavad, nagu juba eespool mainitud, paljude sõjaliste operatsioonide kogemused. Asjakohaseid näiteid võiks tuua terve rea.

Väga ilmekaid näiteid pakub Maailmasõjas liitlaste poolt 1915. aastal ettevõetud Dardanellide operatsioon. Liitlased kavatsesid hävitada ja vallutada laevastiku abil Dardanellide merekindlustused, milliseid kaitsesid umbkaudu 230 mitmesugust kahurit, kaliibriga 355 mm kuni 57 mm. Operatsiooni läbiviimiseks määratud Inglise laevastiku relvastus koosnes kokkuvõetult umbkaudu 540 mitmesugusest kahurist kaliibriga 380 mm kuni 76 mm. Peale Inglise laevastiku võtsid üksikutele juhtumitele operatsioonist osa veel Prantsuse laevad. Inglise laevastiku ja Dardanellide kindlustuste suurte kahurite (alates 10") arvuline suhe oli umbes 2,5 : 1, kuid arvestades asjaolu, et inglased võisid kogu oma laevastiku relvastuse koondada üksikute rannapatareide gruppide vastu väljaspool teiste kaugemate patareide tuleulatust, seega oli võimalus purustada wastast jaokaupa. Võib lugeda, et suhe oli mitmekordselt suurem ja laevastiku kasuks.

Laevastiku osaline edu operatsiooni algperioodil (19. veebr. — 4. märtsini 1915), ja nimelt sissekäiku kaitsvate patareide vaiksma sundimine, on seletatav patareide meeskonna nõrga moraalliga. Laevastiku tule all meeskond jooksis laiali, kuid inglaste desandandi maaletulekul selgus, et ükski kahur pole saanud viga, vaatamata laevastiku intensiivsele ja hästi korrigeeritud tulele. Hiljem, kui merekindlustuste kaitseorganisatsiooni juhtimise võtsid üle kõrgemad Saksa ohvitserid, muutus liitlastele operatsiooni edaspidine läbiviimine väga raskeks. Nii lõppes Inglise ja Prantsuse laevastiku katse tungida väina ja purustada keskmised ja seesmised kindlustused (18. märtsil 1915. aastal) suure ebaõnnestumisega. Rannapatareide tule all said raskeid vigastusi Inglise lahinguristleja „Infexible“ ja kaks Prantsuse

soomuslaeva; viimastest üks läks taandumisel põhja. Rannapatareide tule alt taandudes sattusid manööverdamisel miiniväljale ja said miiniplahvusest raskesti vigastada kaks Inglise soomuslaeva, millistest üks läks vähe hiljem põhja (Irresistible). Peale selle veel kaks laeva, üks Inglise ja üks Prantsuse oma, said rannapatareide tüllest niivõrd raskelt vigastatud, et neid tuli saata Maltasse parandusele.

Võttes kokku laevastikul kaks laeva hävitatud, neist üks rannapatareide poolt, ja viis lahingkõlbmatuks tehtud, neist neli rannapatareide poolt. Merekindluste patareidel polnud mingit mimetamisväärtset vigastust. Tagajärg — laevastiku loobumine operatsioonist sarnasel kujul. Katsuti küll veel kindlustusi vallutada dessantvägede abil, kuid patareide hävitamise katsest laevastiku poolt loobuti jäädavalt.

Nende operatsioonide üksikasjaline kirjeldus nõuaks liiga palju ruumi, kuid ka eelpool toodud konseptiivsest visandist jatkub teatud ettekujutuse saamiseks kaheviitlusest laeva ja rannakahuri vahel ning selle tagajärgedest.

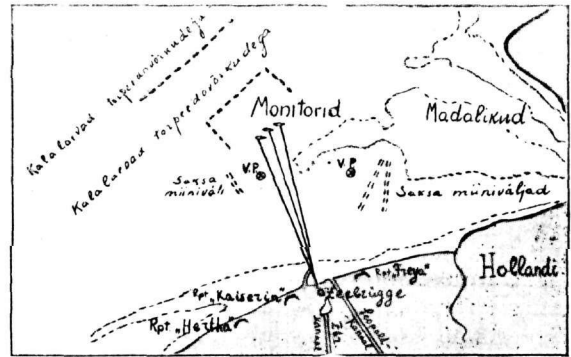
Viimase operatsiooni (18. III. 1915. a.) tulemusi ei või siiski võtta reeglina, kuna laevastik teotse siin erakorraliselt halbades tingimustes, sest väina kitsus ja miiniväljad takistasid laevastiku manööverdamist ning ei lasknud kasutada ära kaliibri ja tuleulatuse ülekaalu. Võib isegi tekkida oletus, et kui laevastikul oleks võimalik vabalt valida niisugust positsiooni, kust võiks tulistada üksikuid patareisid järjekorras, väljaspool nende tuleulatuse piire, siis oleksid ehk tulemused tunduvalt teistsugused ning terve operatsioon oleks ehk edukalt viidud läbi.

Sellele otsusele tuleb siiski suhtuda skeptiliselt. Seda arvamist kinnitab pealegi üks teine näide Maailmasõjast, kus laevad tulistasid kaldamärke, olles ise väljaspool rannapatareide tuleulatust ja kõigiti paremates tingimustes, nimelt Zeebrügge lüüsi pommitamine Inglise monitoride poolt 22. augustil 1915. a. Operatsiooni eesmärk oli Zeebrügge lüüsi purustamine ja seega väljapääsu sulgemine seal asuvaile Saksa allveelaevadele. Ühes sellega loodeti, et purustatakse ka mõned sadama töökojad ja kanaalis kai ääres seisvad laevad.

Operatsiooni läbiviimiseks tehti palju eeltöid. Konstrueeriti erilised terasest kolmjalad, kaaluga 5 t ja kõrgusega 14 m, mis kavatseti asetada otse mere põhjale. Ülemisele, veest välja ulatuvale osale pidi kindlitama platvormid, kus asuksid vaatlejad mõõduriistadega. Operatsiooni läbiviimist

katsestati Thames'i jõesuus, kus valiti tegelikule olukorrale sarnane kalda joon ja püstitati tõeoludele vastavad märkehitised. Katsete tulemustega jäädi rahule ja otsustati operatsioon viia läbi tegelikult.

22. augusti hommikupoole, pärast lühikest tulevahetust ühe Saksa torpeedopaadiga, mis lõppes viimase põhjalaskmisega, asuti operatsiooni teostamisele. Operatsioonist võttis osa seitse monitori (2 — 305 mm), 9 destroyerit, 6—10 kaubalaeva ja umbes 40 mobiliseeritud kalalaeva. Kaubalaevad hakkasid asetama kohale vaatluskolmjalgu, arvult kaks, kuna kalalaevad traalisid läbi tulistavate laevade manööverdamiseks vajalise ala ja asetasiid N poole torpedo kaitsevörke. Seega pidi saama täielikult kindlustatud tulistavate laevade julgeolek nii põhjamiinide kui ka vastase allveelaevade vastu (vt. skeem nr. 1).

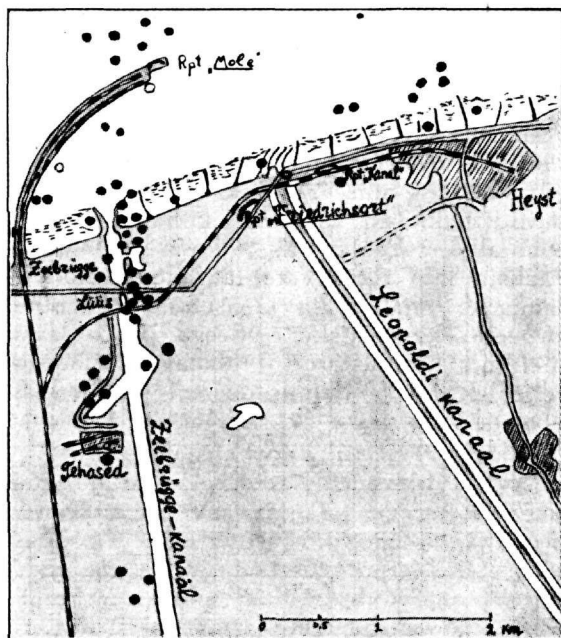
Skeem nr. 1.

Operatsiooni eeltööd lõppesid õnnelikult, vaatamata sellele; et Saksa rannapatareid hakkasid lõpupoole traalerite töödega takistama, mis sundis viimaseid taanduma; kuid seks ajaks oli traalimise ülesanne juba täidetud. Ka ei suutnud operatsiooni eeltöid takistada seks väljasaadetud lennuvägi — peamiselt madala pilvituse tõttu.

Kell 0641 alustasid kolm või neli monitori lüüsi pommitamist distantsilt 180—200 hektomeetrit (98—110 kbl.). Saksa rannapatarei: „Frey“ (4 — 210 mm), „Kaiserin“ (4 — 150 mm) ja „Herta“ (4 — 210 mm) ei vastanud monitoride tulele liig suure kauguse tõttu, nagu seda kinnitavad Saksa ametlikud allikad („Der Krieg zur See 1914—18“, Nordsee, Bd. 4, lhk. 308).

Monitoride tuld korrigeeriti eespool mainitud vaatlusplatvormilt. Peale selle saadeti välja vaatluste tegemiseks lennukid, kuid viimased tõrjuti eemale õhukaitse suur-

tükkide ja lõpuks Saksa lennuväe poolt. Kokku lasti välja monitoridelt seitseküm- mend 305 mm fuggassmürsku (vt. skeem nr. 2).

• - Pöhangud.
○ - Pöhkemata langed.
Skeem nr. 2.

Tagajärjed: lüüs jäi terveks, tehased ja laevad ei saanud mingit viga; said rikutud mõned telefonid ühendused ning purustatud mõned elumajad ja üks varjend; 1 inimene sai surma ja 14 haavata. Seega pommitamise tagajärjed ei täitnud kaugeltki inglaste lootusi.

Sellest näitest selgub, et laevastik, teotesdes kalda märkide vastu suurtüki tulega, ja olles ise väljaspool ohtu, ei saavutanud mingeid nimetamisväärseid tagajärgi.

Maailmasõja ajaloost võib leida terve rea näiteid laevastiku ebaõnnestunud operatsioonidest kalda vastu. Mõned üksikud õnnestunud operatsioonid, nagu Dardanellide sissekäiku kaitsvate patareide vaikima sundimine, või sakslaste Saaremaa operatsioon — on seletatavad ainult rannapatareide teenurkondade nõrga lahingulise moraalliga. Nii näiteks õnnestus sakslastel Saaremaa operatsioon, vaatamata heale rannapatareide võrgule, peamiselt enamlaste kihutustööga demoraliseeritud teenurkondade laialijooksmise tõttu pärast mõnda üksikut lõhengut patarei läheduses, ning mõnel üksikul juhtumil uduse ilma tõttu (Ta-

galahel — Rpt. nr. 45), mis võimaldas laevadel läheneda väikesele kaugusele ja võtta lahtist patareid massilise ja tabava tule alla.

Kõigi nende arvutuste ja väidete põhjal võime teha alljärgnevatid lõppkokkuvõtteid:

1) Laevastiku tuletõhukus on palju väiksem kui rannapatareide tuletõhukus.

2) Laevastiku tuletõhukus muude kalda märkide pihta, isegi siis, kui laevastik teotseb väljaspool rannapatareide tuleulatust, on samuti väike, välja arvatud juhul, kui laevastikul õnnestub läheneda väga väikesele laskekaugusele, ning kui tulistamise objekt on merelt hästi nähtav.

3) Mitte üksnes arvuline, vaid ka kaliibri ja tuleulatuse ülekaal ei kindlusta laevastikule edu teotsemisel rannapatareide vastu (Dardanellid).

4) Edu võib laevastikule kindlustada ainult rannapatareide meeskondade madal moraal.

Seetõttu tuleb rannapatareide juhtidel pöörata erilist tähelepanu meeskondade sõjalisele kasvatusel ning lahingulisele moraali tõstmisele. Seks tuleb õppustel järjekindlalt selgitada meeskondadele laeva tuletõhukust ning tabavuse tõenäosust patarei ja üksiku torni või kahuri pesa raiooni. Tuleb teha selgeks, et laeva kahurite tuli, olgugi et sünnitab suurt näilist efekti (suur tulekiirus, sagedad lõhengud jne.), ei ole kuigi tõhukas, ei tekita kuigi suuri kahjusid materjalosas ning et kaotused isiklises koosseisus on laeva kahurite tule tagajärjel harilikult väga väikesed, sageli aga kaotusi ei ole hoopis; et seetõttu on äärmiselt hälbistav ja hukkamõistetav anduda kabuhirmule ja põgeneda lahingukohalt. Need oleksid puht kasvatuslikud vahendid lahingu moraali tõstmiseks.

6) Lahtistes rannapatareides näib siiski olevat tarvilik peale eespool mainitud puht kasvatuslike vahendite võtta tarvitusele veel muid teesid lahingumoraali alalhoidmiseks — laevastiku enam-vähem tabava tule juhiks, sest sagedad lõhengud patarei ümbruses mõjuvad ka parematele teenurkondadele kahtlemata närveerivalt ning halvavad nende töövõimeid.

Heaks vahendiks on kahurite suured tornkilbid kaitseks kildude eest. Nende ülesseadmine on küll kulukas, kuid tasub end lahingus mitmekordselt, aidates kaasa patarei lahingumoraali säilitamiseks.

Teiseks vahendiks võiks soovitada improviseeritud ekraane, ükskõik millist materjalist, (näiteks kuuse või männi oksatest põimituid), mis varjaksid teenurkonna eest kahuri ümbrust tagant, küljelt, ja kui

võimalik, siis teataval määral ka eest. Nagu näitavad kogemused, on sarnastel ekraanidel lahingumoraali säilitamisel psühholoogiliselt kaasaitav mõju, kuna nemad takistavad nii vaenlase lõhengute kui ka teiste kahurite juurest põgenejate nägemist, kui viimane nähtus peaks leidma aset.

7) Need ettepanekud ei pretendeeri ei täiuslikkusele ega ka eksimatusele, vaid on

mõeldud suuna andmiseks ning tõsise tähelepanu juhtimiseks käesolevale probleemile.

Igal juhul peab pidama meeles, et korraliku materjalosa, küllaldase väljaõppe ning hästi läbimõeldud materjalosa juures on teenurkondade kõrge lahingumoraal pandiks, et rannapatarei suudab igal ajal täita oma kaitse ülesannet.

B. P.

Arvutuslükati kasustamine suurtükiväes.

Kapten R. Ustal.

Tavaliselt, kui võetakse kasutamisele uuendusi, paistab silma, et poolehoidjate arv on alati väiksem vastuseisjatest. Püütakse hoida kinni heast vanast ning ollakse umbusklik uuenduste vastu. Sooritades oma esimest laskmist 1922. a. sõjakooli kasvandikuna, anti minule laskmiseks märk, kusjuures nurk i oli 5-00t. Kuna laskeettevalmistuseks oli aega rohkesti ja laskmine pidi saama läbi viidud väliviisiga, püüdsin oma vaeva kergendada sellega, et tegin enne laskmist kindlaks suhted $\frac{F}{\omega}$ ja $\frac{F^*}{\varphi}$, kasutades selleks arvutuslükati (logaritmilist joonelauda). Laskmise ajal arvutasin parandused samuti arvutuslükatiga õige kiiresti, kuid patareiuülem, nähes minu käes isesugust abinõu, käskis mitte tegeleda kõrvaliste asjadega. Nähtavasti polnud temal aimu, kuivõrd otstarbekohane on arvutuslükati kiirete arvestuste lahendamiseks.

Arvutuslükatiga on kerge ja äärmiselt lihtis täita igasuguseid ülesandeid, nagu laskmise ettevalmistust ja topograafilise kauguse ja võrkasimuudi leidmist koordinaatide abil. Laskmistel olen alati seda kasutanud ja arvutanud kauguse ja asimuudi umbes 30—40 sek. jooksul. Arvutuslehe kauguseparandused olid alati valmis 2—3 min. jooksul, sinuslause lahendus ei väldanud üle 3 min. ja isegi vastulõige (Potenot'i) arvutamine ei kestnud üle 20—25 min.

Suurtükiväele tuleks muretseda vastavad arvutuslükadid, et igal ohvitseril oleks see olemas. Arvutuslükati pikkus on 15 sm

*) Juhuslikult sain 1922. a. kevadel kol. S. kogust täielise tõlke Ameerika Ühendriikide laskeeeskirjast φ ja ω kasutamise kohta. Armetlikult alustati meil „ φ ja ω “ laskmist 1923. a. sügisel.

ja ta hind Kr. 5—6. Neid võiks valmistada meil mõnes mehaanika-optika töökojas ja varustada mitte kraadide, vaid tuhandikkude jaotistega. Kui riigi rahaline seisukord ei luba neid osta, peaksid ohvitserid neid endale muretsema oma algatusel.

Allpool tahaksin näidete varal selgitada viise, kuidas kiiresti lahendada patareides ettetulevaid ülesandeid. Enne aga olgu öeldud, et arvutuslükati koosneb puust joonelaust, mille jaotised nimetan: üleval esimene, all — teine, joonelausa sees liigub keel, mille ülemine jaotis olgu kolmas ja alumine neljas. Tõmmates keelt tappide vahelt välja ja pöörates ta ümber, leiame sellel kolm jaotist: ülemine olgu viies (sin, cos), keskmine kuues (lg) ja alumine seitsmes (tg, ctg). Arvutuslükatil liigub klaasraam püstikriipsuga. Korrutamise ja jagamise toimingud tehakse järgnevalt: Näide 1. Korrutada 3×4 , selleks asetada keele vasak serv esimese jaotise arvu 3 vastu; lükata klaasraami kriips paremale, kuni ta katab teise jaotise arvu 4. Lugeda esimesel jaotisel tulemus 12.

Näide 2. Jagada 8:2, selleks esimene ja teine jaotis asetada üksteise vastu nii, et esimesel jaotisel asuks jagatav arv — 8, ja teisel jaotisel jagaja arv — 2. Lugeda teise jaotise vasaku serva vastas esimesel jaotisel tulemus 4.

Näide 3. Määrata laskekaugus D ja võrkasimuut a , kui $\Delta y = + 3039$ ja $\Delta x = + 4065$. Võrkasimuudi leidmiseks asetada kolmanda jaotise arv 3039 neljanda jaotise arvu 4065 vastu, lükata klaasraami kriips vasakule, kuni ta katab keele vasakut serva. Jätta klaasraam kohale ja lükata keel vasakule, kuni selle parempoolne serv satub klaasraami kriipsu

kohale. Pöörata arvutuslukat ümber ja lugeda seitsmendal jaotisel (tg) võrkasimuut $36^{\circ}45'$. Töö vältus 12 sek. Otsekohe jätkata kauguse leidmist, milleks seada viiendal jaotisele (sin) leitud võrkasimuudi suurus $36^{\circ}45'$, pöörata arvutuslukat ümber ja asetada klaasraami kriips keele paremale servale. Jätta klaasraam kohale ja lükata keel paremale, kuni selle vasak serv satub kohastikku klaasraami kriipsuga. Viia klaasraami kriips teise jaotuse arv 3039 vastu ja lugeda esimesel jaotusel klaasraami kriipsu alt kaugus 5070. Töö vältus 13 sek.

Kui on tarvis tunda võrkasimuuti tuhandikkudes, tuleb korrutada harilikul viisil $36^{\circ}45' = 36,75^{\circ} \times 17,782 = 653$ t, seejuures $1^{\circ} = 17,782$ t. Töö vältus 10 sek. Seega kogu toimingu vältus 35 sek.

Näide 4. Ka laskeandmete paranduste arvutus läheb kiiresti, sest pole tarvis korrutamisel ühtki arvu paberile kirjutada. Näiteks kui $dvo = -14$ m/s ja lasketabelite järgi 10 m/s muudab kaugust 197 m, toimetatakse järgnevalt: keele vasak serv lükata neljanda jaotise 14 vastu. Pannes klaasraami kriips kolmanda jaotise arvu 197 kohta, võib otsekohe lugeda neljandal jaotisel klaasraami kriipsu kohal kauguse muutus 276 m. Kirjutise koostamisel tegin arvutuste katseid ja leidsin, et kauguse, võrkasimuudi, kraadide üleviimine tuhandikkudesse ja kauguseparanduse leidmiseks kulus aega kokku 2 min. 30 sek. Tehes arvutustel topograafilisi arvutusi logaritmidega ja kauguse parandusi korrutamise, kulus aega 6 min.

Näide 5. Topograafiliste ülesannete lahendamine on veelgi kiirem ja lihtsam. Määrata Δy ja Δx , kui $D = 357$ m ja võrkasimuut 41° . Selleks keel tõmmata paremale, pöörata arvutuslukat ümber ja seada viiendal jaotisel sin 41° indeksi vastu. Lükata klaasraami kriips esimese jaotise 357 vastu ja lugeda teisel jaotisel $\Delta y = 234$. Δx leidmiseks jätta klaasraam endisele kohale, asetada viiendal jaotisel sin 49° ($\cos 41^{\circ}$) indeksi vastu ja lugeda klaasraami kriipsu kohal teise jaotise pealt $\Delta x = 269$. Δx ja Δy arvutus võtab aega 15 sek.

Kui võrkasimuut on antud tuhandikku-

des, tuleb, enne kui alustada arvutuslukatiga tööd, leida tuhandikkudele vastav kraadide arv. Selleks korrutatakse tuhandikud teguriga 0,05625 (sest $1t = 0,05625^{\circ}$). Kui näiteks võrkasimuut on 7—30, siis tuleb asetada keele jaotiste vasak serv esimese jaotise 730 vastu; asetades klaasraami kriips teise jaotise arvu 5625 vastu, lugeda esimesel jaotisel kraadide ja minutite arvu — 41° .

Näide 6. Lõpuks tahan anda arvutuse, mis näitab, kuivõrd lihtis on arvutuslukati abil lahendada sinuslauset. Olgu punktide A ja B koordinaadid tuntud; punktis A mõõdeti nurk α — suundade AC ja AB vahel; kindlakstehtavas punktis C on mõõdetud nurk β — suundade CB ja CA vahel. Sinuslause lahendamiseks tuleb leida kaugus $CB = d$. Kuna võrkasimuut BA on tuntud koordinaatide järgi, lisatakse sellele juurde nurk $\gamma = 180^{\circ} - (\alpha + \beta)$ ja leitakse võrkasimuut BC.

Kauguse d leidmiseks on valem:

$$d = (b : \sin \beta) \times \sin \alpha$$

Arvutus on järgmine: kui $\beta = 20^{\circ}10'$, $\alpha = 38^{\circ}30'$, $AB = 680$ m:

- esmalt tuleb keel asetada arvutuslukatisse, nii et jaotused 5, 6, 7 oleks ülespoole,
- asetada esimesel jaotisel arv 680 vastu viienda jaotise nurga $20^{\circ}10'$,
- lükata klaasraami kriips paremale, kuni ta katab viienda jaotise nurga $38^{\circ}30'$ ja lugeda esimesel jaotisel (klaasraami kriipsu alt) kaugus $BC = 1228$ m.

Sinuslauses kauguse arvutus vältab 15 sek., logaritmitabelitega aga 2 min.

Kokkuvõttes peab tähendama, et arvutuslukatiga töötamiseks peab olema hästi vilunud. Selle pandiks on alatine harjutamine. Arvutuslukat on eriti kasulik välismõõtmiste juures; ta lubab kiiresti teha umbkaudset arvutust, et sellega kontrollida, kas maastikul mõõdetud nurkade ja kauguste mõõtmistel pole tekkinud jäme viga. On küllaldane, kui saavutatud kiirused on kaks korda niipalju, kui minu poolt ülalpool tähendatud. Alati tuleb pidada silmas, et kiirus on tähtsam tegur tule ootamatul avamisel, kuid ta ei tohi seejuures mõjutada täpsust.

Narva kindlused

fortifikatsioonilisest seisukohast vaadatuna.

Mag. A. Soom.

Varematel aegadel linnadele vaadati hoopis teisiti, kui praegu. Praegu on linn administratiivne, kaubanduslik või hariduslik keskkoh. Varematal aegadel oli ta selle kõrval tingimata ka kindlus, koguni arvestamata seda, kas asus ta piiri ääres või maa südames. Eestimaa kindlustatud linnadest on Narval olnud sajandite kestel eriti tähtis seisukoht, sest ta asus kardetava idanaabri — Venemaa piiril ja sõdade puhul esimene hoop tabas just teda. Kui arvata Narva kindluse juurde ka XIII sajandi teisel poolel ehitatud Narva linnus, (s. t. Hermannini kindlus) siis võiks öelda, et Narva on olnud ümmarguselt 6 sajandit kindluseks. Alles 1862. a. kustutati ta Venemaa kindluste nimekirjast maha.

Nende 6 sajandi kestel on Narva oma kindlustamisviisidelt teinud läbi õige pika arengu. See areng üldjoontes lõpeb 1704. aastaga, mil Narva langes vene valitsuse alla. Ehkki fortifikatsioonitehnika tegi oma arengus hiljemgi edusamme, piirdus vene valitsus 150 aasta kestel ainult rootsi valitsuse ajal ehitatud Narva kindluse parandamise ja korrashoiuga. Nii on teada, et peale põhjasõjaaegset hävingut parandati teda 1730/31. aa. ning kõige viimaks veel Krimmi sõja ajal, mil kardeti Inglise sõjaväe *dessanti* Narva-Jõesuus. Veneaegseist parandustest võiks mainida raveliinide ehitamist kohatadele, kuhu need enne Põhjasõda jäid ehitamata, bastioonide Victoria, Honor'i ja Gloria kordaseadmist peale 1704. a. piiramisel saadud vigastuste, kontreskarpi väljaehitamist ja 1822. a. paiku n.n. Peetrivärvade ehitamist. Kuid linna kindlustamise tähtsam areng teostus varematel sajanditel. Eriti väärib sel alal tähelepanu rootsiaeg. Olemasolevaist arhiivi andmeist nähtub, et õieti kogu rootsi valitsuse kestel töötati Narva kindlustamisel peaaegu vahetpidamata, küll parandades vanu kindlustusi, küll ehitades hoopis uusi. Sellepärast annab selle ajastu uurimine meie kehvale fortifikatsioonialaloole õige väärtuslikku lisamaterjali.

Enne kui võtame vaatluse alla Narva rootsiaegsed kindlustused, lubatagu siinjuures esitada õige lühidalt mõningaid andmeid ja oletusi Narva kindlustamise kohta taani- ja orduajal. Oletusi sellepärast, et varemalt aegadelt puuduvad Narva kohta igasugused plaanid ja joonistused. Kõige vanem kindlus praeguse Narva linna piirides arvatakse olevat ehitatud 1256. a. paiku Narvajõe paremal kaldal, arvatavasti Ivangorodi kohal¹⁾. Narvajõe paremal kaldal asetseva linnuse täpset ehitusaega aga ei ole teada. A. Schulbach, kes seda ajastut põhjalikumalt uurinud, on püüdnud piiritleda seda aastatega 1268—1277.²⁾ Selle, taani ajal ehitatud piirikaitsepunkti esialgse kaju kohta puuduvad andmed. Tõenäoliselt omas see taani aja lõpul, s. t. XIV sajandi keskpaigas, aga juba enam-vähem praeguse üldkuju — peaaegu kvadraadikujulise põhiplaani ja kitsa õuega, kuid arvatavasti veel ilma pika tornita. Sellest ajast kahtlemata on pärit ka linnuse peaehitusest põhja-

pool asuv väike eellinnus. Koht linnuseks oli leitud suurepärase. Loodusliku kaitsena piiras seda idast lai, kiire vooluga jõgi ja põhjast ning läänest sügavad orud ojakestega. Seega jäi üle ainult läänepoolsele küljele kaevata vallikraav. Seda kraavi märgivad ära veel XVII sajandist pärit Narva plaanid. Narva linnus ühes eellinnusega kuulub oma arhitektuurilt Preisi- ja Liiviordu aladel tüübilisemate linnuste hulka. Tema kaitse pearaskus oli suunatud kõrgetele, massiivsetele müüridele ja kraavile ühes loodusliku kaitsega.

XIV sajandi keskpaigas laiendati kindlustatud ala. Kuna linn, mis juba aegsasti oli tekkinud linnusest põhjapool, oli kindlustamata ja kannatas venelaste retkede all, andis taani kuningas Valdemar IV oma privileegis 1345. a. kodanikele loa üle kolida oma varandusega eellinnusesse „ülendatud linnuste juurde“ ja seal ehitada üles maju, kaubapoode j. t. ehitusi, omades ühtlasi eellinnuses samad õigused, mis neil olid vanas linnas.³⁾ Selge on, et siin on jutt n.n. suurest eellinnusest, mis, asudes linnusest ja väikesest eellinnusest läänepool, on praegugi säilinud. See uus eellinnus ei oma enam sellist korrapärast kaju, kui vanemad kindluse osad. Kõrge ringmüüri, kui selle olulisema osa, toeks oli siia arvatavasti püstitatud mõni torn, asudes nähtavasti kohtadel, kus Narva 1634. a. plaanil asetsevad rundeelid. Püsima jäi ka lai vallikraav kindluse vanema osa ja suure eellinnuse vahel.

Praeguse Narva vanalinna kohal asuv linn oli taani ajal veel täiesti kindlustamata, sarnanedes ennem külale kui linnale. Nähtavasti tehti kindlustamisega algust aga juba kohe orduaja alul, s. o. XIV sajandi teisel poolel. Mõned ürikud aastast 1381 ja 1390 mainivad, et linna piiramine ringmüüri tehti ülesandeks Põltsamaa fogt Hinrich van Oldendorp'ile.⁴⁾ Kahes Liivi ordumeistrite poolt Narva linnale antud privileegis 1374. ja 1399. a. juba mainitakse linna idaväravat n.n. Viruväravat,⁵⁾ kust tee Tallinna viib. See värav, asudes tähtsama maantee alul, oligi vist sel ajal tähtsamaid linna väravaid. Loomulikult pidi ta olema ka eriti tugevasti kindlustatud. Viruvärav mängib veel orduaja lõppedeski 1558. a. Narva kaitsmisel venelaste vastu teatud rolli. Nimelt kujundas ta endast mingit tornitaolist kindlustust, millel võis asuda väike salk sõdureid ja mis võimaldas

¹⁾ A. Schulbach: Taaniaegne Narva. Narva 1931, lk. 12.

²⁾ Schulbach, lk. 18.

³⁾ Corpus privilegiorum Narvensium. Nr. 1. N. L. A.

⁴⁾ P. Johansen: Peapiiskop Michael Hildebrandi protsess Narva linnaga. Ajalool. Ajakiri 1928, lk. 158—159.

⁵⁾ Corpus privil. Narv. nr. 2 ja 3.

vastu panna ka linna sisse tunginud vaenlasele. Siin asusid sel ajal ka kahurid.⁶⁾

Selleaegne Narva kindlus kuulus veel n.n. ballistiliste masinate ajastusse, mil pealetungirelvadena tunti taranne, katapulte j.t. seda-laadi abinõusid. Kaitse pearaskus oli, nagu Narva linnuse juures, suunatud kõrgele ringmüürile. Tornid teenisid vaid tugipunktidena linna kaitsmisel. Orduaja lõpu poole pidi aga Narva kindlus, ühenduses kahurite tarvitusevõtmisega XV sajandil, läbi tegema põhimõttelise muudatuse. Kindlasti aga see muudatus ei tulnud esile järsku, sest juba esialgsed kahurid ise olid väga primitiivsed, teiseks leiutati kindluste ehitusviisid alles pikema aja jooksul uusi paremaid kaitseviise. Kuid orduaja lõpuks siiski on ka siin mõnesugused muudatused läbi viidud. Kõigepealt pidi see uuendus tabama seni võrdlemisi vähe kasulikke torne. Need pidid nüüd müürist niipalju väljapoole ulatama, et nende laskeaukudest oli võimalik anda flankeerivat tuld piki ringmüüri. Tornid lamedad tipud teenisid kahuriplatvormidena, nagu näeme kujukalt ka 1558. a. lahingtegevuse kirjeldusest Narvas.⁷⁾ Tulekahju tõttu jäid pea kõik linna kahurid kindluse tornidesse ja vallidele, kus nad sattusid sissetungiva vaenlase kätte. Kasutada saadi alul vast ainult Viruvärava kahureid. Tähtsam kahurite asukoht (ja ka vaatluspunkt) asus linnuses Pika Hermannitipus. 1558. a. sündmuste ajal kasutati siin kahte kahurit. Sellele ajastule tüübilisi kahuritorne näeme Ivangorodi kindluses, kus kahurid asusid radiaalselt kahel avaral kahuriplatvormil torni tipus.

Peale nende ümberhituste Narva kindluse juures tuli kahtlemata ehitada ümber ringmüüri nõrga kivibrustväriga varustatud hari. Lääne-Euroopa kindluste juures see tavaliselt teostus brustväri ehitamise teel müüri paksuseks ja kaitsekäigu (Vallgangi) paigutamise teel ringmüüri sissepoole kronsteinide peale. Vististi selline oli ka see kaitsekäik, mida mainib Vulf Singehoff oma relatsioonis 1558. a.⁸⁾ Üldiselt ei võinud aga Narva selleaegsed kindlustused olla kuigi moodsad, sest Narval ei tulnud kuni 1558. a. kordki proovida selleaegsete hiiglasuurte piiramiskahurite löögijõudu. Viiburi piiramisel 1495. a. olid venelastel näiteks kasutada 24 jala pikkused kahurid, mis tekitasid kindluse tornide ja müüride juures suurt hävitusööd.⁹⁾

Venelaste käes püsis Narva kuni 1581. aastani. 1574. a. algab aga rootslaste ürituste rida Narva vallutada. Kuid alles 1581. a. Pontus de la Gardie juhatusel tehtud sellekohane katse oli kroonitud eduga. Nende korduvate katsete kirjeldustest saame väikese pildi ka selleaegsest Narva kindlustusest. Nimelt oli Narva kaubandus paisunud vene valitsuse all niivõrd suureks, et linn ei mahtunud ära enam kitsastesse keskaegsetesse piiridesse. Sellepärast ümbritseti Narva ja Ivangorodi eeslinnad ehk agulid puukindlustega. Narva eeslinna ümber ehitatud kindlustus kujundas endast palkseinaga ühendatud kaheksat väikest puukindlust. Viimased arvatavasti kujutasid endast mitmekandilisi avaraid puutorne, mis iseloomustavad Venemaa selleaegseid kindlusi ja millised puukindlused ehitati venelaste poolt sel ajal Narva-Jõesu, Rakverre j.m. Sellisel kindlustatud eeslinnas asus muuseas Narva kaubanduslik keskkoh — võõrasteõu ja kaubaaidad. Ivangorodi puukindlustusi õnnestus rootslastel põle-

tada 1574. a. sügisel ja Narva omi 1579. a.¹⁰⁾ Kindluse müüri piiratud osad aga osutusid niivõrd tugevateks, et neist selliste lühiajaliste retkedega jagu ei saadud. Kuid Pontus de la Gardie raske piiramise kahurvägi tuli sellega toime juba 2-ööpäevase pommitamisega, ehkki müürid olid 3 sülda paksud, nagu mainitakse sellekohastes teadaannetes.¹¹⁾

Kohe peale Ingeri- ja Eestimaa kindluste vallutamist tegi rootsi kuningas Johan III korraldusi nende kindlustamise kohta. Narva kindlustamise kohta kirjutab ta Pontus de la Gardiele juba 11. märtsil 1582. Samuti aegsasti kuninga sekretär Henrik Huggut tellis ehitusmeistritel Peeter Hertig'ilt ja Johan Baptist'ilt Narva, Ivangorodi, Jama, Koporje ja Rakvere uute kindluste plaanid ja puust mudelid. 1582. a. parandati Narvas purukslastud müüre ja ehitati basteid Viruvärava ette. Aastail 1583 ja 1584 ehitati endisele lisaks veel kaks basteid ja aastail 1585 ja 1586 tehti neljas bastei sellele kindluse nurgale, mis linna vallutamisel oli puruks lastud. Tööd takistas aga alatasa rahaja ehitusmaterjali puudus.¹²⁾

1590. a. Narva kindlustamistöö mitte ainult katkes, vaid kindlus sai raske pommitamise läbi venelaste poolt koguni õige suurel määral kannatada. Kaks nädalat kestnud laskmise järgi oli linna läänepoolsesse ringmüüri, mille paksus 9 küünart, lastud 21-sülla pikkune lävi. Samuti oli põhjapoolsesse ringmüüri lastud 2 suurt lävi. Puruks oli lastud ka linna põhjapoolne väravakindlustus ja rikutud poolvalmis ehitatud basteid. Venelaste rünnakud siiski lõid tagasi.¹³⁾ Juba samal kevadel, venelaste lahkudes Narva alt, mõeldi kindluse parandamisele. Ning augustiks oli jõutud kõik basteid varustada brustväriga, põhjapoolse värava juures asuv purustatud ringmüür parandada vallidega ning Ivangorodi poolse müüri siseküljele paigutada 8-sülla paksune vall ja selle peale brustvär. Ka läänepoolne ringmüüri osa, millesse venelased olid lasknud suure lävi, oli parandatud.¹⁴⁾ Paistab, et kõige tugevamaks oli tehtud Ivangorodi vastas asuv müüriosa, seda muidugi põhjusel, et Ivangorod langes 1590. a. venelaste kätte tagasi. Viimase kõrgetest tornidest oli ju väga hõlpus Narvat tulla alla võtta. Peale müüri sissepoole paigutatud tugeva mulla, valli oli ka müüri välisküljele tehtud kants ja kaevatud kraav. Narva kindlustamist jätkati, niipalju kui olud lubasid, ka uue kuninga Sigis-

⁶⁾ H. J. Hansen: Ergänzende Nachrichten zur Geschichte der Stadt Narva vom Jahre 1558. Narva 1864, lk. 22—34.

⁷⁾ Hansen, sealsamas.

⁸⁾ Hansen, sealsamas.

⁹⁾ K. O. Lindequist: Suomen historia. Porvoo 1926, lk. 174.

¹⁰⁾ V. Tavaststjerna: Pohjoismaiden viisikolmattavuotinen sota. I. Helsinki 1918—1920, lk. 104, 106, 234—236.

¹¹⁾ B. Russov: Liivimaa kroonika. II. Tõlk. Leetberg. Tartus, 1921, lk. 152—153. Tavaststjerna I, lk. 319.

¹²⁾ L. Munthe: Kungl. fortifikationens historia. I. Stockholm, 1925 ja 1901—2. Tavaststjerna I, lk. 585—586.

¹³⁾ Tavaststjerna. II. Helsinki, 1929, lk. 19 kuni 20.

¹⁴⁾ Tavaststjerna. II, lk. 70—71.

mundi ja hertsog Karli konflikti ajal, kusjuures juhtnõore saadi mõlemalt poolt.

Ülalkirjeldatud ehitustegevusest märkame, et rootsi vahtsuse alui — Johan III, Sigismundi ja hertsog Karli ajal — viidi Narva kindluse ehitusviisis läbi põhjapanev muudatus. Selle tarvis jouti arvatavasti veenduda Narva piiramiste ajal 1581. ja 1590. a. Võeti tarvitusele sel ajal Lääne-Euroopas ammu tuntud bastei süsteem, mille leitudajaks on tuntud saksa maa-liku, puu- ja vaselõikaja Albrecht Dürer (1471—1528). Rootsis ja Soomes tulid basteid tarvitusele XVI sajandi lõpul, kuid XVII sajandi alul nad juba taganesid Itaalia-süsteemiliste bastioonide eest. Basteid õieti kujundavad endist ümberehitatud torne või õigemini rundeale. Nad on ainult laiemad, nende kõrgus ei ületa ringmüüri oma ja ernedes rundeelidest — on nad täiskehalised. Paljud neist olid täidetud mullaga. Teistel oli muld ainult ülemises osas, kuid all asusid võlvitud ruumid (kasematid) laskemoona või garnisoni jaoks. Kahurid asusid katuseeta bastei platvormil või mitmerõduliselt kasematites. Viimasel juhul rõdude põrandad võlviti ja võlvitud toetati kivist tugedega. Kahurid asusid rõdukes radiaalselt. Bastei välises müüris olid kahurite kohtadel ambrasuurid. Basteid olid kohased nii frontaalseks kui flankeerivaks tulistamiseks. Nad said bastioonide eelkäijaks. Viimastest erinesid nad sellega, et nende väljapoole pöördud osa oli ümarik, bastioonidel aga kandiline. 1582. a. alanud ehitusperioodil ehitati (arvatavasti end. tornide või rundeelide asemele) põhja- ja läänepoolse ringmüüri nurkadele 4 basteid, mida sel ajal kutsuti ka valideks: Kristervall, Vanavall, Kuningavall ja Liivavall.

Basteid ei olnud ainsad uuendused, mis tulid tarvitusele Narva kindlustamisel. Ka linna ringmüürid tehti tugevamaks. Peamiselt sündis see müüri taha paksu mullavalli ehitamise teel. Kuid ringmüür jäi veel endiselt võrdlemisi kõrgeks, nagu nähtub hollandlase Anton Goeteeri'se joonistusel 1615. a.¹⁵⁾ Ringmüüri sissepoole ehitatud mullavall kõvendas ringmüüri õige oluliselt, eriti veel, kui see oli nii paks, nagu mainib 1590. a. oma relatsioonits üks Narva komandantidest Arvid Tavast, nimelt 8 sülda (Ivangorodi vastu). Kuid selsamal tehnilisel võttel olid ka puudused. Nimelt sel juhul, kui ringmüüri oli lävi lastud, varises selle taga asuv muld lävisse, võimaldades eskaladeerimist. Sellepärast mõned ehitusmeistrid jätsid müüri ja mullavalli vahele tühja ruumi. Seda sama kindlustamiseviisi soovitas hertsog Karl 1601. a. ka Narva juures kasutada, eriti Ivangorodi poolsel küljel. Sinna tuli asetada ringmüüri sissepoole, 2 küünart müürist eemal, nii kõrge vall, et see oleks suutnud takistada nägemast Ivangorodist Narva. Vall pidi jalalt 60 küünart paks tehtama.¹⁶⁾ Kas nimetatud vall ka tõepoolest üles ehitati, on teadmata. Vaevast aga on usutav, et seda saadi teha nii kõrge, et see oleks takistanud kõrgetest Ivangorodi tornidest nägemast Narva kindluse sisse. Järgnevatel aastail kindlustati Narva vahetpidamata ja 1615. a., kui Ivangorod juba oli vallutatud, tehti jälle korraldusi ringmüüri sissepoole tugeva valli ehitamise üle. Gustav II Adolf käskis isegi müürida kinni Lossivärvat, mida eriliselt ei olevat vaja ja kui võimalik, isegi Veeväravat. Igasuguste uute tööde läbiviimise keelas kuningas aga ära, kuni on kohale koman-

deeritud mõni insener. Kuidas Narva kindlus sel ajastul välja nägi, võime saada ettekujutuse Goeteeri'se joonistusel 1615. a. Joonistusel on näha läänepoolne kõrge ringmüür basteidega: Kristervall, Vanavall ja Kuningavall. Linna ümbritsev vallikraav ei ole pildil nähtav, samuti bastioon Liivavall ning Karjavära tornehitus. Viruvärv, asudes umbes Vanavalli kohal, oli vististi juba varemalt kinni müüritud ning tema asemel sai peasissekäiguks põhjapool küljes (praeguse Suure tänava otsas) asuv Karjavärv. Nagu eelpool mainitud, oli ka Narva linnusesse viiv n.n. Lossivärv kinni müüritud. Seda värvate kinnimüürimist põhjustas vist kartus erilise värvatelõhkumise kahuri — petardi eest, millist relva kuningal endal oma sõjalistes operatsioonides taanlaste vastu tuli tarvitada. Värvate kaitsmine raveliinide abil oli basteide süsteemis tundmata.

Basteid viisid fortifikatsioonitehnikat õige suure sammu võrd edasi. Nende olulisem viga seisis aga selles, et bastei välisküljele jäi kolmenurgeline tükk maad, mida ei olnud võimalik külgtulega kaitsta naaberbasteidest. Vaenlane, sinna tungides, võis võrdlemisi segamatult panna seal miine või teha muud kahju. Teiseks — ümarikult flangilt ei saanud kurtiini kaitse olla küllalt mõjuv.

Sellepärast hakati peagi, kõige esmalt Itaalia ehitusmeistrite poolt, olulisemaid bastei vigu vältima. Kaitsmatu kolmnurk bastei ees täideti vastavalt kuuli lennujoonele täis. Seega sai bastei väljapoole ulatuv osa nurgeline ja vaenlase poole pöördud küljel kujundati kaks sirgjoonelist külge, mida hakati kutsuma face (s. t. nägu). Ka bastei küljepoolsed osad, n.n. flangid, ehitati selliselt ümber, et neist oleks otstarbekohasem külgtuld anda. Flangil tehti kas sirgjoonelised, või kujundati seal asuvate kahurite varjamiseks kaks õlga ehk orillon'i (kõrvake). Selle ümberehituse tagajärjel endised basteid omandasid viienurgelise kuju, saades uue nimetuse bastioon ehk bollverk. Vastavalt erisüsteemidele omandasid nad ajajooksul mitmesuguse suuruse ja kuju.

Esimesed bastioonid, mis Põhja-Euroopas (ka Baltimaal) tulid tarvitusele, kuuluvad n.n. Vana-Itaalia kooli. Nad olid väikesed, tõmpnurksed, ulatusid võrdlemisi vähe ettepoole ning omasid suhteliselt pikad face'd. Flank ei kujundanud endast sirgjoont, vaid oli 1/3 omast pikkusest tagasi tõmmatud, nii et siin asuvad kahurid olid varjatud eestpoolt küljest bastiooni õla ehk orillon'i abil. Et flangi tulistamise mõju suurendada, tehti õla taha peidetud osa sageli kahe-kolme rõduline, mis võimaldas siia 2—3 rida kahureid üles seada. Orillon omas kas kandilise või ümariku kuju. Selle süsteemi peapuudusteks olid: bastioonide väiksus ja nende suur kaugus üksteisest, mis ei võimaldanud selleaegsete tulirelvadega küllaldaselt kaitsta pikka kurtiini. Sellepärast sageli tuli bastioonide vahekohta ehitada veel väikesi abibastioone n.n. piatta forma'sid. Selle läbi lühendati kaitseliini (ligne de defence) tunduvalt. Üldiselt siiski Vana-Itaalia süsteemiliste kindluste juures kaitsendi pearaskus oli suunatud kurtiinile.

¹⁵⁾ P. Johansen: Acht Bilder aus Estland 1615. Reval, 1927, lk. 17.

¹⁶⁾ Munthe. I, lk. 171—173.

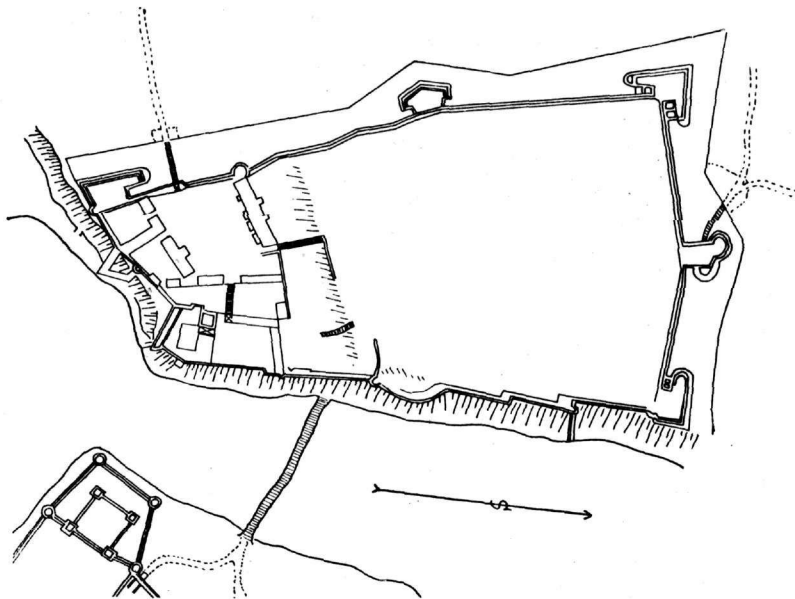
Need eelmise süsteemi olulisemad puudused kõrvaldas n.n. Uus-Itaalia süsteem. Kõigepealt ehitati bastioonid üksteisele palju lähemale, lühendades seega kurtiini. Bastioonid omandasid teravnurkse kaju, võites juurde sügavuselt. Vahepealne bastioon jäi teatud mõttes veelgi püsima, kuid ta eraldati kurtiinist ja paigutati kurtiini ette vallikraavi keskele. Selliseid väikesi kindluse osi kutsuti raveliinideks. Raveliini paigutamise kurtiini ette ka vallikraavi väline kaldajoon sai muudetud. Kuna Vana-Itaalia süsteemi juures kontreskarpil asuv varjatud käik oli õige kitsas, mis ei võimaldanud sinna välja tungiks koguda suuremaid väesalku, Uus-Itaalia süsteemi juures see tehti juba tunduvalt avaram ja varustati platsdarmidega. Seal, kus kindluse ees olevad kõrgendikud või künkad takistasid kahuritega vabalt välja tulistada, ehitati bastioonide keskele või kurtiinile veel erilised kõrgendikud, mis prantslaste juures said nimetuse — chevalier, sakslaste juures — die Katze. Kohati kasutasid itaallased ka madalat valli välispoolsele jalale ehitatud abivalli n.n. fausse braye, kust tormijooksu korral oli võimalik vaenlast võtta tabava püssitule alla.

Millal hakati ümber ehitama Narva basteisid bastioonideks, ei ole täpsalt teada. Enam-vähem kindel siiski on, et see sündis Gustav II Adolfi ajal. Kuni 1615. aastani ei olnud see küll veel teostatud, nagu näeme Goeteeris'e jooniselt. Võimalik, et see sündis 1623. või sellele järgnevatel aastail. Kuna sel ajal jälle kardeti poolakate peale tungi Narvale, andis kuningas kohalikele võimukandjatele instruksioone Narva kindlustuste kaitseseisundisse seadmise kohta. Parandati peamiselt Liivavalli ja Kuningavalli. Nii tuli kuninga eeskirjade kohaselt brustvärid teha alt banketi juurest 24 ja ülevalt 16 jalga paksud. Laskeavauste alla kästi ehitada sillad, et laadijad saaks sellel liikuda. Vallidele ei olnud luba teha laskeavausi, vaid igale flangile kästi teha 2 laskeavaust, millest oli võimalik lasta suurtükkidega kuni teise bastioonini. Face'dele ei tulnud teha laskeavausi. Madalal asuvad laskeavaused tuli lasta hoolikalt kinni müürida ning neid hästi kaitsa. Kindluse nõrgemad kohad tuli piirata palissaadiga, eriti Liivavalli piirkond ja jõe kallas. Liivavallis asuv väike värav tuli sulgeda ning Lossivärava sissepoole paigutada mulgaga täidetud kast. Järgnevatel aastail töötati Narva kindlustamisel, nagu näha sellekohastest andmetest, õige hoolikalt. Pea saadeti siia kindlustamistöödeks sõdureid, pea toodi Stokholmist suuremal arvul tööriistu.¹⁷⁾

Kui laia ulatusega ümberehitusi 1623. ja järgnevatel aastail Narva juures tehti, ei selgu ametlikult kirjavahetusest. Ainult kuninga instruksioonis mainitakse bastioone ja nende osi — flanke ja face'sid. Kahjuks ei leidu

Gustav II Adolfi ajast ka ühtki Narva kindluse plaani. Esimene plaan leidub alles Kristiina eestkostjavalitsuse ajast, nimelt 1634. a.¹⁸⁾

Sellel plaanil on üleminek bastioonidele juba sündinud. Kuningavall sellel kujutab endast teravnurkset Uus-Itaalia süsteemilist bastiooni, Kristervall ja Liivavall samasüsteemilisi poolbastioone, Vanavall aga ilmselt tuletab meelde Vana-Itaalia süsteemilist nürinurkset bastiooni või enamini n.n. piatta format. Kui nüüd küsida, millise süsteemi järgi Narva sel ajal oli kindlustatud, siis võiks vastata umbes järgmiselt — bastioonid enamikus vastavad Uus-Itaalia süsteemile, kuid kurtiinide pikkuselt ja bastioon Vanavalli kujult kindlus sarnaneb Vana-Itaalia süsteemile. Kindluse kaitse pearaskus on suunatud kurtiinidele, sest viimased on võrdlemisi pikad. Vastavalt sellele on n.n. ligne de defence kohati pikem kui lubatav. Kaitseliini maksimaalseks pikkuseks XVII sajandil loetakse umbes 230—250 meetrit (125 tois = 243,6 m. Vaubani juures, 60 saksa „ruten“ = 233,9 m Freytag'el), mis oli musketpüssi tabavuse piiriks. Kaitseliinide pikkus Narva kindluse juures on õige erinev: põhjapool, kui arvata kaitse süsteemi kuuluvaks ka

Narva kindluse plaan 1634. a. Original Rootsi sõjaarhiivis n.n. Svensche Plante-Book'is.

Karjavärava rundeeli, umbkaudu — 170—190 m, läänepool — 250—350 m. Selle liigset pikkust Kristervalli ja Vanavalli vahel aitab lühendada praeguse pika kasarmu (Herm. kindluses) kohal asuv väike rundeel. Kindluse ida- ja lõunaküljed on kindlustatud veelgi ebamäärasemalt, osalt poolbastioonide, osalt rundeelide ja tornidega. Kurtiini ja bastioone piirab lai vallikraav, mis vististi oli kuiv. Kui uskuda M. Meriani Narva joonistust XVII saj. keskelt, piiras bastioone veel madal vall — fausse

¹⁷⁾ Munthe I, lhk. 275—278.

¹⁸⁾ Rootsi sõjaarhiivis n.n. Svensche Plante Booken'is, fol 41. Vt. ka Munthe I. Plaanid.

braye. Kindluse plaanid aga seda ei näita. Kui võrrelda selleaegseid Narva bastioone hilisemate süsteemide juures esinevate bastioonidega, siis torkab silma nende väiksus. Vanavalli face pikkus oli umbes 31 m, Kuningavallil, Kristervallil ja Liivavallil keskmiselt 65—70 m. Flank oli murdjooneline ning kõrge orilloni taha oli peidetud 2—3-rõuline kahurivall, mis võimaldas asetada flangi kuni 3 rida kahureid. Vanavall arvatavasti üksi omas üherõdulise flangi ja, erinedes teistest bastioonidest, ka kandilised orillonid. Muid üksikasju loendades võiks tähelepanu juhtida ka linnaväravaile ja sildadele. Väravaid teidud 1634. a. plaanil veel ainult 4: Karjavärv tugeva tornehituse ja rundeeliga, Lossivärv (selle kinnimüürimise või sulgemise kohta tehti Gustav II Adolphi poolt korduvalt korraldusi), Veevärv ja Väike-Rannavärv (hiljem ka Vanaks Rannavärvaks nimetatud). Viruvärvast aga ei ole jälegi järgi. Väravate ees vallikraavil asusid tõstesillad. Sellised sillad leiduvad 1634. a. plaanil Karja- ja Lossivärvate ees. Peale selle kindluse sees oli 2 suuremat silda: üks viis suurest eellinnusest väikesesse eellinnusesse üle sisemise vallikraavi, teine — suurest eellinnusest üle praeguse Hermanni tänava, mis sel ajal oli kuiv vallikraav, linna. Kõrgetele vallidele ja bastioonidele viisid ülles avarad puutrepid. Nimetatud tõstesildade ja treppide parandamise üle leidub mitmesugustest aastatset rida sissekandeid Narva XVII sajandist pärit kassaraamatuis (Linnaarhiivis).

N. n. Vanalinna kindlustustega oli Narvale pikemaks ajaks vägivaldselt kitsad piirid ette määratud, milles tõusva tähtsusega kaubalinn pidi püsima peaaegu kuni XVII sajandi lõpuni. Kuid fortifikatsioonitehniliseltki seisukohalt ei saa Narva kindlustamist sel viisil pidada õnnestunuks. Kõigepealt hoopis uue kindluse ehitades oleks olnud võimalik Narvale anda korrapärasemad kontuurid, mis omakorda oleks võimaldanud asetada bastioone reeglipärasemalt. Kuid

tegelikult teostusid ümberehitused sel teel, et veneaegsele ringmüürile lisati juurde esmalt basteid, hiljem viimaste asemel — bastioonid. Oli loomulik, et antud kontuuri juures tuli need asetada kindluse nurkadele ja teistele ettepoole ulatuvaile kohtadele. Seega Narva Vanalinna kindlus kuulub korrapärasemate kindluste hulka. Fortifikatsioonitehniliselt sel ajal aga korrapärase figuuriga kindlust loeti palju tugevaks. Hoopis korrapärasemad kontuurid olid antud sama sajandi keskpaigas ja lõpul ehitatud Narva kindlustele. Neid uuemaid kindlusi sellepärast teatud piirides võib vaadelda kui korrapärasemate kontuuridega kindlusi.

Narva Vanalinna kindlus püsis kogu XVII sajandi ja hiljemgi üldjoontes sellisena, millisena ta ehitati sama sajandi alul. Suuremaid ümberehitusi tehti vaid linna tähtsama värava — Karjavärava kindlustuste juures ning vähe aega enne Narva uue kindluse ehitamise algust ehitati Rüütli tänava otsa endise Väikse (või Vana) Rannavärava asemele n.n. Uus värv ning sellest lõunapoole bastioon Wrangell (praegu ka Pax'iks nimetatud). Peale terve rea linnaplaanide, millega käesolevate ridade autoril on olnud võimalus tutvuda, võiks juhtida asjast huvitatute tähelepanu M. Meriani Narva joonistusele XVII sajandi keskpaigast. Selles leidub küll mõningaid ebatäpsusi linna siseehituste alal, kuid kindlustused on enam-vähem õieti nähtud. Adam Oleariuse 2 Narva vaadet tema Moskva ja Persia reisikirjelduses on hoopis väheülevamad.¹⁹⁾

¹⁹⁾ M. Z(eiller): Topographia Electoratus Brandenburgici... zu sampt einem doppelten Anhang. In Druck gegeben durch Matthaei Merian seel. Erben. (1652). Anhang 2. p. 17—18.

Des Welt-berühmten Adami Olearii... Reise-Beschreibungen bestehend in der nach Muskau und Persien... Hamburg 1696. lhk. 58—59.

(Järgneb.)

Bibliograafia.

Hävitagem oma Kartaago.

K. Peterson.

ERK üld-, majandus- ja kultuurpoliitiline ajakiri nr. 6, juuni.

Tallinna saksa lehes „Revalsche Zeitung“ (pangem tähele: Reval, aga mitte Tallinn) 9. juunist s. a. kirjutab A. V. muu seas:

On ajajärke, millel on määrav tähtsus nii üksikisikute kui ka üksikute inimrühmituste suhtes. Need on siirdeajad, kus seni maksivad vaimsed ja psühholoogilised väärtused oma mõju kaotavad või sootuks muutuvad...

Sõjale järgnenud eesti sisepoliitilise arengu esimene järk seisab lõppenult meie taga. See periood põhjenes vaimsetele ja poliitilistele jõududele, mis baltlastele olid mitmeti oluvõõrad. Äärmised demokraatlik-liberaalsed voolud, mis moodustasid Eesti riigi ehitusele põhjapaneva

aluse ja mis olid oma aluses meie balti olule täiesti võõrad, pidid loomulikult välja tõrjuma baltlaste tegevuse ja mõtlemise antud poliitilisest ümbrusest.

Ka praegu ei tohi me kaotada reaalselt pilku meid ümbritsevaile oludele. Meie ei tohi mitte unustada, et eesti rahvas oma sotsioloogilise koostise tõttu oma seltskondlikus ja riiklikus elus alati säilitab demokraatliku varjundi ning et eesti haritlaskond oma määravas osas on mõjustatud demokraatlikest mõtetest. Aga ikkagi olgu rõhutatud, et demokraatlik alatoon on eesti rahva elus positiivne ja terve, nagu ta näiteks avaldus vanas talupoja korralduses

enne maailmasõda. See demokraatia, mis omavalitsuse põhimõttel ja tõelise juhi vastutusel põhjenes, on mitmeti balti mõtlemisele omasem, kui seda vahest kergemeelselt arvatakse.

Autoritaarse riigikorra sisseseadmisega 12. märtsil s. a. sündis põhjapanev murrang meie riigi sisepoliitilises elus kui ka suurema osa eesti rahva poliitilises mõtlemises. See uus mõtlemisviis seisab balti saksluse poliitilisele arusaamisele oluliselt lähemal, kui esimene 15 aasta Eesti riikluse ideoloogia. Liialdamata võib öelda, et puht praktilisele Eesti-Saksa poliitilisele koostööle, mida meie nägime Eesti parlamendi raamides, lisandub nüüd vaimne-ideoloogiline lignemise võimalus poliitilisel alal, mida meil siiani veel ei ole olnud. Nüüd peab sakslus selgitama oma poliitilise seisundi, mis peab seisma ja võib seista ainult balti saksluse kui poliitilise faktori tugevamas sisselülitamises meie koduriiki."

Nii. Ilus ja kena. Aga mõtlemapanev.

Mulle tulevad meelde kolonel M. Kattai sõnad („Vabadussõja tähistel" nr. 6): „Aastasade kestel on balti aadel püsinud Baltimaadel valitseva kihina. Ülevõimu on aadel kasutanud oma kitsaste kihihuvide seisukohast, arvestamata maa pärisrahva huvisid. Pärisrahvas hoiti maa siseelu korraldamisest võimuga eemal. Balti aadli poliitilised püüded sajandite kestel olid suunatud sellele, et alal hoida oma eesõigusstatud seisukohta. Selle eesmärgi taotlemiseks ei ole aadel tagasi pörganud isegi maa äraandmisest: 1561. a. ja 1600. a. Eestimaa rüütelkond otsustas Poola ülevõimu alt siirduda Rootsi alla, 1710. a. Rootsi alt Vene alla, 1917. ja 1918. a. püüti hertsogiriigina Saksamaa poole."

Usun, on õigustatud küsimus: kust puhuvad tuuled siis nüüd?

Mis on meil Eestis muutunud, et balti sakslus nii võitlusvalmilt jälle hakkab liigutama?

Meie riik püsib nii, kuidas meie selle rajasime. Meie riikluse ideoloogia on endine. Põhiseaduse muutmiseiga parandasime tehniliselt oma valitsemise korraldust, ja see oli kõik. Kõik see ei puutu absoluutselt balti sakslust ega tähistä mingit muutust meie riiklikus ideoloogias. 12. märtsil s. a. maksmapandud kaitseseisukord ei ole mingisugune „natsionaalne revolutsioon" à la Hitler, vaid akt riigi kodurahu säilitamiseks. Mingit põhiseaduslikku riigipoliitilist muudatust meil märtsis toimunud ei ole ja mõtted autoritaarse riigikorra sisseseadmises peaksid olema küll halvaks unenäoks meie balti sakslusele, kellel ei tohiks olla teadmata meie riigikohtu seisukoht selles küsimuses, mis „küll peaks vastama suurema osa eesti rahva poliitilisele arusaamisele". Milleks peaks siis just nüüd balti sakslus ennast poliitilise faktorina tugevamalt sisse lülitama Eesti riiki ja milles peaks siis just nüüd seisma see vaimne-ideoloogiline võimalus lignineda eesti rahvale?

On tõsiasi — meie rahvas on sündinud teatav murrang. Kuid sellel murrangul ei ole midagi ühist sellega, mis võiks meeldida just balti sakslusele. See murrang on sündinud just tõusva iseteadvuse ja vaimse iseseisvuse tähise all ja seda murrangut peame meie nimetama tõsiseks rahvuslikuks ärkamiseks. See on aeg, kus kogu

rahvas teadlikuks saab oma seisundist, oma selgroo lõplikult sirgeks ajab ja väärikalt omale kohale asetub, mis temal on päikese all. Ja kui selles arengus teatavaid võrdlusjooni tõmmata balti-saksa mõtteviisiga, siis võiksime küll väita, et kokkupuutekohti leidub meil ainult selles, et ka sakslased tahavad nimetada endid rahvuslasteks, mida ka meie oleme.

Lähemalt vaadeldes on see kokkupuutekoht aga paljasõnaline. Näiliselt on aga mõlema rahvusliku liikumise vahel kuristik, mis ületatav on ainult siis, kui ideoloogiliselt üks pooltest oma põhimõtteid muudab.

Balti-saksa rahvusliku ideoloogia praktilise tulemuse on sõnastanud kolonel M. Kattai eel-pool tsiteeritud väljavõttes tema artiklist. Meil ei ole uuemaid andmeid, et säärane suund oleks võetud revideerimisele. Otse vastupidi nimetab A. V., et temale on vana talupoja korraldus, nagu see enne maailmasõda avaldus, rohkem meelt mööda kui „äärmsed demokraatlik-liberaalsed voolud, mis moodustasid eesti riigi põhjapaneva aluse ja mis oma aluses olid meie balti olule täiesti võõrad". Ainult see vana ennemaailmasõjaaegne talupoja demokraatia, mis omavalitsuse põhimõttel ja tõelise juhi (balti paruni!) vastutusel põhjenes, on balti mõtlemisele omane.

Meie, eesti rahvuslased, mõtleme aga teisiti. Eestlased on siin Baltimere rannikul asunud ajaloo hämaraist aegadest alates. Meie oleme siin loonud oma riigi ja oma kodu. Meie oleme siin loonud kultuuriväärtusi ja oleme kandnud kultuuriväärtusi itta ja läände, põhja ja lõunasse. See on meie koht päikese all. Ajaloo hämaraist aegadest oleme omaks võtnud traditsiooni: ela ise ja lase ka teistel elada. Oma riigi uuesti loomisel andsime selle võimale ka balti-sakslastele. Need tänutäheks kin-kisid meile „Balti Vendluse" ja müüsid meie maa oma ametlikul pitsaril Saksa riigi üheks osaks.

Nii. Mis on meil ühist? Kus on see vaimne-ideoloogiline lignemise võimalus? Meie ei tagane omast ideoloogiast. Ja kui omast ideoloogiast ei tagane ka balti-sakslus, siis on meie ainus tee — kasutada balti-saksluse suhtes balti-saksa enese rahvuslikku ideoloogiat.

Ajaloo käik on näidanud, et see tee oleks õigem. Meie ja meie esivanemad on oma turjaga saanud seda tunda, mis tähendab näiliselt nii ilmsüüta lause, kui on seda „balti saksluse kui poliitilise faktori tugev sisselülitamine meie isamaasse". Võnnu lahinguväljadel langenud eesti sõdurite veri on meil viimaseks asitõenduseks. Meie ei taha, et need saatuslikud päevad veel korduksid. Neile, kes tahaksid olla veendunud balti-sakslaste loiaalsuses, esitaksime küsimuse: mis oleks sündinud siis, kui meie kohaliku balti-saksa väeosa oleksime ka saatnud Võnnu alla? On paljusid, kes asuvad seisukohal, et meie, eestlased, siis jäädavalt oleksime hävitanud oma Kartaago.

Nagu vanadel roomlastel, nii on meilgi oma Kartaago. Nagu vanad roomlased loiaalselt läbi ei saanud oma Kartaagoga, nii ei taha meie Kartaago meid kohelda loiaalselt. Roomlased hävitasid oma Kartaago. Ka meie peame hävitama oma Kartaago, kui tahame päikese all rahulikult elada, ilma et tarvitseks karta kallale-tungi selja tagant.

Sajandite eest tuli Väina kallastele ühes kaupmeestega ristimärk. Meie esivanemad tundsid seda märki juba varemalt kui armuõpetuse märki. Kuid rahvas, kes siis kandis armuõpetuse märgi meie maale, ei tundnud armu. Ajad on muutunud, nüüd on ristimärgil murtud otsad, kuid need, kes seda meie kanda tahavad, on samast soost ja samade ihadega. Kas kordub ajalugu?

Ta ei tohi korduda. Oleneb meist endist, mis meiega sünnib. Kui Kaupo läks võõrsile ja alistas võõraile mõjudele, siis ei muutnud ta mitte oma usku, vaid muutis oma usalduse oma esivanemaisse. Muutis usalduse neisse pärandeisse, mis sisendanud temale ta isad ja isaisad. Ta müüs oma tarkuseraamatu, samuti kui müüs selle Kalevipoeg enne oma langust.

Meie, praegune põlv, oleme lahinguväljadel tagasi saanud usu oma esivanemaisse. Meie, praegune põlv, oleme uuesti üles leidnud oma esiisade tarkuseraamatu, oleme avastanud selle juba suures laastus, ja loeme varsti ka selle detaile. Ja kui meie küljes veel ripuvad mõned võõrmõjutiste jäänused, siis peame rutem kui muidu ka need enese küljest heitma.

Berliini saksa lehes „Berliner Lokal-Anzeiger“ (ka 9. juunist s. a.) kirjutab keegi Johannes V. Harnisch Dorpatist (mitte Tartust, ei, vägisi mitte). Ta maalib romantilise pildi sellest linnast ja tuletab meele, kuidas parunite lahke ja avatud käsi edendas ülikoolis talurite andekamate poegade haridust. Ilus sentimentaalne pilt, kuid sisuliselt siiski vale, aga soodne serveerida riigisakslastele. Artikli lõpp kõlab juba häbemata akordina: „Olgu ta nimi Tartu või Jurjev, siiski tunneme seal linnas saksa vaimu ja saksa vormiandvat mõju. Saksa eragümnaasium, Lutheri eraakadeemia, paljud tagasihoidlikud, kuid teaduslikult kõrgel seisvad teaduslikud ja kultuurilised organisatsioonid hoiavad seda kõrgel, mis vajalik saksa Dorpati ülikooli vaimu kõrgehoidmiseks. Otse saksa eeskuju kohaselt, saksa sisekorra, saksa kommersikommete kohaselt elavad arvurikkad eesti värvikandjad seltsingud. Ja kui sa linnas näed enam või vähem meeldivaid tütarlapsi, kes värvilist mütsi ja värvipaela kannavad, siis ärgu arvatagu, et tullakse maskiballilt. Ei, on olemas terve rida värvekandvaid naisüliõpilaste koondisi, kes võimaluste piires jällegi saksa üliõpilaskombeid harrastavad, — täiesti eba- tahtlik, ülimal määral naljakas, aga siiski eestluse kaheldamatu kiidulaul eitavale saksluse üleolekule.“

Nende ridade kirjutaja ei taha käesolevaga asuda eeltsiteeritud ridade autoriga ühele arvamisega. Nende ridade kirjutaja on parimad üliõpilasaastad veetnud võitluses värvikandjate ridade eest ja teab, et rahvuslik vaim, mida on kultiveeritud värvekandvate üliõpilaste ridades, on andnud arvurikka pere meie rahvusliku liikumise võitlejaid. Kuid üliõpilaskommetes on meil veel palju vaja muuta. Meie üliõpilaskonna tegelased vajaksid väikese hulga tõsiraehuslikku vaimustust, et pühkida viimased Dorpati jäänused eesti üliõpilaskommetes ilusalt ja austavalt erivärvidelt.

Kuid mitte üksi üliõpilased. Kogu meie avalikkus peab kord hetkeks seisatama ja mõtlema, mis on temale veel jäänud Kaupo pärandusest. Seisatama, mõtlema, aru saama, ja pöörama

meie rahvuslike väärtuste varasalvede poole. Need salved on avatud kõigile. Ja siis, sisemiselt uuenenuna, uuestisündinuna, tugevana, võimsana mõtlema sellele, et meie Kartaago — tuleb siiski hävitada.

New Wars – New Weapons (Uued sõjad – Uued relvad)

Lt. com. the hon. J. M. Kenworthy. Elkin Mathew ja Marrot'i kirjast. London, 1930. a.

See raamat on äratanud laialdasemat tähelepanu ning tõlgitud mitmesse Lääne-Euroopa keelde. Teda on refereeritud paljudes sõjaajakirjades, kusjuures isegi üldiselt tuntud Bernard Shaw on autori väidete kohta sõna võtnud. Ehkki ilmunud juba mõni aasta tagasi, on selles raamatus avaldatud mõtted ka praegu veel täiesti värsked ning sellistena vääriavad üldist tähelepanu.

Riigid, väljaarvatud mõned väiksemad, mis asuvad Skandinaavias ja L.-Ameerikas, jätkavad relvastumist — ütleb autor. P.-Ameerika püüab oma kätte ülevõimu merel. Suur-Britannia ei taha seda temale lubada ja järjest täiendab oma laevastikku uute lahingüksustega. Prantslased panevad erilist rõhku maaväe arendamisele ja riigi piiride kindlustamisele, kuid sealjuures ei ole jätnud unustuse ka õhujõude. Prantsusmaa rivaal Vahemeres — Itaalia kõvendab alata oma sõjalaevastikku ja lennuväge. Kesk-Euroopas tšehhoslovakid, poolakad ja rumeenlased näikse ikka veel uskuvat jalasõduri kõrvõimsusse: tulevikusõjas võib neile rahvastele osaks saada zulu-kafrite saatus, kes olid küll tublid sõjamehed, kuid ometi olid jõuetud sõdima noolte ja odadega püsside ja suurtükkide vastu. Relvastuvad ka N.-Venemaa ja tema väestajad — Jaapan, vaatamata sellele, et majanduslik kehvus neis riigis annab ennast kõvasti tunda. Niisugune on siis seisukord maailmas ajal, kus Genfis Rahvasteliit korrapäraselt koos käib ja on olemas pakt, mis kuulutab sõja, kui niisuguse, väljaspool seadust olevaks. Kas on sõda oodata või ei, kuid jääb ikkagi tõsi- asjaks, et kõikjal selle vastu väga intensiivselt valmistatakse ning kulutatakse suuri summasil relvade muretsemiseks. Kuid kas need hiigelsummad kulutatakse vähemalt otstarbekohaselt? Autori arvates mitte: $\frac{9}{10}$ rahast, mis välja antud suurte lahinglaevade, tankide, raskete suurtükkide, ratsa- ja jalaväe peale, on samahästi kui tuulde pillatud, sest tulevikusõda nii õhus kui ka maal ja merel otsustatakse lennuvõlt. Seda kinnitavad — arvab autor — mitte üksi Maailmasõja kogemused, vaid ka võitlused pärast seda India läänepiiril, Afganistanis, Irakis j.m., kus kõikjal lennuvägi mängis domineerivat osa ja ka sõjapidamine tuli materiaalselt odavam.

Suured maade vallutamised on saanud võimalikuks seepärast, et võeti tarvitusele uued relvad ja uued lahingupidamise viisid: Aleksandri faalanks, Pirruse ja Hannibali elevandid, Caesari leegionid ja Čingis-Khani tatarlastest ratsavägi olid need, mis otsustasid lahinguid tekitades pööret sõjapidamises. Kuid ühtlasi nime-

tatud suured väejuhid, eriti just viimane neist, hindasid kõrgelt liikumiskiirust, mis — olles tähtsamaks tingimuseks edu saavutamise lahinguväljal — on ühtlasi ka tänapäeva lennuväe iseloomustavamaks lahinguomaduseks. Kui nüüd, seda arvesse võttes, mõned suuremad ning vägevamad riigid, kel hästi arenenud tehnika ja keemiatööstus, loobuksid vanadest traditsioonidest suurte, raskepäraste ja kallite soomuslaevade ja teiste sellesarnaste vananenud võitlusvahendite näol ja pööraksid peamise tähelepanu õhujõudude arendamisele, siis nad muutuksid küll võitmatuiks. Sellele leiduvat tõendusi ajaloost: nii näiteks me teame, et laevasõidu arenemine aerudelt purjedele ja sealt edasi arulde sündis võrdlemisi aeglaselt, kuna tolleaja juhtivates isikutes tunti kahtlust kõige selle vastu, mis on modern; kuid ühtlasi olevat ka selge, et riik, kes möödunud sajandi keskpaigas oleks koondanud kogu oma jõu ning käsutada olevad abinõud laevastiku üleviimiseks purjedelt arulde, oleks võinud julgesti teiste riikidele ette kirjutada oma tahtmist. Juhtivate isikute ja klasside konservatism ja lühinägelisus ei võimaldanud 1915. a. täiel määral ära kasutada keemilisi võitlusvahendeid ja 1916. a. tanke, nende asemel aga soetati vanu traditsioonilisi merehiiglasti soomuslaevu, suurtükke jn.

Suurtel inglise meremanöövritel 1913. a. üks sinise poole allveelaev tungis täiesti nägematult ning ootamatult sadamasse, kus oli ankrus punane laevastik ja torpedeeris tagajärjekalt admiralilaeva. Seda tähtsat kogemust ning selget näpunäidet mereväejuhid ei võtnud aga arvesse ja kui järgmisel aastal algas sõda, siis kõik operatiivsed kavatsused esialgu tehti ikkagi olenevaks suurtest lahingulaevadest; ainult — sõja lõpupoole jõuti veendumusele, et need kaugelgi ei suuda täita neile pandud lootusi. Kui näiteks Saksamaa oleks suurte lahingulaevade peale ära kulutatud summad tarvitanud allveelaevastiku arendamiseks, siis kahtlemata inglise merejõud oleksid sattunud vägagi raskesse seisukorda. Kuid sakslased said aru sellest tõsiasjast liialt hilja. Igatahes olevat Maailmasõda näidanud küllaltki selgesti, et suured lahingulaevad on kallid luksusesemed, millistest peab olude sunnil loobuma. Pealvee laevadest ainult mõned väiksemad tüübid võiksid veel merilahingutes kasulikud olla — arvab autor.

Tänapäeval suurriigid ei unista enam palja uutest maadevallutamistest, ja kui nad relvastuvad, siis seda peamiselt küll endakaitseks. Ainult Jaapan ja Itaalia võiksid ehk sepsitada ekspansiooni plaane, et soetada koloniseerimisvõimalusi oma rahva ülejäägile. Neist riigest esimene sooviks meelsasti saada kohta Austraalia päikese all (a place in the Australian sun), kuid seda ei taha muidugi lubada Inglismaa ja P.-Ameerika. Itaalia laiatamispuuetel Aafrikas on tõsiseks takistuseks Prantsusmaa. Mis puutub eriti Inglismaad, siis — autori arvates — tema relvastumine põhjeneb järgmistel motiividel: a) vastustus Rahvasteliidu liikmena; b) tarvidus ennast kaitsta sissetungimise vastu väljaspoolt; c) tarvidus kindlustada endale juurdeveoteid ja kaitsta asumaid. Selleks ei jatkuvat aga merejõududest, eriti just nende praegusel kujul, kus raskuspunkt lasub ikka veel suurtel pealveelaevadel. Näiteks võiksid sõjakorral Itaalia allveelaevad Vahemere teede kasutamise inglastele vägagi küsitavaks teha. Kuid veel suurema tähtsusega on õhujõudude küsimus, mis on lahendatud seevõrra ebasood-

salt, et, näiteks, prantsuse ja itaalia lennuväe ühise aktsiooni puhul inglased oleksid sunnitud Vahemerele täielikult tagasi tõmbuma ja oma maailmariigi tuiksoone läbilõigata laskma. Ainult tugev, vastaste jõududest ülekaalus olev lennuvägi võiks siin seisukorda päästa. Lennuki paremuseks on, et ta omab allveelaevaga võrreldes suurema liikumiskiiruse ja samal ajal — nagu näitavad kogemused — võib ka küllalt edukalt teetseda laevade vastu pommidega, õhutorpedodega ja mürkgaasidega.

Sõja puhul Inglismaa ja ühe või mitme mannermaa riigi vahel õhujõud omandavad domineeriva tähtsuse; Inglismaa lõunapoolsed linnad ja teised elukeskused muutuvad kahtlemata vastase lennukite pommidest ohvriks, ja sellest ei suuda neid päästa ükski jõudude ülekaal merel. Praegu olevat Inglismaa õhujõudude poolest prantslastega võrreldes halvemas seisukorras, kuid vahekord võivat otsekohe muutuda inglaste kasuks, kui laevastiku, maaväe ja teiste vanamoeliste sõjapidamise vahendite peale kulutatud summad ära kasutada lennuväe arendamiseks. Siin olevat ette näha ägedaid võitlusi aastasadade vältel kujunenud tõekspidamisega ja igivanade traditsioonidega, kuna inglased, vaatamata Maailmasõja kallilt maksmata läinud kogemustele, ikka veel uskuvat, et laevastik kindlustab temale merede valitsemise ning kodusaarte julgeoleku. Just nagu mööga asi, millist vanaaja romantikaga ümbritsetud relva pidavat veel tänapäev kandma kõik briti ohvitserid. Kui ükskord õhuminister Mr. Churchill'ilt olevat küsitatud, milleks vajab lennuväe ohvitseri mөөka, ega ometi mitte selleks, et õhus võidelda kotkastega (to fight off eagles in the air)? Siis olevat see auväärt riigimees saanud väga pahaseks ja lausunud, et iga džentlmen, ilmudes kuninga ette, peab kandma mөөka ja lennuehvitseril olevat mөөk samaks otstarbeks. Selline on traditsioon. Teda saab tihti muuta ainult vere hinnaga; nii, näiteks, tänu suurtele kaotustele India piirilahingutes inglise sõduri kirju vorm asendati kaitsevärvi vormiga, ka prantsuse jalaväelase kaugel silmapaistvad punased püksid vahetati ümber kaitsevärvi värvide vastu Maailmasõja kurbadel kogemustel, kus lahinguväljad sarnanesid moonidega tihedalt ülekülvatud põldudele (like a great field thickly flowered with poppies).

Oma raamatut lõpetades autor muutub siiski mõõdukamaks, ta ei nõua enam täielikku loobumist vanadest ja ebaotstarbekohaseks muutunud võitlusvahenditest, vaid sooviks näha, et uutele relvadele: lennukile, lahinggaasile ja allveelaevale antaks koht teiste relvade hulgas, mida nad tegelikult väärivad. Inglismaal olevat see teostatav erilise kaitseministeeriumi loomisega, millisele alluksid kõik relvastatud jõud riigis, sest vastasel korral polevat lootust läbi murda admiraliteedi sadade aastate vältusel kindlustatud positsioonidest ja teda võita mõistliku koostöö kasuks teiste, eriti just uute relvliikidega. Keegi muidugi ei soovi sõdade tekkimist, kui eitada nende tekkimise võimalusi — kas ei tähendaks see, et meie — sarnaselt jaanalinnule — peidame pea tühjade lootuste liiva? Ja kui sellised võimalused püsivad, siis tuleb nende vastu ennast valmistada ning soetada ajakohaseid võitlusvahendeid, milliste hulka kuulub kõigepealt lennuvägi. Tugev lennuvägi annaks Suurbritanniale ülevõimu ka õhus, nii nagu ta seda hoiab oma käes merel — arvab autor.

Kk.

Uuemaid võtteid haavatute väljakandmisel lahinguväljalt.

R. Akšeljevič.

(„Voennõi Vestnik“ nr. 5 — 1934.)

Artiklis autor kirjeldab RKKA sanitarivalituse ülesandel sõjaväe velskerite kooli juures moodustatud erilise uurimiskomisjoni töö tulemusi haavatute väljakandmise alal. Selles uurimiskomisjonis olevat praktiliste katsete varal leitud haavatute väljakandmiseks rida uusi võtteid, mis märksa kergendavat sanitarkandurite tööd esijärgu osade juures. Näib, et need võtted on kasutatavad ka meie oludes ning väärivad tõsist tähelepanu, seda enam, et meil sel alal puuduvad praktilised kogemused pea täielikult.

*

Haavatut sõdurit peab, kui ta ei ole võimeline oma jõul liikumiseks, tule alt välja tooma — kas sanitaride, või kui vaja ja kui olukord võimaldab, siis ka haavatu lahingukaaslaste jõul. Harva saab teostada seda tule alt väljatoomist püsti — kandraame kasustades, kuna kaugelt suuremal osal juhtumil kandraami kasutamine on tule tõttu võimatu ning haavatuid tuleb välja tuua ilma selleta — roomates. Viimasel juhtumil haavatu väljatoomine kahekesi on ebaotstarbekohane, sest et see on palju enam demaskeeriv, nõuab rohkem kandureid ja sealjuures toob vähe kasu, sest et roomates saab haavatu juures kasulikult tegev olla vaid üks sanitar.

Järgnevalt autor kirjeldab rea võtteid haavatute väljakandmisel, kus tegevuse kergendamiseks on eduga kasutatud sõduri vöörihma ja paliturullikut.

Haavatute väljakandmine sõduri vöörihma kasutamiseks.

Sanitarkandur, või vastava ülema käsul ka haavatu läheduses olev reavõitleja, roomab enast abistada mittesuutva haavatu juurde ja annab talle esimest sanitariabi. Kui see aga tugeva tule tõttu on võimatu, siis otsekohe alustab haavatu kandmist varjatud alasse, s.o. haavatute pessa. Selleks kandur, piinlikult varjudes, pöörab haavatu seljale, võtab vöölt selle rihma ja ühendab oma rihmaga, nii kui näidatud joonisel 1. Siis, litsudes oma selja vastu haavatu külge, poeb vöörihmast moodustatud rõnga sisse nii, et see jääb kukla taha kaela peale ja otsad lähevad mõlema kaenla alt läbi. Reguleerib rihma pikkuse sobivaks (joon. 2).

Nüüd sanitar haarab haavatut käest, tarbekorral ka jalast ja keerab end kõhuli ning tõmbab haavatu endale selga.

Pärast kõhulipööramist kandur valmistub roomamiseks, milleks asetab haavatu jalad oma jalgade vahele ja selle käed oma kaela ümber või heidab nad seljataha (joon. 4).

Sellises seisukorras kandur roomab esimese varje taha, kust liikumist jätkab kas kápuli (joon. 5) või püsti.

Kápuliasendist ülestõusmiseks tõmmata põlved enda alla, lasta rihmad pikemaks, lükata need haavatule istekoha alla (joon. 6) ja tõusta

Joon. 1.

Vöörihmade ühendamine.

Joon. 2.

Vöörihmade kinnitamine.

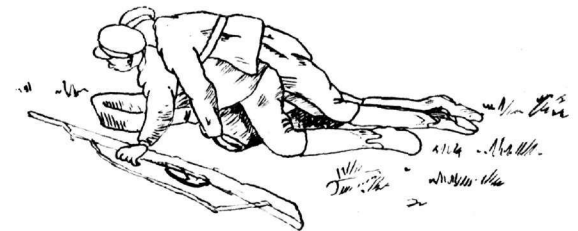
Joon. 3.

Kõhulipööramine.

Joon. 4.

Väljakandmine roomates.

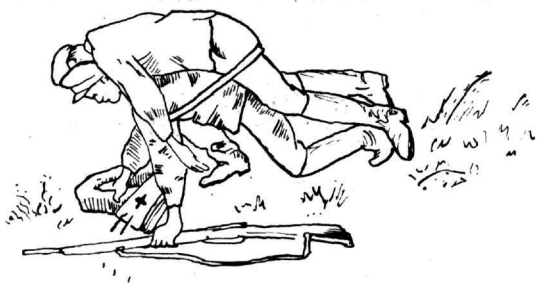
Joon. 5.

Väljakandmine kápukil.

Joon. 6.

Vöörihma asetamine istumiskoha alla.

Joon. 7.
Püstitõusmine.

püsti (joon. 7). Sellises asendis asuvat haavatu niivõrd kindlalt kanduri seljas, et käte kaasabi pole vaja ning viimaseis võib kandur kanda haavatu esemeid, nagu püssi, paliturullikut jne. Püssi on kasulik pista haavatu põlvede alla, kuna paliturullikuga on otstarbekohane kinnitada haavatu ülakeha kanduri külge, nii kui kujutatud joonisel 8.

Joon. 8.
Väljakandmine püsti võõrihma, püssi ja paliturulliku kaasabil.

Autor väidab, et keskmiste kehaliste võimetega kandur ilma mingi kõrvalise kaasabita haavatu meelemärkuseta oleku korral kinnitab viimast enda külge rihmadega 1 kuni 2 minutiga, roomab temaga 50 meetrit 7 minutiga ja kannab teda seljas 20 minuti jooksul 1 kilomeeter.

On täitsa arusaadav, et haavatu väljatoomine seljas tugeva tule all tihti osutub võimatuks ning seda tuleb teha roomates. Kuid ka sel juhtumil, välja jõudnud enam-vähem varjulisesse kohta, autor soovib tarvitusele võtta eelpoolkirjeldatud väljakandmisviise, sest need on kaugelt lihtsamad ja haavatule hädaohutumad.

Väljakandmine kahekesi, paliturullikute kasustamisega.

Üldiselt tarvituselolev haavatute väljakandmismoodus kahekesi, kus haavatu, toetudes kätega kandurite õlgadele, istub nende kätel, on autori arvates absoluutselt ebapraktiline, sest siin kandurite käed väsivad mõnekümne sammu kandmise järele, mistõttu tuleb tihti peatuda puhkamise otstarbel. Kaugelt ratsionaalsem olevat eelpooltähtendatud uurimiskomisjoni poolt väljatöötatud kahekesi kandmismoodus, kus kandurid kasustavad kandeabinõudena palitu-

rullikuid. Selleks paliturullikud kinnitatakse haavatu võõrihma abil otsapidi kokku ja asetatakse kanduritele üle välispoolsete õlgade. Haavatu paliturullik asetatakse rullikute ühenduskohta ja sellele istub haavatu. Üle kandurite õlgade olevad paliturullikud kinnitatakse nende võõrihmade abil keha külge (joon. 9).

Joon. 9.
Väljakandmine paliturullikute kaasabil.

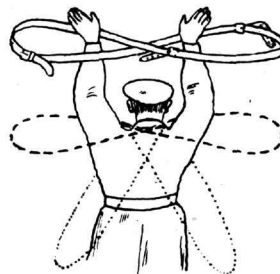
Autor väidab uurimiskomisjoni katsete põhjal, et selle moodusega kantakse haavatut edasi 2 kilomeetrit 50 minuti jooksul.

Evakueerimine kandraamidega improviseeritud kanderihmade kasustamisega.

Autor väidab, et evakueerimisel kandraamide abil tuleb igal juhtumil kasustada kanderihmu, millised märksa kergendavad kandurite tööd ning hoiavad kokku viimaste energiat. Kuid et kõik kandraamid ei ole varustatud kanderihmadega, siis tuleb kuni viimaste muresemiseni neid improviseerida vöö- ja püssirihmadest. Selleks ühendada kolm võõrihma panalde abil või kaks püssirihma rihmakeste abil nii, et ühendatud rihmade pikkus võrduks külgedele väljasirutatud käte ulatusega (joon. 10) ja asetada rihmad selga nii, nagu näidatud joonisel 11.

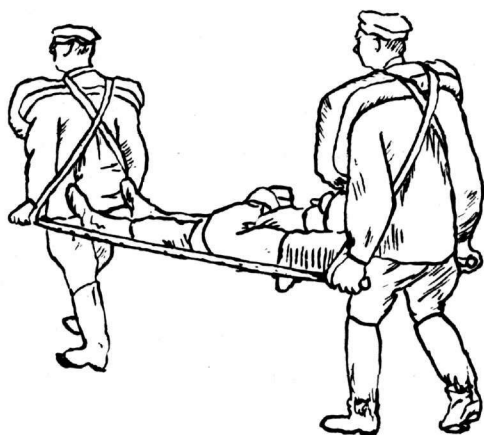
Joon. 10.
Improviseeritud kanderihmade pikkuse mõõtmine.

Joon. 11.
Improviseeritud kanderihmade selgaasetamine.

Asetanud kanderihmad selga, kandurid tõstavad haavatu kanderaamiga üles ja toetades kordamööda kanderaami otsi põlvele, asetavad kanderihmade silmused käepidemete külge.

Et kanderihmad ei sooniks õlgu, on kasulik nende alla paliturullikute asetamine (joon. 12).

Joon. 12.

Kanderihmade kasutamine.

Kandmisel autor soovib käia vabasammu, kusjuures iga 500 meetri takka tuleb puhata 3—4 minutit. Keskmine liikumiskiirus heel teel kahemehelise kanderaami-meeskonna juures olevat 1 km 20 minutiga ja maksimaalne matk ilma kestva puhkamiseta — 5 km.

Lühike ülevaade N.-Vene sõjakirjandusest mehhaniseerimise ja motoriseerimise alalt möödunud 10-aasta kestel.

Jälgides aastate kestel ilmunud N. Vene sõjakirjandust punaarmee motomehhaniseerimise alal, on märgata nim. erikirjanduse kiiret kasvu kui ka selle järjekordset sisulist paranemist.

Kõgu N. Venes kümne aasta kestel ilmunud soomusajanduse kirjanduse võib jaotada kolme perioodi:

Esimene periood — 1922. aastast — 1927. aastani — mida iseloomustab:

a) N. Venes kodusõja päevil omandatud lahingukogemuste süstematiseerimine, soomusjõudude, — soomusrongide ja -autode kasutamise alal.

b) Punaarmee laialdase propaganda teostamine soomusjõudude vajadusest ja nende tähtsusest — maailma- ja kodusõja kogemuste alusel.

d) Tankide lahingulise kasutamise küsimuste uurimine välisriikide sõjavägede kogemuste alusel.

Teine periood — 1928. aastast — 1930. aastani, mida iseloomustab:

a) N. Venes tankide ja autode ehitamiseks reaalse, materiaalse ja tehnilise baasi loomine, vastavalt nende kiirelt areneva tööstuse raamidele.

b) Tankide lahinguliseks kasutamiseks — uute vormide otsimine.

d) Põhjalik tutvumine välismaade tankide määrustikkude ja muu soomusjõududesse puutuva kirjandusega.

Kolmas periood — 1930. aastast käesoleva ajani, — N. Vene esimese viisaastaku saavutuste periood, mis andis soodsa aluse N. Vene moodsa kodumaise soomustankide tehnika arenemisele ja mida iseloomustab:

a) Tankide ja teiste soomusjõudude massiline ilmumine N. Venes (manöövrelil ja paraadidel).

b) iseseisvate mehosade — kiirelt liikuvate tankide — loomine.

d) Motomehhaniseeritud osade uute lahingutegevuse vormide otsimine.

e) Uute võitlusviiside otsimine, tankide kasutamisel lahinguväljal, kui ka uute vormide otsimine võitluses tankide ja mehosade järjest kasvava sõjalise jõu vastu, kasutades kogemuste saamiseks selleks moodustatud väeosades spetsiaalseid tankitõrje suurtükke, keerulisi tõkkeit, isesõitjaid suurtükke jne.

Soomusjõudude muutuval tehnikal ja punaarmee motomehhaniseerimise kasvule vastavalt, muutub ka N. Vene kirjandus oma sisult. Kui esimesel perioodil enamik kirjandust langeb soomusrongidele ja -autodele, ja ainult väiksem osa tankidele, siis viimasel perioodil enamik punaarmee kirjandust langeb tankidele.

Esimese perioodi kirjandusest väärrib tähelepanu rida N. Vene ja välismaisi töid, millel on oma positiivne tähendus punaarmees.

N. Vene teostest tuleks märkida esijoones Gladkovi teost „Soomusjõudude taktika“. Nim. raamatus autor süstematiseerib soomusrongide, soomusautode ja -tankide lahingulise kasutamise kogemusi kodusõjas, püüdes anda saadud kogemuste alusel, konspektiivses vormis, aluseid kõigi soomusjõudude lahinguliseks kasutamiseks.

Sama tähtsaks loevad venelased ka Ivanovi raamatut „Soomusautode taktika“, milles autor samuti soomusautode kasutamise alusel kodusõjas, esitab uusi taktikalisi põhimõtteid.

Välismaistest teostest pälvib venelaste tähelepanu iseäranis Fulleri raamat „Tankid Maailmasõjas“. Selle raamatu väärtust venelased leiavad selles, et temas on süstematiseeritud tankide lahingulise kasutamise kogemused Maailmasõja perioodil.

Autor, inglise tankide brigaadi staabiülemana, on juhtinud ja võtnud vahenditult osa tankide tähtsaimast operatsioonest ja on annud teoses mitte üksi tankide operatsiooni kirjelduse, vaid on ka teinud teatud taktilisi tuletusi. Fulleri raamat on esimene suure kapitalne teos, milles väga selgesti kujutatakse tankide osa sõjas. Raamat on annud suure tõuke punaarmee juhtkonnale ja kutsunud välja vajaduse põhjalikult ja igakülgelt tutvuda selle võitluse uue tehnilise vahendiga, s. o. tankiga, et hinnata vahendi paremisi ja puudusi, võrreldes neid teiste lahingu abinõudega enne teda.

Punaarmee, tutvudes raamatuga, on kasutanud üsna täielikult ära Fulleri kui spetsialisti tehnika alal, kel organisaatorina ja tähtsaimate tankilahingute juhina maailmasõjas on oma suur praktika.

Mitte väike tähtsus N. Vene tõlkekirjanduses pole ka Perre teosel „Tankivastane kaitse“. Selles raamatus autor on osanud süstema-

tiseerida maailmasõja kogemuste alusel taktikalisi ja tehnilisi küsimusi võitluses tasaliikvate tankidega lahinguväljal.

N. Vene teise perioodi kirjandusest väärib erilist tähelepanu Kalinovski poolt koostatud „Ajutine eeskiri tankide lahinguliseks kasutamiseks punaarmee“ ja välismaakirjandusest tõlge: „Inglise tankide määrustik“ ja raamatud: Heigl: „Tankid“ ja Camon: „Motoriseerimine kui operatiivne manöövri vahend“.

Vene „Ajutine eeskiri tankide lahinguliseks kasutamiseks“ on esimeseks, punaarmee tankide taktikale suunaandvaks teoseks. Enne nim. eeskirja ilmumist vaatasid venelased tankidele kui jalaväge saatvale võitlusvahendile, mis oli määratud toetuseks jalaväele selle pealetungijõu suurendamiseks. Muude, suuremat liikuvust ja manövreerimist nõudvate, ülesannete täitmiseks vanakujulised tankid ei kõlvanudki.

Eeskiri, baseerudes enam kiirekäigulisemal tankel MC — I (võrreldes Renault ja Ricardo tankidega) annab erinevalt välismaa sõjavägedes asetleidvale tankide taktikale tankide lahinguliseks kasutamiseks uued vormid:

esimeseks — taktikalises koostöös jalaväega, kui viimase saaterelv,

teiseks — taktilises koostöös suurtükiväe, lenn väe, ka motoriseeritud osadega ja ratsaväega.

Niiviisi Vene eeskiri, selleaja välismaa määrustikkudega võrreldes, astub teatud sammu kaugemale.

Inglise määrustik, baseerudes selleaja täiuslikemal tankitehnikal, niinimetatud kiireloomulistel tankidel Vickers Medium I ja II, — märgatavalt laiendas tankide lahingulise kasutamise raame tankide suurema iseseisva tegevuse kasuks. Põhimõtteliselt ta näeb ette, samuti kui Vene Ajutine määrustik, tankide lahinguliseks kasutamiseks kaht vormi:

a) tankide kasutamist koos jalaväe ja teiste väeliikidega, viimaste pealetungijõu suurendamiseks.

b) tankide kasutamist teatud iseseisvate taktiliste ülesannete täitmiseks.

Nii siis Inglise tankide määrustik vaatleb juba tanke mitte ükski kui jalaväe ja teiste väeliikide jõudu suurendavale abinõule, vaid kui vahendile, mis suudab täita iseseisvalt mõnesuguseid taktikalisi ülesandeid.

Heigl'i raamatu väärtus seisab selles, et autor, ühendades omas isikus inseneri ja riviülema kogemused, oskab küllalt täiuslikult süstematiseerida inglise, ameerika ja saksa sõjaväe maailmasõjaaegsed kogemused tankitehnikaga arengu, organisatsiooni ja lahingulise kasutamise alal.

Autor, vaadeldes kõiki lahingumasinaid ja isegi nende üksikuid agregate ja detaile, hindab neid mitte ainult tehniliselt või konstruktiivselt vaatekohalt, aga just ka operatiivtaktilise hinnangu vaatekohalt.

Peale selle suutis Heigl täielikult tuua esile tankivastase kaitse vahendite algvormid ja nende organisatsiooni lahinguväljal.

Camoni raamatu väärtuseks venelased loevad seda, et autor esimesena küllaldaselt põhjalikult selgitab autode lahingulise kasutamise kogemusi sõjas, — saadud prantsuse autotranspordi tegevuse andmeid, perioodil 1914—1918. a.

Ta annab küllaldaselt vaatliku pildi neist võimalusist, milliseid varjab endas moodne autotransport operatiivse manöövri vahendina.

Üldsõjalistest ja sõjapolitilistest teostest, milles venelased käsitavad tankide ja mehosaade sõjalise kasutamise küsimusi, väärivad tähelepanu Triandafilovi, Issersoni ja Feldmanni teosed.

Triandafilov oma teoses: „Tänapäeva armee operatsiooni iseloom“ — annab kaunis põhjaliku käsitluse sellest, kuidas organiseerida tänapäeva operatsiooni materiaalsete ja tehniliste võitlusvahenditega, — vastavalt konkreetse tööstusliku, materiaalse ja tehnilise baasi alusel.

Autor püüab anda mitte ainult operatsiooni skeemi, vaid ta materjaliseerib ka selle skeemi abinõudega, missugused on vajalikud lahingus ja operatsioonis.

Issersoni raamat: „Operatiivse kunsti evolutsioon“ — väärib tähelepanu seetõttu, et temas puudutatakse huvitavamaid taktilisi ja operatiivseid küsimusi. Siiski üheks tema raamatu puuduseks on see, et autor ühelegi küsimusele ei anna täpsat, selget vastust.

Feldmann omas raamatus, samuti kui Isserson käsitab peamiselt operatiivse iseloomuga küsimusi. Tulemuste ja teoreemidega ta pole pealetükkiv. Autor loeb omaks ülesandeks anda pildi, kuidas tehnika arenedes evolutsioneerub ka taktika ja operatiivne kunst sõjas.

N. Vene viimaste aastate kirjandusest väärib tähelepanu Tau raamat sõjaväe mehhaniseerimise ja motoriseerimise alalt, kus ta neis küsimustes süstematiseerib välismaa olulisi ja erinevaid vaatekohti. Vaadeldes sõjaväe motoriiseerimise ja mehhaniseerimise põhiprobleeme, autor analüüsib kodanlike riikide autorite vaateid marksistliku kriitika vaatekohalt.

Sellejuures ta püüab ammutada armee motomehhaniseerimise küsimustes igalt välismaa autoriteedilt seda, mis seal on hinnalist ja mida võiks kasutada ka punaarmee huvides.

Seda raamatut hindavad venelased kui paremat teost armee mehhaniseerimise ja motoriiseerimise alal.

Välismaa viimase aja teostest märgivad venelased ära Fulleri loenguid: „Välimäärustiku kolmandast osast“.

Nende loengute väärtust venelased hindavad selles, et autor tõstab esile küsimuse uue lahingu eeskirja (III osa) koostamisest, mis põhiolemuselt ei baseeruks „vanamoelistel“ väeliikidel, vaid mehh-motoriseeritud jõududel ja lennuväel, — nii siis mootoril, õhus ja maa peal.

Oma loengutega Fuller pakub väga rikkalikku ja sisukat ainet igale juhile, näidates, kuidas arenedes nii kvalitatiivselt kui kvantitatiivselt, muutuvad ka lahingupidamise, operatsiooni ja isegi sõjapidamise vormid.

Sama tähelepanu osaliseks osutub ka Marteli teos: „15 aastat briti armee mehhaniseerimist“. Autor, kutselt insener-konstruktor, omas suure praktilise kogemuse, teenides tankide väeosades maailmasõjas. Neid oma kogemusi ta kasutab teoses, mis koosneb kahest osast: tehnilisest ja taktikalise. Tehnilises osas raamatu väärtus seisab selles, et ta annab kujuka pildi, kuidas arenes tankide tehnika briti armees.

Teises, taktikalises osas, Martel baseerub andmeil, mida käsitavad Fulleri teosed, ja selles osas ta ilmneb täielikult Fulleri ideelise järelejäijana. Taktika alal midagi uut ta, võrreldes Fulleriga, ei anna.

Üks asjaolu, mida venelased Marteli raamatus hindavad, on see, et ta annab põhisuunad

briti sõjaväelisele mõtteilmale sõjaväe moto-mehhaniseerimise alal, sõjapidamiseks uute vahenditega ja uutel moodsatel tingimustel.

Viimasel ajal tankivastase kaitse küsimuste üle N. Venes on ilmunud 3 teost: Gladkov — „Võitlus tankide vastu tulirelvade abil“, Leonovitš — „Tankivastane võitlus“ ja Bergfeldt — „Tankivastane võitlus välismaal“. Teoste väärtus seisab selles, et kõik 3 raamatut püüavad anda kaunis ülevaatliku kujutluse tankivastase kaitse vahendeist, iseloomustades neid vahendeid lahinguväärtuse vaatekohalt.

Teoste suureks puuduseks tuleb lugeda seda, et ükski neist ei anna kindlat vastust küsimusele, kuidas organiseerida kõiki neid tankitõrje kaitse vahendeid lahingu erisugustes oludes, kuidas organiseerida tankivastast kaitset tänapäeva kiireloomuliste tankide vastu, kuidas organiseerida võitlust mehhaniseeritud osade ja iseäranis suurte ühendatud mehhaniseeritud osade vastu.

Peale ülaltoodud teoste tuleb märkida ära veel Ammosovi ja Slutski teoseid, mida venelased hindavad seetõttu, et temas leidub põhimõtteid tankide koostöö küsimustes jalaväega, väikeste üksuste piirides.

Kokkuvõttes tuleb mainida, et venelased töötavad intensiivselt moto-mehhaniseerimise küsimuste alal, — andes välja nii raamatuid kui ka avaldades üksikuid artikleid sõjakirjanduses.

K. Kr.

LÄTI.

„MILITARAIS APSKATS“ nr. 6 — 1934. a.

Juhi tähtsus suurte ajalooliste sündmuste puhul. Kokkuvõte „Sõduris“ nr. 5/6 — 1934. a. avaldatud Ho artiklist „Rahvajuh“, mille kommentaarides omistatakse läti praegustele riigijuhtidele eriti suur tähtsus. „Meie juhid — president K. Ulmanis ja kindral Balodis on ajaloo raskemal silmapilgul mõistnud rahva üldist tahtet. Ühe hoobiga nad vastasid läti rahva teistkordselt ja näitasid rahvale tee uude ja paremasse tulevikku.“

Ajalooliste võitluste 15. aastapäevaks. Sakslased, olles kaotanud kolooniad Aafrikas, tahtsid asuda Baltimaade koloniseerimisele. Kuid see ei läinud neil korda. Golzläsi ja peale selle bermontläsi lätlased ei löönud mitte ainult relvadega. Peamiseks võidupan-diks osutusid meie vaimlised relvad: taktika, strateegia, juhtide ja sõdurite vaimline ülekaal.

Riia langemine 22. mail 1919. a. Artiklis valgustatakse peamiselt kol. Balodise koloni tegevust ja Riia vallutamise tähtsust von der Golzi vägede poolt.

Siguldi jalaväerügemendi 15. aastapäev. Ülevaade Siguldi rügemendi loomisest, võitlustest ja rahuaegsest tööst.

Täiendussuundi. Tõlge „Sõduris“ nr. 16/17 avaldatud kindral Reegi artiklist.

Taktikalised harjutused kaardil. Mitmesuguste ülesannete lahendamine kaardil.

Läbi kõrve taassündinud Kaananisese. Läti poliitiliste sündmuste ülevaade, milles väljendatakse rahulolematust endise riigikorra vastu. Kõigil senistel valitsustel olevat puudunud laiemate rahvakihtide usaldus. Ainult

16. mail moodustatud riigivõimul olevat täielik rahva poolehoid ja selletõttu valguvatki Riiga tuhandeid õnnesoove ja tervitusi kogu riigist, kuna rahvas tundvat end olevat suveräänse, ühendatud, julge ja suure.

Laskeandmete graafika kuulipildujatele ja jalaväesuurtükkidele. Juhiseid laskeandmete graafika koostamiseks.

Sõjalaevad ratastel. Prantsusmaal sõja puhul Itaaliaga olevat peamiseks mureks oma sõjalaevastiku koondamine Vahemerre. Kuna Gibraltarist läbimine on sõltuv vaid Inglismaa heatahtlikkusest, millele aga igakord ei võivat loota, kavatsesid ehitada hiigelraudtee, mis ühendaks Biskaia Vahemerega. Lähtepunktis laev paigutatavat ujuvdokki, kus ta asetatavat kueroopalisele raudteele, millel pandavat liikuma elektri abil. Vahemaa pikkus — 500 km — loodetavat katta ühe päevaga. See kava olevat küll utoopiline, kuid maailmas tänapäeval ei leiduvat midagi võimatut.

Hitleri relvastatud jõud. Rünak- ja kaitserühmad. Hitleri noorsoo organisatsioon. S. A. juhatus. Aktiivsed rünnakrühmad. S. A. reservid. (Järgneb.)

Sõjaväe tiibade kindlustamine liikuv sõjas. Selgituseks „M. A.“ nr. 2 ilmunud vastavale artiklile.

Teadetekogumisteenistus suurtükiväes. (Järg.) Tegevus stabiilsel rindel, pealetungi ettevalmistusel ja kaitsel. Mõõtepataride teadetekogumine jne.

Meteoroloogiline ja ballistiline tuul. (Järg.) Mitmesugused valemid ja tabelid tuule kiiruse ja suuna määramiseks.

Tankide liikumise teooria ja selle kasutamise tankide tehniliste omaduste hindamisel. Liikumisevõime. Pöörded ja jõukulu pööretel. Valemid ja selgitavad tabelid tankide võime kohta.

Maastiku tõkestamine ja purustus-tööd Vene sõjakirjanduse valgustusel. Tõkkeid ei tule rajada mitte ainult teedele, vaid ka väljaspool teid. Tõkete ehitamisel ei tohi mingisugusest šabloonist kinni pidada, sest see kergendab vaenlasel luuret. Purustus-tööd oma ulatuselt ja tähtsusest jagunevad kolme liiki, mille täitmiseks annab loa vastavalt kas väeosa ülem, korpuse ülem, või vägede kõrgem juhatus.

Sidevõrgu moodustamine. Sidevõrgu ülesanded, selle ehituskava, tööde läbiviimine ja sideteenistuse algreegliid. Diviisi sidevõrgu skeem.

Kroonika, sõjaväe sport, bibliograafia, mitmesugust. E. T.

SOOME.

„SOTILASAIKAKAUSLEHTI“ nr. 5.

O. H-la. — „Olukorra arenemine Kauges-Idas“. Autor toob Kauge-Ida sündmustest 8-leheküljelise artikli, mille sisu lühendatult:

Politika.

N. Vene ja Jaapani vasallriigi Mandschuko vahelised nõupidamised n-n. Ida-Hiina raudtee kauplemises ei ole annud seni soovitud tulemusi. Ei ole suudetud saavutada kokkulepet rubla ja

jeni kursi küsimuses. Peapõhjuseks tuleb aga pidada seda, et mõlemad pooled soovivad võita aega oma eesmärkide saavutamiseks. See ongi õnnestunud N. Venel. Ta on sõlminud mittekallaletungi lepinguid oma Euroopa naabritega ja saavutanud seega, ehkki teoreetiliselt, oma läänepiiri julgeolu.

Ameerika Ühendriikide ja N. Vene lähene mine peale majandusliku tähtsuse on viimasele veel sõjapolitiliselt väga tähtis. See tõstab N. Vene enesetunnet ja kõvendab sõjaväe juhtkonna politika püüdeid Kauge-Idas. Viimast asjaolu märkame juba N. Vene viimaseaja suhtumisest Jaapanile.

Jaapani uue välisministri Hirota (endine suursaadik Moskvast) tegevusest võib järeldada suurt kannatlikkust. Ta püüab sõlmida sõbralikke suhteid Hiinaga ja Ameerika-Jaapani mittekallaletungi lepingut. Enamlaste diplomaatide poliitilised võidud teevad muret Jaapanile. Kartes poliitilist isoleerumist Jaapan on muu seas saatnud oma printsipi külaskäigule Euroopa tähtsamatesse maadesse ja neljast kindralist moodustatud saatkonna Vahemere maadesse.

Kriitiline Aasia politika, kus m. s. Inglismaa ja N. Vene pingul vahekorid Hiina Turkestanis (kus enamlased on saavutanud vähehaaval ülevõimu ja ähvardavad tulla Inglismaale ara India piirinaabriks) teeb veelgi keerukamaks Kauge-Ida olukorra. Jaapani ja Inglismaa vahel on kaubasõda ainult Aasia ja osalt muudegi maade turgude pärast. Peale majanduslike huvide on Ühendriikidel võistlus Jaapaniga läänepoolse Vaikse mere osa valitsemisest ja kartus Filipiinide kaotuse pärast. Ühendriigid ongi otsustanud moodustada Filipiinidest iseseisva vabariigi. Kõige selle juures 400-miljoniline Hiina, kelle peale igaüks on kulutanud suuri summasid ja kelle kulul igaüks loodab saada võimalikult palju kasu, põhjustab suurriikide-vahelist pingulolekut Aasias.

Konfliktid.

Ida-Hiina raudtee on Mandshuko ja N. Vene vaheliste konfliktide peamiseks põhjuseks. Mõlemad omavad poole raudteest ja hoolitsevad selle eest ka ühiselt. Jaapanlaste-mandshukolaste eesmärgiks on maa põhjapoolse osa liikumine juhtida jaapanlaste raudteedele ja küllastada venelasi tüliküsimuses oleva raudtee omandamispuuetes. Sealjuures nad püüavad maailmale tõendada, et Vene ametnikud ei suuda selle raudtee eest küllaldaselt hoolitseda. „Leningr. Pravda” 18. 09. 33. ilmunud raudteevalituse ülema Bandurin'i artikkel mainib 3—5 aasta jooksul üle 3000 julma teo Ida-Hiina raudteel, millest 1116 langeb raudtee valvemeeskonnale peale. Metsikused ei ole piirunud üksi raudtee rajooniga, vaid on ulatunud mujalegi. Sõjaväeosade ja lennukite üle piiri rünnakud on igapäevased nähted.

Sõja ettevalmistused.

Jaapan. Mandshukos asuvate jaapanlaste sõjaväe arvu kohta on mitmesuguseid teateid; tundub tõenäolisena, et Jaapani sõjaväge on seal 100.000—130.000 meest, moodustades 5 diviisi ja 2 ratsaväe brigaadi (Põhja-Mandžuurias ja Ida-Hiina raudtee ümbruses asuvates keskustes). Lennukeid on umbes 200—250. See moo-

dustab umbes $\frac{1}{3}$ Jaapani rahuaegsest armeest. Peale Jaapani väeosade on Mandshukos oma maa armee, umbes 100.000 meest. Ehkki jaapanlastel on selle armee korraldanud, ja toimivad selle päris juhtidena, ei või seda siiski pidada suure lahinguväärtusega jõuks (v. a. ehk ratsavägi). Igal juhul on sellel armeel oma tähtsus tagala eest hoolitsemisel ja kaitsel.

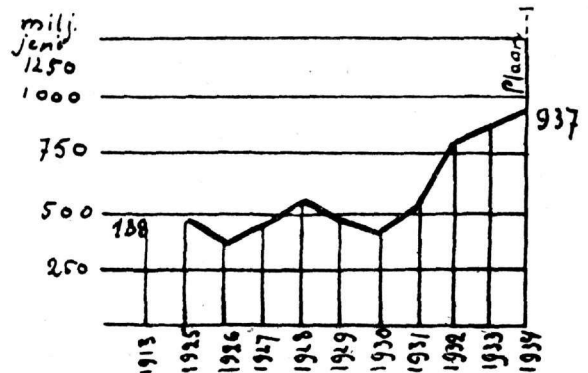
Peale selle on Mandshukol 'Sungari jõel 10 suurtükkipaati ja 25 vähemat laeva. Praegu on ehitusel 30 mitmesugust laeva. Viimaste teadete järele on mandshukolased otsustanud luua ka oma lennuväe, milleks Jaapanist saadakse 120 masinat. Kõige selle juures ei või minna mööda Mandshukos asuvatest jaapanlastest-väljarändajatest, kellest on suurem osa reservväelased ja saavad suuri eesõigusi. Sõja süttides võiksid siis jaapanlased esimestel päevadel välja panna 250.000—300.000 armee.

Tuleks veel mainida, et Jaapani rahuaegset armeed on otsustatud suurendada 4 diviisi võrra ja et merejõude tahetakse uue mereväe ülesehitamise plaani kohaselt tõsta Ühendriikide merejõudude tasemele.

Jaapani õhujõudude arenemise suunda näitab juba see, et möödunud aastal on valminud üle 1000 lennuki.

Diviise kõvendatakse mehhaniseeritud üksustega, ratsaväele antakse juurde soomusosi, suurtükiväge motoriseeritakse jne. Eriist rõhku pannakse talvesõjale. Jaapani sõjajõudude kasvamisest annab enam-vähem selge pildi allolev diagramm.

Jaapani sõjaministeeriumi rahaline eelarve.
(1 jeni = 15 Smk. = 1.22 Ekr.)

Jaapani armee moraalne väärtus on suur (v. Sõdur nr. 9 34. a.). On tulnud ette juhtumeid, kus sõduri naine tapab enese seepärast, et ta mees sõjas võiks mõelda ainult isamaale.

Mandshuko raudteevõrgu arenemine algas Maailmasõja järele. 1931. a. oli seal 6.044 km raudteed, millest 2.338 km jaapanlaste, 1.718 km venelaste, 523 km inglaste ja 1.465 km hiinlaste rahadega ehitatud. 1931. a. alates algasid jaapanlased Mandshuko raudteevõrku arendama kindralstaabi plaani kohaselt. Plaanist on suur osa teostatud ja osa praegu teoksil, kuid üldiselt võib öelda, et raudteede ehitamisel on pearõhk pandud vedude hõlbustamisele Jaapani ja Põhja-Mandshuko vahel. Raudteede arendamisel on jõutud juba nii kaugemale, et matk Tokiost Mandshuko pealinna

Hsintschingisse (Tsantsuu) endise 68 tunni asemel teostub nüüd 38 tunniga.

Mandschuko raudteevõrgu nõrkusena on see, et venelased ja hiinlased on ehitanud laiaroopalisi teid (vastab N. Vene teedele), kuna jaapanlased on ehitanud isegi kitsamaid kui emamaal.

Raudteede varal on võõrad riigid ievitanud oma võimu Mandschukosse ja need võivad olla ka ettekäändeks sõja süttimisele.

Maanteedest on Mandschuko kehv nii teede tiheduse kui ka seisukorra poolest. Siingi on jaapanlased asunud kindla plaani järele seisukorda parandama. Praegu on ehitusel u. 7500 km maanteid.

Sõja ettevalmistuseks tuleb lugeda kõigepealt 1,5 aastat tagasi sündinud Lehola maaosa vallutamist jaapanlastelt. See kindlustas Mandschuko asendit Hiina vastu. Toetusrajooni arg tiib on nüüd kindlustatud ja jaapanlaste käes on seega sobiv lähtejoon sõjategevuseks läände. Jaapanlastele oleks kasulik, kui nad saaksid oma toetusrajoonist kõik muu, peale elavjõu. Sinna poole nad püüavadki. Praegu arvatakse, et Mandschuko põllumajandus suudab toita peale oma maa elanikkonna 25—30 diviisi. Sellele vaatamata Mandschuko kavatseb tõsta külvipinda 300.000 ha võrra. Kariloomi on Mandschukos küll palju (20 milj.), kuid tõult on kari nõrk. Seepärast on viimasel ajal toodud sisse palju välismaa paremat tõukarja.

Sõjatööstuses on tähelepanav hiinlaste Mukdenis asuv suur sõjatööstuse tehas u. 17.000 töölisega, mis nüüd on Mandschuko kasutada. Mandschuko suured loodusvarad võimaldavad sõjatööstuse arendamist. Kui veel võtta arvesse Jaapani suur ametioskuslik kaader, siis sõjatarvete rahuldamine ei too mingisuguseid raskusi. Praegu on Mandschukos tööstusi üle 800 ja tööstustöölisi u. 13,5 milj. Venelaste allikate järele on jaapanlased asutanud Mandschukosse suuri relva- ja padrunitehaseid.

Peamiselt jaapanlased on 1931. a. sinna ehitanud 30 haigemaja ja mitu loomalaatsaretti ja koolitanud lisa sanitaar- ja veterinaarpersonaali.

Sõja ettevalmistuse alal tuleb veel mainida jaapanlaste hiigeltööd bandiitide hävitamises, mis sõja puhul tagab seljataguse julgeolekut. Mandschuko vallutamise ajal oli seal 2.100.000 bandiiti, kuna 1933. a. arvati neid seal olevat ainult 85.000 ümber.

Nii võib siis Jaapan end lugeda peaaegu sõjavalmiks.

N. Vene. N. Vene sõjajõude Kauge-Idas võib lugeda umbes 150.000 mehe ümber — 10 diviisi, 1 ratsadiviisi ja 3 ratsabrigaadi, kes asetuvad kolmes rühmas. Suurima rühma moodustab Vladivostoki rühm. Viimasel ajal venelased ei ole enam suurendanud sõjajõude Kauge-Idas meeshulgalt. Selle vastu nad kõvendavad armeed tehniliselt. Praegu võib lugeda Kauge-Idas u. 350 lennukit, 300 tanki ja 450 suurtükki. Diviiside automaatrelvade arvu on suurendatud 500-ni (u. pooled rk). Eriti suurt tähelepanu on pööratud gaasisõja võimalustele. Lisaks tuleks alla kriipsutada veel meeskonna energilist ettevalmistust talve-sõjaks, mida näitavad mõningad saavutused suusatamise alal. Nii näiteks viiemeheline jagu suuskadel kattis maa Irkutskist Moskvasse 85 ööpäeva, tehes keskmiselt 62 km ööpäevas.

Peale Mandžuuria piiril asuvate väeosade on Siberi sõjaväeringkonnas 3 diviisi (Omsk, Novo-Sibirsk, Krasnojarsk).

Palju on Siberisse rännanud sõjaväkke kõlbulikke meeskodanikke osalt Vene valitsuse õhutusel, osalt sunniviisil.

Peale maaajõude on N. Venel Kauge-Idas oma laevastik, osalt Vladivostokis, osalt Amurijões.

Jaapanlased ei ole seni pannud suuremat rõhku kindlustustöödele Kauge-Idas, venelased selle vastu on sooritanud laiemas ulatuses kindlustusi Primorje ja Tshiton-Daurjar rajoonis. Peale selle on korraldatud Vladivostoki kindlus, mille jaapanlased viisteist aastat tagasi põhjalikult hävitasid.

Siberi raudtee on nüüd kahe paari roobastega Karümskajani. Sellele vaatamata on sõja süttides venelastele raskemaks küsimuseks ühenduse pidamine sisemaaga. Seda nõrkust on püütud igapidi kõrvaldada, ja mõningate teadete järele ehitatakse Amuri raudtee kahe paari roobastega. Sellele lisaks ehitatakse raudtee Irkutskist Amurini põhjapoolt Baikali järve.

Mis puutub lennuühendustesse, siis on venelased loonud mitukümmend lennujaama Kauge-Idas, milledest suurem osa asub Tšita rajoonis.

Kõige raskema küsimuse venelastele moodustab toetusrajooni — Siberi — algeline arenemisaste. Siin on küll paljugi suudetud korda saata, kuid praegune seisukord ei rahulda kaugegtki veel sõja nõudeid. See omakorda nõuab seda enam veel tähelepanu pööramist ühenduste arendamisele.

EHKIKI NII JAAPANI KUI N. VENE DIPLOMAADID seletavad ainult rahupoliitikast ja rõhutavad, et ettevalmistustöid sooritatakse vaid kaitse eesmärgiga, räägivad tööolud ometi teist keelt. Sõda näib olevat paratamatu ja küsimus on oleb ainult ajast.

Ins.-kpt. K. Löffström. — „Kaasaja päevapildistustehnikaga saavutatud võimalusi luure- ja kaugepildistuse sooritamiseks“. Artikli autor annab ülevaate võimalustest, mis kaasaja päevapildistustehnika suudab teoreetiliselt pakuda luure- ja kaugepildistuse sooritamisel. Artiklis arutatakse nii maapealse- kui ka õhu-ülevõtte küsimusi.

Sõjakirjanduse ülevaate osas — P. C-i. — „Mõningaid teateid Rootsi õhvitserkonna sotsiaal- ja majanduslikust seisukorrast“. -r.

„Tiede ja ase“ („Teadus ja relv“)

Soome Sõjateadusliku Ühingu esimene aastaväljaanne on ilmunud 184-leheküljelisena maršal Mannerheim'ile pühendatud köitena ja sisaldab järgmised artiklid:

Major J. O. Hannula (Soome Kõrgema Sõjakooli sõjaajaloo ja strateegia õpetaja) artikkel „Rootsi-Soome sõjamaršalitest ja iseseisva Soome maršal Mannerheim'ist“. Artiklis antakse ühtlasi lühike ülevaade Rootsi-Soome sõdadest ja Soome vabadussõja kõrgema juhatuse tegevuse raskustest ning kõiki raskusi võitvast juhi tahtest.

Autor näidete varal selgitab, kuidas suure juhi algatus- ja otsustusvõime selguseta olu-

korras pääsis maksvusele ja otsustas isamaa saatuse. Ta toonitab, et Põhjamaade sõjaajalugu ei tunne julgemat otsust ega selgemat näidet ootamatuse saavutamises kui seda oli maršal Mannerheim'i 25. jaanuari otsus — alustada sõda Soome ja Vene punastega.

Ehkki Soome tolleaegne olukord näis olevat üsna lootuseta ilma välisabita, alustati siiski sõda. Maršal Mannerheim võttis kindla seisukoha siin ka sõjapolitilistes küsimustes. Moraalselt ja rahva psühholoogiliselt seisukohalt asja kaaludes oli tähtis, et Soome oleks saavutanud otsustava võidu punaste üle enne sakslaste abivägede saabumist. Sakslaste abile lootma jäädes oleks rahvas kaotanud enesealdu oma võimetesse. Teiseks, sakslasi ootama jäädes, oleks Soome liitunud maailmasõja keerisega, kus ei olnud veel selgunud ei võitjad ega võidetud. Kolmandaks, ootamine oleks toonud maale ikka rohkem ja rohkem raskusi ja tõstnud punaste võitlusvõimet nii jõududelt kui organisatsioonilt. Seepärast oli tähtis saavutada enne abi tulekut otsustav võit vaenlase üle, mis pidi saama ühtlasi pöördepunktiks sõjakäigule maa vabastamiseks. Maršal Mannerheimi otsusele 28. märtsi õhtul järgnes Tampere vallutamine, mis saigi oodatud pöördepunktiks.

Major Y. W. Sourander'i artikkel „Vabadussõja punane armee sõjakäigu abinõuna“.

Major K. Julenius — „Tuleviku suurtüki vägi“.

Major M. K. Steven — „Jalaväepataljoni rk organisatsioon ja taktikaline kasustamine“. Artikli kirjutamisel on arvestatud soome olusid, jäädes seejuures rk kasustamise üldiste põhimõtete juurde. Mis puutub rk organisatsiooni, siis autor näidete varal jõuab tulemusele, et soome oludes peaks rk organisatsioon olema järgmine:

Kompanis: 4 rühma; rühmas 2 jagu (à 1 rk), kokku 8 rk.

Jagu: jaoulem, 1 rk vanker, 1 hobusemees, 1 veohobune, 1 kandehobune, 1 kandehobuse talutaja, 6 rk meest.

Rühm: 2 jagu; peale selle: rühmaüle, ste-reotoru, allohvitser, laskemoona allohvitser, kau-guse mootja, 2 virgatsit, 1 hobusemees, 1 ratsa-hobune, 1 padrunikaarik (hobusega).

Kompanis: 4 rühma, ning üldrühm, kus on: kompani veltveebel, sideallohvitser ja 4 telefo-nisti, 4 virgatsit (1 neist ratsa), 1 virgats-jalg-rattur, kirjutaja, varahoidja, relvur, san-all-ohvitser, 4 haav. kandjat, 3 töölist, keerdimuret-seja, moona muretseja, kokk, 3 ohvitseri käsk-jaiga, 4 hobusemeest, rautaja, gaasiluure alloh-vitser, 3 gaasiluuraajat, 2 ratsahobust, 4 veoho-bust, 1 moona vanker, 1 keerdi vanker, 1 kraa-miveo vanker ja 1 väliköök.

Võrdluseks tuuakse ära rk organisatsioon mujal 1930. a. andmetel: (Vt. tabel nr. 1.)

Kapten Martti Terä — „Meie välja-armee jalaväe relvastus“. Artikli autor võtab arvesse soome olud ja teeb järgmise ettepaneku jalaväe relvastuse järgustamiseks: (Vt. tabel nr. 2.)

Kapten T. V. Viljanen — „Üldsõjateaduslikke tähelepanekuid“. Artikli autor esitab huvitavaid mõtteid kaasaja jalaväe pealetungi-võime arendamisest suunas, et see suudaks omal jõul jagu saada vastase kaitseabinõudest.

Major N. Sario — „Rannasuurtükiväe po-sitsioonidest ja ülesannetest“.

Soome Sõjateaduslik Ühing on annetanud ülalnimetatud teose kõigile Soome Kõrgema Sõ-jakooli lõpetanud ohvitseridele, mida siinkohal heameelega kriipsutan alla.

— r.

Tabel nr. 1.

	Komp. kuulub	Rühmas	Rk arv	Kokku	Mehi	Hobuseid	Vankreid
			rühmas	rk			
Rootsi	Üldrühm, 4 lah. rühma	2 jagu, à 1 rk	2	8	144	33	18
N.-Vene	3 rühma	2 „ „ à 1 rk	2	6	85	14	12
Saksa	Üldrühm, 4 lah. rühma	3 „ „ à 1 rk	3	12	122	37	15
Prantsusmaa	Üldrühm, 4 lah. rühma	4 „ „ à 2 rk	4	16	171	44	30
Ameerika-Ühendriigid	3 rühma	2 jaosk à 2 jagu à 1 rk	4	12	183	57	24
Itaalia	Üldrühm, 4 lah. rühma	3 jagu, à 1 rk	3	12	200	—	—
Sveits	4 rühma	3 „ „ à 1 rk	3	12	165	41	29

Tabel nr. 2.

Jalav. rühmas				Jalav. komp.				Pataljonis				Rügemendis												
Jalav. jagusid	Püstol-klp.	Kk	Püss-gr.	Jalav. jagusid	Püstol-klp.	Kk	Püss-gr.	Jalav. jagusid	Püstol-klp.	Kk	Püss-gr.	Rask. komp.		Jalav. jagusid	Püstol-klp.	Kk	Püss-gr.	Pat. rask. komp.		Rüg. rask. komp.				
												Rk	Gr.-pild.					Suur. kal. rk	Rk	Gr.-pild.	Suur. kal. rk	S. kal. rk	Gr.-pild.	Jv. s. srt.
3	3	1—2	1—2	12	12	4—8	4—8	36	36	12—23	12—24	8	4	2—4	108	108	36—72	36—72	24	12	6—12	4	6	3—4

SAKSAMAA.**„MILITAR WOCHENBLATT“ nr. 48.**

Lahingumasinate probleem tulevikusõjas. Autor vaidleb vastu itaalia merev-kapten Guadagnini väidetele, kes oma raamatus „Tulevikusõda“ tanki tähtsust tulevikusõjas teataval määral alahindab. Guadagnini arvates olla tank ainult positsioonisõja relv, kuna tulevikusõda omavat manöövr sõja iseloomu. Artikli autor ühineb aga täiel määral Prantsuse peaministri Painlevé arvamisega, mida viimane väljendanud 1932. aastal pärast suuri motoriseeritud väekoondiste manöövreid: „Tank on positsioonisõja relvast arenenud kõrgeväärtuslikuks manöövr sõja relvaks.“ Tankide kallale tungi objektideks tulevikus ei ole enam niivõrd traattõkked ja kaevikud, nagu arvab Guadagnini ja nagu see oli ka Maailmasõjas, vaid vastase suurtükiväe positsioonid, varud, klp. pesad positsiooni sisemuses jne. Lahingumasinad on vahendiks, mis aitavad alal hoida ja suurendada väekoondiste liikuvust ja manöövrivõimet. Kas võib näiteks kujutada ette võimsamat manöövr sõja relva, küsib autor, kui seda on Christie-tanki viimane mudel, mille võib liikuda nii lülilikute kui ratastel, arendada kiirust kuni 100 km/t., on võimeline ujudes ületama veekogusid ja üle hüppama kraavidest, mis kuni 3,6 m laiad. Edasi arutab autor tankide ja jalaväe koostöö võimalusi ja eriti tankivastase võitluse küsimusi.

Löögivõimas liikumine ja manöövrivõime. Maailmasõda tõstis üles terve rea küsimusi ja probleeme sõjaasjanduse alal, suutmata ise anda neile rahuldavat vastust. Kas pooldada massilist või väikest, kuid hästi varustatud ja väljaõpetatud armeed, missugust väeliiki eelistada teisele jne. — terve rida on küsimusi, mille kallal murtakse pead kõigis sõjavägedes. Vast järgmine sõda võiks lahendust tuua mõningasse küsimusesse, seades sealjuures aga ise üles rea lahendust vajavaid probleeme. Kas pole see sõjakunsti ajaloo alati nii olnud, küsib autor. Kas ei ole mitte iga sõja ajal lahendada olnud teatav küsimuste kompleks. Kas ei oleks võimalik leida mingit ühist alust või lähtepunkti sõjapidamise alal ikka ja ikka üleskerkivate küsimuste õigeks lahendamiseks? Autor arvab selle ürgpõhjuse leidnud olevat. Tema arvates kõigi muudatuste põhjuseks sõjakunsti alal olla püüe sõjavägesid muuta ikka rohkem liikuvaks ja manöövrivõimelisemaks.

Maailmasõja kõik neli sõja-aastat kulusid selleks, et kaevikutesse tardunud sõjapidamist uuesti liikuvaks muuta, sest ainult manöövr sõda annab võimaluse otsustavateks löökideks. Sellest siis tuligi sõjamaterjali kuhjumine, määratu suurtükiväe võimsus, sellest tahtest sündisid sõjagaas, õhustpommitus, tankid. Need kõik olid vaid abinõud eesmärgi saavutamiseks. Eesmärk oli aga sõda uuesti liikuvaks muuta, sest sõjas on seismine võimata — see tähendaks sõja otsustamatust sõjaliste abinõudega. Seega võib Maailmasõja kohta öelda, et liikuvuse tagaotsimine oli kõigi muudatuste põhjustajaks nii taktika, organisatsiooni kui relvastuse alal. Kas ei ole see mitte nii olnud ka kõigis eelmistes sõdades? Ja tõepoolest. Kui

uurime sõjalise edu aluseid aastasadade jooksul, siis näeme, et juba vanasti Rooma sõjaväe edukuse põhjuseks oli tema leegionide suur taktikaline ja strateegiline liikuvus, mis võimaldas tal võita Greeka võimsa, kuid halva liikuvusega jalaväge. Sama näeme Hannibali, Gustav Adolphi, Friedrich Suure ja Napoleoni juures. Friedrich Suure võidud Hohenfriedbergi, Rossbachi ja Leutheni all on liikuvuse võidud tardumise üle. Napoleoni edu peatingimusi oli suur strateegiline ja taktikaline liikuvus. Olukord muutus kohe Napoleoni kahjuks, kui vastased temast liikuvuse mõttes eeskujut võtsid.

Seega jõuab artikli autor veendele: sõjakunst on alati saanud uut tõukejõudu sõjavägede liikuvuse suurenemisega. Tung liikuvusele on see ürgpõhjus, mis tõstab üles uusi küsimusi ja probleeme sõjakunsti evolutsioonis. Seda on osanud ära kasutada kõik suured juhid. Ajajärkudel, mil puudusid liikuvuse tähtsusest arusaajad juhid, on kõik sõjad lõputult pikale veninud, kuni ilmus väejuht, kes tõi muudatusi taktika organisatsiooni või relvastuse alal, mille tulemuseks oli sõjaväe liikuvuse suurenemine ja võit vastase üle.

Aastasadade kestes on see võitlev pool, kes liikuvuse ja nimelt löögivõimsa liikuvuse poolest teistest ees olnud, omanud eeldusi võitluse edukaks lõpuleviimiseks. Kui see aga nii on, siis omame teatava aluse ka nende küsimuste ja probleemide õigeks lahendamiseks, mis Maailmasõda oma pärandusena meile on jätnud. Kui tulevikus ühel võitleval poolel korda läheb oma organisatsiooni, taktikat ja relvastust arendada vastasest üleoleva liikuvuse omamise suunas, siis omab ta suuremaid eeldusi võiduks.

Tänapäeva lennuväe relvastus. Artikkel käsitleb lennukite asetataivate suur-
tükide tüüpe, kusjuures erilisele vaatlusele on võetud 20 mm Beckeri-süsteemiline kahur.

Saksa reservarmee 1914. a. Artikkel juhib tähelepanu nende arutlustele, mis Prantsuse sõjakirjanduses viimasel ajal käsitlevad Saksa tagavaraväe üksusi Maailmasõjas.

Välikindlustused Päraguai ja Boliivia vahelises sõjas (n-n. „Chaco-sõjas“). Modernse ja Euroopa olukorrale vastava sõjapidamise seisukohast artikkel midagi uut ei paku, kuna „Chaco-sõda“ peeti sootuks erinevates tingimustes.

Ratsavägi ja keemiline relv. Keemiliste võitlusvahendite tarvituselevõttu ratsaväes käsitlevad eriti rohkesti N. Vene ja Ameerika sõjakirjandus. Artiklis refereeritakse peamiselt ameeriklaste vaateid sel alal.

Sõjaväelisi teateid, sõjakirjanduse ülevaade jne. A. K.

RUMEENIA.**„ROMANIA MILITARA“ nr. 5 — mai 1934. a.**

Märkus sv. muusikameeste kasutamise kohta sõjaajal. Ettepanek sv. orkestrite moodustada sõjakorral gaasikomandod, kusjuures neis teenivad üleajateenijad tuleksid juba rahuajal ettevalmistada gaasiinstruktorena.

Raudteede elektrifitseerimine (major Lowinescu). Autor annab üllihuvitava üle-

vaate raudteede elektrifitseerimise võimalustest üldse ja selle tähtsusest riigikaitse seisukohalt. Ta väidab, et oletus, nagu seoks raudteede elektrifitseerimine vedurid raudteedega ega võimalda vägede ümberpaigutamisi öigel ajal ja küllalt painduvalt, ei olevat mitte enam ajakohane. Samuti ei pidavat paika ka paljude arvamine, et ühest hästi allavisatud lennupommist olevat küllalt elektri jõujaama hävitamiseks ja seega terve elektrifitseeritud raudteevõrgu paralüüsimiseks. Vastuväitena autor toob ette järgmised asjaolud: 1) praegusel ajal, kui raudteedevõrk elektrifitseeritakse, siis sünnib see ühe kindla süsteemi järele (näiteks terve võrk töötab alalisel või mitmefaasilisel voolul jne.); 2) vajalik vool saadakse mitte ühest, vaid mitmest jõujaamast; suudab vaenlane ühe või kaks nimetatud jõujaamadest hävitada või neutraliseerida, töötavad teised edasi ja seega ka liikumine raudteedel sünnib takistamatult; 4) elektrijuhtmete rikkumisel pole nende parandamine seotud suuremate raskustega kui näiteks lõhutud roobaste kordaseadmine.

Mis puutub vedude teostamisse elektrifitseeritud raudteedel, siis autori arvates olevat sellel järgmised paremused:

- 1) võimaldab suurema rongide arvu läbilaskmise teatud raudteeliini pikkusel 24 tunni jooksul; rongide liikumise kiirus on seejuures tunduvalt suurem;
- 2) võimaldab jaamade arvu tõstmist, ilma et seejuures rongide kaubanduslik kiirus väheneks;
- 3) kuna elektriveduri tõmbejõud on suurem aurueduri omast, avaneb võimalus rongi kandejõu tõstmiseks;
- 4) kuna elektriveduritel puudub suits, on nende moondamine rinde läheduses hõlpus;
- 5) elektrivedur on alati valmis teele asumiseks, kuna auruedurile auru kütmiseks vajaneb umbes 4 tundi;
- 6) elektriveduri materiaalosa on lihtsam käsitamiseks, kuid seejuures ka vastupidavam;
- 7) raudteede elektrifitseerimine võimaldab kokkuhoiu saavutamist isiklikus koosseisus.

Kuid kõigile ülaltoodud paremustele vaatamata on raudteede elektrifitseerimine siiski seoses suurte kuludega, nõudes suurte kapitalide ühekordset investeerimist, millede tasuvus selgub alles pärast pikemaajalist eksploateerimist. Seepärast pole suurendi riigid veel suutnud oma raudteid elektrifitseerida. Nii on näiteks P.-Am. Ühendriikides elektrifitseeritud vaid 2685 km, Saksamaal — 1535 km, Šveitsis — 1675 km jne.

Pikaajalised kiirrännakud. Major Märza, olles uurinud põhjalikult rännakute korraldamist Napoleoni ajajärgul, 1870. a. Prantsuses, Saksas ja lõpuks Maailmasõjas, jõuab otsusele, et pikaajaliste kiirrännakute korraldamise küsimus on akuutne ka praegustes lahingitingimustes, eriti neis riikides, kus mitmesugustel põhjustel sõjaliste jõudude motoriseerimine ei ole teostatav. Pikaajaliste kiirrännakute all mõtleb autor 100—200 km pikkuseid rännakuid, mis viiakse läbi ühes järgus suuremate (kuni 24 tundi) puhkusteta. Loomulik, et säärase rännakute teostamiseks jalavägi peab olema treeneritud juba rahuajal. Säärase rännakute

juures autor ei pea soovitavaks, et rännaku kiirus ületaks 4 km tunnis, seejuures 7—8-tunnilised puhkused ööpäeva kohta on tarvilikud, kuna meeskonna ranitsad tuleksid vedada voois.

R. Tck.

Uuemat kirjandust.

Svio-Estonica. Akadeemilise Rootsi-Eesti Seltsi Aastaraamat 1934. Tartu 1934, 152 lk.

Neil päevil nimetatud seltsi väljaandel ilmuvad aastaraamat, arvult esimene, sisaldab rea huvitavaid kirjutisi seltsi ümber koondunud eesti ja rootsi teadlastelt. Kirjutused on rootsikeelsed, kuid varustatud eestikeelsete referaatidega, ning puudutavad rootsi vähemusrahva hariduse küsimusi Eestis, kunstiajalugu ja ajastut minevikus, mil Eesti kuulus Rootsi võimu alla. Kuna küsimused on võetud oma alalt sarnased, mis tähtsama ja akuutsema iseloomuga, ja et kirjutused sisaldavad ka rootsi ajastu üksikseikade ümberhinnangu tulemusi eesti uurijate poolt, peaks nad seda enam tähelepanu leidma.

Prof. P. Wieselgren vaatleb Eesti rootslaste haridusküsimust, direktor Fr. Puksov esitab jooni Tartu koolidest rootsi ajal, prof. S. Karling kirjutab Tartu rootsiaegse ülikooli hoonete ehitusloost, dr. H. Sepp annab lisandeid Ingeri ajaloole 17. sajandil, dr. J. Vasar kirjeldab Karl XI talupoegade reforme, mag. O. Liiv valgustab rahva meeleolu Eestis Põhja sõja ajal. Mag. N. Loone käsitleb kontributsiooni ja maakaitseküsimusi Riia konvendil a. 1700 ja mag. E. Blumfeldt iseloomustab rootsi aega, nagu see peegeldub eesti ajalookirjanduses. Lõpuks annab prof. P. Wieselgren ülevaate Rootsi-Eesti Seltsi tegevusest.

Aastaraamat on välja antud Rootsis teotseva Dahlbergifondi toetusel ja seab oma ülesandeks tihendada kultuurseid suhteid Rootsi-Eesti vahel. Järgmistes aastaraamatutes käsitletakse muid teadusealasid.

TALLINN. Ajalooline ja kunstiajalooline juht. Koostanud H. Peets ja R. Kenkman. Tallinna Ajaloo Seltsi toimetised nr. 1. K. Ü. „Kooperatiiv“, Tallinnas 1934. Eesti Ühistrükikoda, Tallinnas 1934. 132 lhk, 2 plaani.

Paljud meist on matkanud läbi mitmeid riike, on külastanud nende pealinna ja tutvunud nende vaatamisväärsustega. Kuid kas meie tunne oma kauni pealinna ajalugu ja rohkearvulisi mälestusmärke, mille poolest ta on üks haruldasemaid kogu Euroopas? Sellele võiks vastata, et Tallinna ajalugu ja tema vaatamisväärsusi tunneb vaid väike murdosa pealinna elanikest.

Pealinna tundmaõppimiseks on korraldatud ekskursioone, kuid nendest osavõtt on võimalik vaid võrdlemisi piiratud arvu inimestele. Laie-

mad hulgad võivad pealinna tundma õppida vastava erikirjanduse kaudu. Siin aga valitses eestikeelses kirjanduses suur tühik. Seni ilmunud Tallinna „juhid“ ei suuda rahuldada ka vähenõudliku isiku soove. Asja ilmunud „Tallinn. Ajalooline ja kunstiajalooline juht“ täidab selle tühiku. Ürituse teostamisega on raamatu autorid ja Tallinna Ajaloo Selts teinud tänuväär töö.

Raamat sisaldab kõigepealt lühidaid andmeid Tallinna asendist, kliimast ja rahvastikust. Järgnevad 41 lehekülge võtab oma alla ajalooline ülevaade, mis sisaldab andmeid Tallinna nimest, esiajaloo muinasajal, linna vallutamise taanlaste poolt 1219, Toompea kindlustite ja alllinna rajamisest Ordu vahevalitsuse ajal, linna laienemisest, kaldusliikkudest, õiguslistest ja siseoludest Taani ja Orduajal, Rootsi ja Vene ajal ning iseseisvuse kestel. Seejuures jälgides Tallinna ajaloolist arenemist võõraste võimu all, on pühendatud tarvilikult tähelepanu ka maa pärisrahva — eestlaste osale, nii palju kui seda on võimaldanud säilinud napid ajaloolised andmed.

Eripeatükk — 10 lhk. — on pühendatud Tallinna vanade kindlustite käsitlemisele, mis ka täiesti õigustatud, kuna need on tähtsamaks Tallinna välisilmel kujundavaks elemendiks ka praegu veel. Peatüki selgituseks on toodud kindlustuste plaan 1710. a.

Suurt tähelepanu raamatus on pöördud vana Tallinna ehitistele, kirikute, endiste kloostrite,

ühiskondlikkude ehitiste ja erahoonete näol. Lugeja saab ülevaate ajalooliselt tähtsate ehitiste ajaloost ja nendes leiduvatest kunstiesemetest. Ei ole jäetud mainimata ka uuslinna tähtsamaid ehitisi.

Raamatu lõpuosas tutvustatakse lugejat nii omaaegsete kui ka praeguste Tallinna eeslinnade tekkimislooga ja seisukorraga. Lõpulehekülgedel on loetletud tähtsamad mälestussambad ja märgid, ühes lühidate ajalooliste andmetega nende püstitamisest, Tallinna muuseumid, raamatukogud ja arhiivid. Lisana on toodud Tallinna plaan ühes tänavate, puisteede ja avalikkude platside nimistuga.

Läbi lugenud raamatu, tundub, nagu oleks sooritanud sisuka teadusliku õppereisi läbi vana Tallinna, mille ajaloolisi väärtusi ja kaunidusi nii mõneski kohas alles nüüd on avanenud võimalus tundma õppida. Linna üldpildi vaatlejale pärast raamatu läbilugemist paistab silma teravamalt kui varem tema üldine ajalooline kolooriit. Liikudes linna mööda kerkivad siin seal teravalt silmade ette vanad müürid, portaalid, välised mälestusmärgid, millest seni märkamata mööda mindud, kuid mille ligem tundmaõppimine nüüd võimalik. Selleks võib raamatut soovitada igale. Teos ei tohiks puududa ühegi Tallinna kodaniku laualt. Ta on hädatarvilik igale, kes soovib tundma õppida Tallinna ja tema vaatamisväärsusi. —

M. K.

Sõjaväelisi teateid välisriikidest.

Õhuvaatluspostide võrgu korraldamise katse P.-Ameerika-Ühendriikides.

Õhuvaatluspostide võrgu korraldamise alal toimetati möödunud aastal huvitav katse Põhja-Ameerika Ühendriikides. Oletati, et Kentucky osariigis asuv Fort-Knox'i kindlus kujutab endast tähtsat raudtee sõlmpunkti, mille läheduses on suuri varustuse ladusid. Seda punkti kaitses vastase rünnakute vastu lennuväeosi, mis koosnesid ühest hävitajate eskadrillist tüüp P 16 ühes mõne vaatluslennukiga ja baseerusid Fort-Knox'i umbes 50 km kaugel asuvalle Bowman-Field'i lennusaadamaale. Lennukite tegevust teatas üks õhukaitse suurtükiväerügement. Vastase õhujõude kokku: 20 pommitajalennukit tüüp B2, B7 ja B9, lennukiirusega 150—220 km tunnis oli eeldatud Patterson-Field'i lennusaadamas. Kaugus mõlema vastase vahel 250 km.

Hävitajate õhkutõusmiseks ja rünnakuks tarviliku kõrguse võtmiseks oli arvestatud 22 min. Vastavalt sellele oli korraldatud õhuvaatluspostide võrk, mis koosnes kolmest kontsentriilisest vaatluspostide joonest. Väline joon asus niisugusel kaugusel, et selle läbistades vastase lennukid võisid jõuda Bowman-Field'i 28 min. vältusel. Võrk koosnes kokku 69 postist vahedega 9 kuni 15 km ja administratiivsetel kaalutlustel oli jaotatud kolmeks sektoriks komandopunktidega: Columbus'es, Baterville'is ja Owentonis. Sideks sektorites kasutati raadiot,

riiklist telefoni ja telegraafi sidevõrku; vaatluspostid olid ühendatud välitelefoniga (sõjaväe) või väli- ja tsiviiltelefoni kombineeritud sidega.

Pärast sidevahendite ning postide võrgu tegevuse proovimist algasid 15. mail harjutused, milliseid oli kokku üksteistkümmend, vältusega 4 tundi ja üks harjutus 24 tundi. Selle aja vältusel vastaselt sooritati kokku 40 rünnakut, millistest 38 avastati õigeaegselt kõikide joonte vaatluspostide poolt. Öösel vastase ründavate lennukite avastamisel kuulmise abil postid andsid täpsaid andmeid, kusjuures eksimusi tuli ette ainult lennukite tüüpide määramisel. Vaikse ja hea vaatlemisvõimalusega ilmastiku juures pommitajad lennukid olid näha ja neid võis kuulda 5 km kõrgusel ja 8 km kaugusel (horisontaalsel), kusjuures paljudel juhtudel neid võidi avastada veelgi suurematel distantsidel. Mõningaid eksitusi tuli ette, kui vastase rünnakud toimusid korraga mitmes suunas; siinjuures selgus, et edukamaks teotsemiseks hävitajad vajavad ründavate pommitajate kohta täpsaid andmeid, eriti mis puutub lennukite arvesse, nende tüüpi, lennu suunasse ja selle kõrgusse. See nõuab muidugi hästi treeneeritud vaatluslejad ja kuulajaid.

Teadete edasiandmine nõudis keskmiselt 3 min., kusjuures 62% juhtudel see sündis 2 min.

vältusel; lugedes momendist, kus vaatleja haaras telefoni toru ja silmapilguni, kus teadaanne oli vastuvõtjalt lõplikult registreeritud, läks keskmiselt vaja: telefoni tarvitamisel — 3 min. 2 sek., telegraafis — 2 min. 7 sek. ja raadio juures — 3 min. 3 sek. Ilmnes sealjuures, et vahed üksikute õhuvaatluspostide vahel on soovitatavad 12—16 km.

Kui ründaja on jõudude poolest ülekaalus, siis postide võrk peab töötama 24 tundi, s. o. ööpäeva läbi. Võrgu välise kaju kohta harjutused ei annud siiski täpsamaid näpunäiteid; on avaldatud arvamust, et sisemine postide joon peaks asuma eelmisest vähemalt 60 km kaugusel, mis võimaldab täpsamalt määrata ründajate abijõudude lennu suunda. Kui õhuvaatluse eesmärgiks on alarmerida õhukaitse patareisid ja hoiatada kodanikke vastase lennukite lähene-

mise üle, siis jätkub täiesti ühest õhuvaatluspostide joonest.

Õhukaitse korraldamine tsirkulaarselt on raskes ülesandes. Kui, näiteks, peaks organiseerima Fort-Knox'i õhukaitse selle mõtte kohaselt ning 120° sektori asemel moodustada kaitse 360°, siis postide joone pikkus võrduks umbes Helveetsia riigi piirile; loomulikult nõuaks see vägagi suuri kulusid nii materjalides kui ka elavjõus. Nähtavasti — neil praktilisil kaalutlusil — tuleb edaspidi õhuvaatlust korraldada ikkagi rohkem ähvarduse all olevates suundades. Õhuvaatlusüksuste organisatsioon võiks, näiteks, olla järgmine: üks pataljon, mis koosneb ühest vaatlus- ja ühest juhtimispatareist ja võiks teenida 300 km riba, tingimusel, et postide vahed on 12—16 km ja nad asuvad kolmel joonel. (Coast Artillery Journal, juuli 1933. a.).

Kk.

Õhukaitse küsimus Rootsis.

Kui kapten G. Sergeli hiljuti ilmunud brošüür „Flygvapnet veh Sveriges försvar“ on äratanud suurt tähelepanu mitte ainult Rootsi sõja-, vaid ka poliitilises ajakirjanduses, siis küll seepärast, et õhukaitse küsimus on siin juba pikemat aega teravalt päevakorral. „Ny Militär Tidskrift“ näitas märtsikuu numbri 6—7 ja 8 kahes artiklis, et õhukaitse suhtes seisab Rootsi väga kehval järjel, viletsamal kui naljalt mõni teine isegi väiksem riik. Tema 111 sõjaväelennukit ei moodusta endast võitluse ja riigikaitse mõttes vähemalt nüüdses seisukorras peaaegu mingit väärtust. Hävitussõjakite kiirus on nii väike, et nad ei jõua järgi moodsaile luure- ja pommilennukeile. Samuti on vananenud luurelennukid, pommilennukid aga puuduvad täielikult.

Kuid just viimased on õhukaitse seisukohalt äärmiselt tähtsad, sest kõik asjatundjad, hoolimata rahvusest, on nüüd arvanud, et õhukaitse peab seisma peamiselt rindeõhurelvade, pommilennukite alusel — seletab Rootsi ajakiri.

„Praeguste õhukaitse relvade juures — kinnitab kapten Sergel oma brošüüris — võib meile vaenulik suurriik ilma tunduva riskita hävitada me maa majanduselu terroriseeriva õhusõja läbi. Ühtlasi võib ta suhteliselt väikeste jõududega okupeerida väiksemad või suuremad osad me maast. Ühe sõnaga, meil puuduvad vahendid, et sundida sõdijaid austama oma erapooletust ja kaitsta oma maad ründe vastu. Mingi maa- ja merevõitlusvahendite ükskõik kui suur tugevdamine ei muuda seda asjaolu.

Operatsioonivõimulise õhurelva kiire loomine, eeskätt pommilennukite muretsemine nõuetaval arvul on nüüd meie tähtsamaid riigi kaitseküsimusi.“

Samale seisukohale asub Rootsi avalik arvamine peaaegu üldiselt. Raskusi teeb vaid rahaküsimus, sest ka rikkale Rootsi ei ole jäänud kestev majanduskriis mõjuta. Ja peale selle on olemas teised vajadused. Ka laevastik nõuab hädasti uuendamist ja täiendamist. Siiski tähendab „Ostg. Corresp.“, et „oleks suur õnnetus, kui lennukit peetakse mingiks laevastiku lisanduseks. Ta on ja peab jääma iseseisvaks relvaks. Meie õhurelv, hästi varustatud ja käsitletud, võib võtta enda peale osa ülesandest, mis enne kuulusid laevastikule. Laevastik nõuab nüüd uut soomuslaeva, mis läheks maksma 30 miljonit krooni. Õhurelv aga nõuab 100 uut pommilennukit, mis lähevad maksma umbes sama palju.“ Leht leiab, et viimane nõue on riigikaitse seisukohalt tähtsam kui esimene.

Üldiselt tuleb tähendada, et Rootsis suhtutakse skeptiliselt niinimetatud „passiivsele“ õhukaitsele ja leitakse, et pearõhku tuleb panna „aktiivsele“ õhukaitsele.

Eriti tugevaks on läinud nõue õhukaitse suurendamise ja tugevamaks tegemise järgi pärast seda, kui selgus, et desarmeerimise püüded ei tööta anda üldse mingeid tulemusi. Milline meeolu valitseb ses suhtes isegi Rootsi radikaalseis, põhimõttes patistlikes ringkonnas, näitab väga kujukalt Rootsi laialt tuntud vabameelse lehe „Göteborg. Hand. och Sjöf.-tidningi“ avaldus välisminister Sandleri ettepaneku

puhul Genfis, millist ettepanekut toetasid ka mõned teised väikeriigid, et pommipildumine õhust keelataks ära: „Rahvad on saanud küllalt selgesti tunda, et kui sõda on pääsenud lahti, siis leidub vaid üks asi, mil on väärtust — jõud. On karvu püsti ajav naiivsus mõelda, et mõni rahvas rahuldub kümne vaenlase tapmisega, kui ta võib tappa tuhat... Seda teavad rahvad, kes on ise läbi teinud sõja vereorgiad... Väikeriikide ettepanek ses asjas kannab veidi sarnast laadi, nagu oli varblase ettepanekul hobusele, kokku leppida mitte tallata teineteise jalgu. Ettepanek oli hästi läbimõeldud ja tark, eriti varblase seisukohalt. Kindlasti ei võinud hobune suhtuda sellesse halvasti. Kuid otsuse andis siiski vaid — hobune.“

Tähelepanu väärib, et isegi „Social-Demokraten i“ ei ole kuigi palju usku asjasse. „Kui suudetaks — kirjutab ta — keelda pommipildumine õhust ja see ka tegelikult läbi viia, siis oleks seega kõrvaldatud hirmsaim relv tulevikusõja arsenalist. Kuid raske on sumbutada oma kahtlust. Kas austab ka riik, millel on hästi arenenud eralennuasjandus ja sama hästi arenenud keemiatööstus ja mida valitsevad poliitilised desperaadod, otsustaval hetkel seda keeldu? Küsimus on väärt tõsista kaalumist. Teiselt poolt ei saa alahinnata ses asjas pühalikult antud töötuse moraalset mõju.“

Kuid kahjuks ei vii Rootsi sotsialistliku lehe seegi endalohutus kuigi kaugemale. Rahvusvahelises politikas ei ole murtud vähem pühalikke töötusi kui neid on antud.

1. juunist määrati Rootsi õhukaitsele uus ülem, kindralmajor T. Friis. Loodeatakse, et õhukaitse hakkab nüüd vajaliselt arenema.

Kaua võideldi küsimuse ümber, kas peab olema õhurelv vaid maa- ja eeskätt merekaitsevahendite abiks või täiesti iseseisev.

„Õhurelvale tuleb kindlustada tema iseseisvus“ — nõuab „Göteborg. Hand. och Sjöf.-tidning“ ja samal seisukohal asub

viimasel ajal peaaegu kogu Rootsi avalik arvamine.

„Ei ole mingi saladus — ütleb „Väster-norrl. Allehanda“, et eriti mereväe esindajad seisavad teatud määral iseseisva õhurelva vastu. Nad kardavad lennuasjanduses endale hädaohtlikku võistlejat kehvalt mõõdetud eelarves... Kuid esimeseks vanumatuks nõudeks õhurelva juhatuse vastu on kanda hoolt õhurelva iseseisvuse eest.“

Samas mõttes väljenduvad paljud teised lehed, toonitades ühtlasi, et „ainult offensiivne pommilennuk võib hoida vaenlase eemal... Me peame laiendama ja organiseerima oma lennuasjandust selleks ülesandeks... Endakaitseõigust, mis meil on kui isikuil, peame tarvitama ka siin. Ja kuna selle tarvitamine ei tunne tehniliselt seisukohalt muud kaju kui on pommiründ, siis järelikult peame muretsema endale tugeva pommiõhurelva“ — nagu lausub „Morgontidning“.

Igatahes on väga tõenäoline, et Rootsi hakkab nüüd panema suuremat rõhku offensiivsele õhurelvale. See nähe ei ole huvituseta meilegi.

Kuigi Rootsis silmitsetakse endisest veidi umbusklikumalt sündmusi lõunapool Balti merd, kardetakse eeskätt ikkagi ida. Leitakse küll, et Soome ja teiste iseseisvate rajariikide tekkimine on nihutanud „vana hädaohu“ pisut kaugemale, aga mitte täiesti kõrvaldanud. Kui Baltimere idaranniku riigid peaksid sattuma ründe alla idast, siis tekib Rootsil raske küsimus, kuidas sellesse suhtuda? Kas käia Poliphemose põhimõtte järgi, kes lubas tänuks süüa Odysseuse viimasena või visata ka oma jõud vaekausile, kuni on veel õige aeg?

Selle küsimuse otsustamine oleneb kahtlemata suurel määral Rootsi valmisolekust aktiivseks endakaitseks, kusjuures ei puudu õhurelva tähtis osa.

Sest ainult offensiivne relv laseb asuda seisukohale, mis oli Rootsi talupoegadel Gustav Adolphi päevil: „Parem seome oma hobused võõraste kui võõrad seovad oma hobused meie aia külge.“ Ho.

Kaitseväe elu.

Aegnasaare Komandantuuri 15. aastapäeva puhul.

Major Otto Kleemann,

Aegnasaare komandandi a. k. t.

22. juulil s. a. pühitses Aegnasaare Komandantuur oma 15. aastapäeva. Väeosa tegelikuks aastapäevaks on 13. november 1918. a., millal asusid saarele esimesed Eesti kaitsevälased.

Arvestades halbu ilmastiku olusid ja raskeid saarelepääsu tingimusi novembri kuul, otsustati aastapäeva pühitseda suvel, 22. juulil. Mainitud kuupäev langeb kokku Harju maavalitsuse poolt väeosale lipuannetamise päevaga, mis toimus 1929. aastal.

Aegnasaare Komandantuur sündis, samuti nagu rida teisi meie väeosi, Vabadussõja keerises, võitluse raskemil tundidel meie iseseisvuse eest. Komandantuuril lasus, juba meie riigi algusest päale, suur ja vastutusrikas ülesanne — kaitseda Vabariigi pealinna mere poolt — mis tol ajal, kaitse-laevastiku puudumisel, oli täiesti kaitseta. Kaitse ülesande kõrval tuli ühtlasi seada korda enam-

laste ja saksa okupatsioonivägede poolt lõhutud ja rüüstatud kindlused.

Algul oli pilt väga kurb. Patareid olid lõhutud, elamud põletatud ja rüüstatud. Esimesil saare kaitsevälasil tuli elada mulla-koopais. Kuid hoolega korjati patareide vanu laialipillatud osi, et neid seada korda, klappida kokku ja teha seega patareid laskekõlblikuks. Rühiti tööd teha ööd ja päevad ning juba 1. maiks 1919. a. oligi osa Aegnasaare võimsamaid patareisid lahingukõlblikud.

Rahuaegse visa ja järjekindla tööga, väheste majandusliste ressursside juures, on jõutud niikaugele, et Komandantuuuri 15. aastapäeval võime öelda, et Aegnasaare merekindlus on moodsamaid ja võimsamaid kindlusi Läänemere rannikul.

Aegnasaare merekindluse ülesehitavat tööd on järjekindlalt ja edukalt juhtinud merekindluste ülemad — kindral Roska ja kolonel Janits ning Aegnasaare komandandid — major Aron (surnud), kapten Paulsen, major Kogger (surnud), kolonelleitnant Pezold, major Taadler ja

Aegnasaare ohvitseride pere 06. 07. 34.

Istuvad vasakult paremale: van.-lt. Jöffert, kapt. Mednis, kapt. Brockner, major Kleemann, kv.-am. Miller, kapt. Tingas, van.-lt. Feldmann. Seisavad II reas: van.-lt. Treumann, lt. Lemming, lt. Kibena, lt. Viil, lt. Silmato, kv.-am. as. Napp. III ja IV reas: arveohv. Jõgis, lt. Nurmer, n.-lt. Meenson, n.-lt. Danielson, lt. Vösu, n.-lt. Porila, van.-lt. Petrov.

kolonelleitnant F r e i m a n n. Praegu juhib Aegnasaare Komandantuuri tööd ja elu major K l e e m a n n.

Kui kunagi peaksid meie kodumaad ja pealinna ähvardama jälle vaenulised väed, siis võivad meie riigi kodanikud julged olla, sest nende kaitseks seisab alati valvel tugev Aegnasaare kindlus.

Aegnasaare Komandantuuri üleajateenijate kogu tegevusest.

Aegnasaare merekindluse üleajateenijate kogu asutamise mõte algatati 1924. a. oktoobris allohvitseride eneste poolt. Tollal oli välja kujunemas elukutseliste kaitseväelaste üldine teenistuskord. Tekkis vajadus seotada üleajateenijaile teatav vaimne kui ka majanduslik keskus, mille ümber võis koondata kõiki komandantuuris teenivaid allohvitseride.

Aegnasaarel valitsevate viletsate korteri olude tõttu polnud võimalik hankida asutatavale üleajateenijate organisatsioonile vastavaid ruume. Lõppeks andis komandantuuri orkestrijuhht allohvitseridele kokkutulemiseks kasutada oma korterist ühe ruumi. Sinna avastigi komandandi nõusolekul 1924. a. oktoobris esimene üleajateenijate kasiino. Samal ajal töötati välja vastavad toimkonna poolt kasiino kodukord.

1925. a. kogul õnnestus saada suuremad ruumid. Sellest ajast peale hakatakse allohvitseride peres tundma elavamat huvi seltskondliku läbikäimise arendamiseks. Viimane oligi hädavajaline, eriti saare igavas elus. Puuduvad siin ju igasugused meelelahutused ja enesearendamise võimalused, nagu need on kättesaadavad linnades.

Ametlikult ei olnud veel üleajateenijate kogul põhikirja. See asjaolu oligi takistuks kogu elu üldise arengu suuna määramisel.

1925. a. sügisel koostati 2. jalaväerüge-

mendi üleajateenijate kogu põhikirja esikujul Aegnasaare komandantuuri üleajateenijate kogu põhikiri.

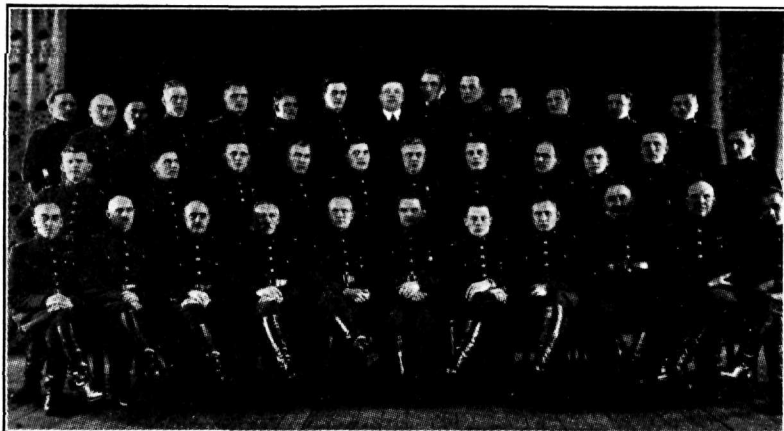
1926. a. veebruaris kutsuti kokku komandandi poolt üleajateenijate üldkoosolek, kus valiti kogule põhikirja kohaselt juhatus ja revisjonikomisjon.

Sama aasta lõpul valmis veel laenuhoiuks kassa põhikiri, mis aitas kergendada tublisti allohvitserkonna majanduslist olukorda. Praegu moodustavad hoiusummad ja osakapital 7233.55 kr. summa.

Kogu põhikirja järele on kogu ülesanded väga mitmekesised: tõsta oma liikmeskonna üld- ja erihariduslist taset, arendada seltskondlist läbikäimist, kasvatada oma liikmeskonnas au- ning ühistunnet jne.

1927. a. alates on eriti intensiivselt püütud tõsta liikmeskonna vaimset taset. Korraldati võõrkeelte, matemaatika, raamatupidamise ja autotehnika kursusi. Peeti mitmesuguseid üldhariduslike sisuga loenguid jne. Käesoleval aastal kutsuti ellu kogu liikmete vahel veel enesearendamise ring.

Meelelahutuse alal on korraldatud üldisi koosviibimisi, muusika- ja peoõhtuid,

Aegnasaare üleajateenijate kogu liikmeid 1934. a.

väljasõite jne. Kogu omab piljardi ja keelpillide orkestri. Kogu varanduslik seis oli 1. aprillil s. a. kr. 2515.43.

Heites pilgu tagasi kogu kümneaastasele tegevusele väeosa 15. aastapäeval, peab tunnistama, et selle aja jooksul on tehtud palju tööd allohvitseride üld- kui ka sõjalise kasvatusel alal. Ajajooksul on saadud üle igasugustest raskustest ja Aegnasaare üleajateenijate kogu on saanud tugevaks lahkeliideteta pereks.

E. T.

Uute kursuste avamisest Kaitseväe Lennukoolis.

Kaitseministeeriumi korraldusel on Kv. Lennukoolile ülesandeks tehtud asuda tagavaraväe lendur-allohviteride ja tagavaraväe aviomotoristide järgnevat kursuste organiseerimisele. Uus kursus tagavaraväe aviomotoristidele algab 1. novembril s. a. ja lendur-allohviteridele 1. aprillil 1935. a. Sisseastujatel tuleb esitada Lennukooli Ülema nimele palvekiri, äratähendades klass (aviomotoristide või lendurite), kuhu astuda soovitakse ja lisades juurde allpool loetletud dokumendid. Palvete sisseandmise lõpu tähtpäev on 10. sept. 1934. a. Palves tuleb ülesanda ka ilmumise päev kaitseväe ringkonna ülemale või väeosasse, kui selline tähtpäev on kutsealusele kodanikule juba teada antud.

Kõikidele kandidaatidele, kes vastavad sisseastumise nõuetele, korraldatakse s. a. septembri- ja oktoobrikuu jooksul arstline ülevaatus Tallinnas, kaitseväe keskaigemajas. Arstlise ülevaatus päevast antakse igale kandidaadile teada tema koduse aadressi järele vähemalt üks nädal enne ülevaatusi. Selle järelevaatusesega seotud sõidu- ja muud isiklikke kulusid riigi poolt ei tasuta. Järelevaatus kestab üks tööpäev ja on tasuta.

Arstlises komisjonis kõlbulikuks tunnustatud kandidaatidest koostab Lennukooli Ülem sisseastujate lõpuliku nimekirja kaitseministri poolt määratud arvul ja muudetakse nendele teenistuskohustuse suhtes ajapikenduse kuni vastava kursuse alguseni (lendur-õpilastele kuni 1. aprillini 1935. a. ja aviomotorist-õpilastele kuni 1. novembrini 1934. a.). Õppetöö Lennukoolis kestab 22 kuud ja õpilasena viibitud aeg võetakse sundusliku teenistusaja arvele.

Lendur-õpilaste klassi võetakse vastu neid vabatahtlikke (s. o. kodanikke, kes pole veel sundaega teeninud), kes vastavad järgmistele tingimustele:

- 1) ei ole alla 18 aastat vanad,
- 2) omavad vähemalt täieliku keskkooli hariduse,
- 3) valdavad riigikeelt,
- 4) on olnud E. V. kodakondsuses vähemalt 1 aasta,
- 5) ei ole kohtuotsusega ilma jäetud hääleõigusest Riigikogu valimistel ja rahvahääletamisel või riigiteenistuses olemise õigusest,
- 6) ei seisa kohtu ega eeluurimise all ega ole tunnustatud maksujõuetuks äri alal,

7) vastavad tervislikelt Kaitseministri käsu kirja nr. 69 — 1934. a. lisas avaldatud nõuetele.

Vabatahtlikud, kes soovivad astuda lendur-õpilaste klassi, lisavad sooviavaldusele juurde:

- isikut tõendava dokumendi,
- keskkooli lõpetamise tunnistuse õppetöö ja riigikaitsealase ettevalmistuse tagajärgedega,
- ametlikult tõestatud päevapildi,
- politsei tunnistuse, et vastab eespool pp. 4, 5 ja 6 all tähendatud nõuetele,
- vanemate või eestkostjate ametlikult tõestatud nõusoleku sooviavaldaja vabatahtlikult astumiseks Lennukooli kaitseväe lendur-õpilaseks.

Kui kandidaadid vastavad sisseastumise tingimustele üheväärselt, siis antakse eesõigus:

- tehnilise õppeasutuse lõpetanuile, kes ühtlasi edukalt sooritanud riigikaitsealase ettevalmistuse,
- Vabadussõjas langenute poegadele,
- vabaduseristi kavaleride poegadele,
- Vabadussõjas haavata saanute poegadele.

Tagavaraväe aviomotoristide klassi võetakse vastu neid vabatahtlikke (s. o. kodanikke, kes pole veel sundaega teeninud), kes vastavad järgmistele tingimustele:

- 1) mitte alla 17 aasta vana,
- 2) lõpetanud kutsekooli kursuse; või lõpetanud algkooli kursuse, kuid omandanud teadmisi ja praktilisi kogemusi metallitöö ja sisepõlemise mootori alal,
- 3) valdama riigikeelt,
- 4) ei ole kohtuotsusega ilma jäetud hääleõigusest Riigikogu valimistel ja rahvahääletamisel või riigiteenistuses olemise õigusest,
- 5) ei seisa kohtu või eeluurimise all,
- 6) vastab tervislikelt Kaitseministri ksk. nr. 69 — 1934. a. lisas avaldatud nõuetele.

Vabatahtlikud, kes soovivad astuda tagavaraväe aviomotoristide klassi, lisavad sooviavaldusele juurde:

- isikut tõendava dokumendi,
- haridustunnistuse:
  - a) kutsekooli lõpetanutele vastava lõputunnistuse ühes õppetöö tagajärgedega,
  - b) algkooli lõpetanutele vastava lõputunnistuse ühes õppetöö tagajärgedega

- ga ja tõenduse teadmiste ja praktiliste kogemuste omandamise kohta metallitöö ja sisepõlemise mootori aladel,
- politsei tunnistuse selles, et vastab eespool pp. 4 ja 5 all tähendatud nõuetele,
  - vanemate või eestkostjate allkirja selle üle, et nemad on nõus paluja vabatahtlikult kaitseväeteenistusse astumiseks.

Kui kandidaadid vastavad sisseastujatele ettenähtud tingimustele üheväärselt, siis antakse eesõigus:

- tööstuskooli lõpetanuile,
- algkooli lõpetanuile, kes omandanud rahuldava ettevalmistuse ja küllaldaselt praktilised kogemused metallitöö ja sisepõlemise mootori aladel,
- Vabadussõjas langenute poegadele,
- Vabadusristi kavaleride poegadele.

Lennukooli kursuse lõpetanud õpilased kinnitatakse vastavas kutses (kaitsevälendur ja kaitsevälendur-aviomotoorist) ja omavad eesõiguse üleajateenijatena lennuväkke teenistusse astumiseks vakantsetele kohtadele. Lendurõpilased ülendatakse enne kursuse lõpetamist nooremallohvitserideks.

H. J.

Ametlik osa.

KAITSEVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA KÄSUKIRJAD.

Nr. 140.

Tallinnas, 13. juulil 1934. a.
(Kaitseväge staap)

Viin üle teenistuse huvides, arvates 16. juulist s. a.: kapten Anton Pori 2. üksikust jalaväepataljonist — piirivalvevalitsusse, kapten Mihail Väli kaitseliidu Saaremaa malevast — Viru-Järva kaitseringkonna staapi, kapten Johann Madissoni kaitseväge staabist — kv. ühendatud õppeasutistesse, leitnant Johannes Määri 2. suurtükiväegrupist — 1. diviisi laatsaretti.

Alus: O. T. S. §§ 121 pp. 1 ja 2, 133 p. 1 ja 259.

Nr. 141.

Tallinnas, 13. juulil 1934. a.
(Kaitseväge staap)

§ 1.

Viin üle teenistuse huvides, arvates 16. juulist s. a.: kapten Artur Kase 3. üksikust jalaväepataljonist — 1. jalaväerügementi määramiseks Narva sõdurite kodu vanemaks; kapten

Ferdinand Silmanni 3. üksikust jalaväepataljonist — 1. soomusrongirügementi määramiseks kuulipildurkompani ülemaks; leitnant Julius-Albert Tamme 2. üksikust jalaväepataljonist — Tartu kaitseringkonna staapi määramiseks I jaoskonna ülema abiks, ühtlasi platsadjutantiks.

Alus: O. T. S. §§ 121 pp. 1, 2 ja 133 p. 1.
Õiendus: Lj. nr. 292.

§ 2.

Major Rein Tomback kaitseväge staabist on läkitatud hariduse täiendamiseks Poola kõrgemasse sõjakooli, arvates 8. juulist s. a.

Õiendus: Lj. nr. 1070.

§ 3.

Leitnant Johannes Friedrich Ivasčenko'le merelaevastiku divisjonist on Siseministri poolt lubatud muuta senist perekonnanime ja selle asemele võtta uueks nimeks „Ivalo“.

Õiendus: Lj. nr. 1050.

Nr. 142.

Tallinnas, 13. juulil 1934. a.
(Kaitseväge staap)

Viin üle teenistuse huvides, arvates 16. juulist s. a.: leitnant Paul Suupi 7. jalaväerügemendist — kaitseliidu Tartumaa malevasse, nooremleitnant Adalbert Klaussoni kaitseliidu Tartumaa malevast — 7. jalaväerügementi.

Alus: O. T. S. §§ 121 p. 2, 133 p. 1

Nr. 143.

Tallinnas, 13. juulil 1934. a.
(Kaitseväge staap)

Viin üle teenistuse huvides major Alfred Lutsu kaitseväge ühendatud õppeasutistest — kaitseväge staapi, käskudetäitjaks ohvitseriks, arvates 16. juulist s. a.

Alus: O. T. S. §§ 121 p. 2 ja 133 p. 1.

Nr. 147.

Tallinnas, 18. juulil 1934. a.
(Kaitseväge staap)

§ 1.

Viin üle ja määran teenistuse huvides, arvates 1. augustist s. a.: Tartu garnisoni arsti san-major Leander Vehiku — 7. jalaväerügemendi vanemarstiks ja Valga garnisoni arsti san-major Elmar Kalameesi — Tartu garnisoni arstiks.

Alus: O. T. S. § 121 p. 2 ja § 133 p. 1.
Õiendus: Lj. nr. 847.

§ 2.

Võtan tegelikku kaitseväeteenistusse ja määran teenistuse huvides san.-nooremleitnant Gustav Leisneri tagavaraväest Valga garnisoni arsti kohustetäitjaks, arvates 1. augustist s. a.

Alus: O. T. S. §§ 55 ja 58.
Õiendus: Lj. nr. 1092.

J. Laidoner,
Kindralleitnant,
Kaitseväge Ülemjuhataja.

V. Brockner.

Jooni Aegnasaare elust.

Veste.

Oh jõuaks ma kord sinna,
Ei mujale taha ma minna;
Aegnas on hea,
Jõuaks sinna ma pea!

Igaüks teab väikest Monte-Carlo vürstiriiki, igaüks on kuulnud väikesest Andorra vabariigist Prantsusmaa lõunapiiril, ja igaüks teab ka, et on olemas Itaalia pealinnas, Roomas, omaette riik — Vatikan. Kuid vaevalt keegi teab, et ka Eesti Vabariigi piires asub sarnane iseseisev riigike, nagu on ülalmainitud riigid Prantsusmaa ja Itaalia piires. See on isegi „kuningriik“, mis seisab Eesti Vabariigi kaitse all! Kus seesugune omaette kuningriik asub, küsime. Ütlen täpsalt: 59° 35' põhja laiust ja 24° 46' ida pikkust Greenwichist, ja tema nimi on: Aegnasaar.

Kui Teie ei usu — ma tõendan! Iseisva riigi tunnused on, et tal on omaette seadused, riigikord, majanduselu, piirid lahutavad teda teistest riikidest, tal on sageli omaette rahvusriided, elanikkude koosseis ja mõndagi muud. Kõike seda leiame ka Aegnasaarel.

Algame riigikorrast. Saare ainuvalitseja on saare komandant: temale alluvad kõik saare elanikud, kui mitte kõik otseselt, siis vähemalt kaudselt. Parlamenti ei ole; ministreid on ainult üks — majanduse- ja rahaminister, tähendab absoluutne ainuvalitseja. Nagu igal riigil on oma hümn, nii ka aegnasaarlastel. Selle hümn viimased sõnad on toodud ülal. Riigipiiride eest on loodus ise hoolitsenud, ning neid valvatakse pidevalt. Keegi „välismaalane“ ei pääse sisse ilma erilise viisumita, mida meie rahvakeeles nimetatakse „saarele pääsu loaks“. Julgeb keegi ilma sellise viisumita jalga saarele panna, küsib piirivalvur kurjalt: „kus luba on?“ ja kui seda ette näidata ei ole, saadetakse isik hafastamatult välja. Juhtub aga mõnel see haigus olema, et ta teine ja kolmas kord salaja püüab saarele tulla, tutvustatakse teda enam-vähem põhjalikult saare vanglaga (meie keeles kartser) ja antakse siis üle välismaa lähemale politseiasutusele, mis seal kannab kõlavat nime: „Tallinna Sadama-politsej jaoskond“. Piiride puutumatus on seega kindlustatud.

Piiride kaitseks esineb rohkearvuline kaitsevägi, mis on varustatud võimsate lahingvahenditega. Kaitseväge koosseis on ha-

ruldasetl suur, ega vist kuski ei seisa ligi 80% kogu rahvast tegelikus kaitsevæetennistuses. Aga ärge sellepärast mõelge, et meil ka naised sõduritena aega teenivad, ei, ainult mehed, ja selle selgituseks olgu öeldud, et meil ainult 15% rahvast on naissoost. Ons veel kuskil selline meeste ülekaal?

Üheks harulduseks on jällegi see, et rõhuv enamus mehi on 20—21-aastased. Kui küsime 10 aasta pärast, kui vanad meie meessoost elanikud on, ikka saate vastuseks: 20—21 aastat, ja seda nad olid ka 10 aastat tagasi. Näete, et siin on looduse ime: mehed on alati noored, ainult meie naiselanikud vananevad (ehk küll nemadki ütlevad harilikult, et on 20—21-aastased...). Ainuke pahe, et meeste näod oma ilmet iga poolteise aasta pärast muudavad, ei tunne teist enam ära, kui oled paar aastat ära olnud.

Ka kaitsevæe vorm on omapärane: suurem osa on rietatud kaitsevârvi, aga need, kes rivis eespool kõnnivad, on tihti üleni mustad, või must-valged, või valge-mustad, või üleni valged. Lahingõppe tundides kantakse eriti meeeldi valgeid rõivaid, et vaenlane mitte liiga kaua ofsimat ei peaks. Samal ajal klõbistab kannustega mööda maad alust kõiku kaitsevârvi vormis mees säärikuis ja jääb samuti meeeldi kannustega redelipulkade, nõõride või muude asjade külge kinni. Mõni mees kannab alguses rohelist ja hiljem musta (valget jne.) vormi. Lihtsal põhjusel: tõustes veltveebliini käis ta rohelises, saades aga ametkoha järele instruktoriks, pani südamerahuga musta mundri selga, kuigi tal nüüd mereväest rohkem aimu ei olnud, kui varem.

Jutt oli rahvariidest. Ju meilgi on oma rahvariitus: naised ei käi muidu väljas, kui toetudes kahe meetri pikkuste keppide najale. Ega see vanadusenõrkusest just ei ole... Oli kuulda, et varsti tuleb põhjalik reform riietuses: naised hakkavad kandma meeste riideid ja mehed — naiste omi. Põhjused selleks peituvad meie erilises looduses.

Kirjeldan loodust: 95% riigi pinda on kaetud metsaga. Küll leidub siin mände, kuuski, kaski, leppi, haabu — ei tulegi kõik meelde, igatahes palme meil veel ei ole. Rohtu kasvab ka, kuid ainult suvel. Maa

on soovi järele: mustmuld, liiv, kruus, munakivid (saaks varustada kõik Tallinna tänavad) savi, soo. Kulda ja hõbedat leidub vähe, kuid sellest allpool.

Loomariik on ka rikkalik. Peasjalikult põldhiiri, siile, metsikuks läinud kodukasse, 2½ koera, mõni üksik jännes (kui ta veel kassidest söödud pole), sääski, sipelgaid jne.; lindudest peamiselt vareseid ja kulle, siis tihaseid, pääsukesti, rähne, kägusid ja veel mõnda liiki. Aga mürgiseid usse ei ole.

Mõne aasta eest ilmus ühes Tallinna loetavamas ajalehes järgmine teade: „Põder ja rebased Aegnal. Aegna saarele tuli pühapäeva õhtupoolel Viimsi ranna poolt üle jää põder. Samal saarel asub juba mõnda kuud rebase perekond. Nii põder kui ka rebased on Aegnal väga haruldased külalised“. — Ega's see teade nii vale polnudki, sest tõesti tuli mainitud pühapäeval üle jää saarele põder, kuid Põder suure algtähega, ja nimelt üks mandril elavatest ohvitseridest. Sama lugu oli ka saarel asuva rebase perekonnaga — ikka suure algtähega! Aga oletame, et trükikojas laduja eksis, ja mitte, et mõni naljahammas selle teate meelega säärasel kujul lehte pani!

Meie praeguse „kuninga“ eelkäija leidis, et loomadest on puudus ja lasi importeerida kaks paari oravaid. See oli mõni aasta tagasi. Nüüd mets aina kubiseb neist ja nii mõnigi, kes orava pesale liialt läheneb, on käbiga pähe saanud. Peale selle toodi läinud aastal saarele kolm noort metskitse. Küll nad olid armsad, igaüks oli uhke, kui sai teistele jutustada, kuidas kits temalt on leiba vastu võtnud. Eriti armsad olid nad naistele. Kahjuks aga hakkasid kahel kitsel sarved kasvama ja neid võis järelikult lugeda meessukku kuuluvateks. Oli aga üks ainus kitsepreili ja isased muutusid tema pärast üksteisele vaenulisteks. Viha tõusis, ja kuna üks noorhärja kõndis preilikesega, läks teine mujale lõbustusi otsima. Siin peab mainima, et kitsepreili on väga õiglane ja kordamööda kord ühega, kord teisega jalutab. Mahajäetud sokuks saigi inimeste piinajaks. Kui ta midagi paremat enam ei leidnud, muutus tema ainsamaks lõbuks proovida, kas inimestel ka sarvi on... Meessoost elanikud said neist varsti jagu ja sokud õppisid neid austama, aga naised jooksid ära ja varjasid end puu taga. See meeldis sokkudele, ja sellest peale atakeerivad nad iga seelikut kandvat inimest. Mitu saare daami on juba kannatada saanud ja isegi voodis lamanud kitse pärast, nii mõnigi on koju tulnud kitse poolt

lõhutud riietega. Sellest ongi tingitud pikka keppide kandmine. Ja varsti tahavad naised meeste riided selga panna, et kitsede eest pääseda, ja mehed seelikuid, et neile õpetust anda.

Oli jutt kullast ja hõbedast. Vanarahva juttude järgi olla maapõues peidus nii mõnigi kast kuldrahaga, kuid ei leita neid ilma nõiduseta. Ja nõiduse sõnad ei ole kellelgi enam meeles. Üks saare elanik-ajaloo-uuriija tuhnis saare läbi ja leidis siim-seal üksikuid rahasid, ning avastas — Jeruusalem linna. Palun, see on muinsuskaitse all! Ta kujutab endast mulla sisse vajutatud munakividest kontsentrilisi ringe üksikute põikjoontega, mida vana saare rahvas omal ajal teinud ja mis neile labürinti etendas.

Saare üksikud kohad ja majad kannavad uhkekodanlisi nimesid. Iga saare elanik teab, kus pool saare otsas asub Pääsküla, kus Petseri, kus Sihi, Nõmme, Jüri, Mäeotsa talud, kus moonaka maja. Mäeotsa talu on kindlasti iga tallinlane näinud, kes korra on Aegnasaart silmitsenud; ta paistab heleda täpina saare paremal pool.

Nüüd majanduslik elu. Väljaveoaineks on vanad konservikarbid, kaltsud ja kondid, vahest ka natuke vanarauda. Sissevedu on suur ja selle tõttu kaubandusline bilanss kahjuks alati passiivne. Kuid valuutat muretseb saare majandusminister, nii et jätkub enam-vähem igaühele. Ma ütlen nimelt „enam-vähem“, sest küllaldaseks seda küll nimetada ei saa. Sellepärast on ka pea igaüks tegevuses põllumajandusega, kasvatakse kartuleid, kurke, rediseid, porgandeid, peete jne.

Mõned elunähted. Talvel. Terve saar tõuseb kell ½7. Talvel on sel ajal teatavasti pime, ja et petrooli ja küünalde sissevedu normaalseis piires hoida, jagatakse elektrivoolu. Seda hakatakse andma siis, kui rahvas tõusma peab, s. o. kell ½7. Nüüd märgati aga ühes majade koondises (ka küllaks nimetatud), et valgus kella ½7—¼8-ni väga tumedalt põles ja siis järsku poole valgumaks läks. Arutati, kaaluti, küsiti tarkadelt — ei keegi ei teadnud vastust. Ja ei leidnudki! Nüüd tahan avaldada selle saladuse: üks saare elanik tahtis natuke kauem magada, ja pidades poissmehena ise hoolitsema hommikueine eest, oli välja mõelnud säärase triki: ostis Tallinnast elektrilise veesoojendaja, pani õhtul, kui valgus kustus, vee valmis, soojendaja sisse ja ühendas selle elektrivõrguga. Hommikul kell ½7 anti voolu, mees tõusis kell 7, ja kui ta kell ¼ 8 hommikuse tualetiga valmis sai,

kees kohvivesi! Ja küla lambid hakkasid äkki heledamalt põlema...

Kuulujuttude järele antakse jaamast voolu kuni 120 volti, aga kaugemad elanikud pole temast rohkem näinud kui 85—90 volti. Sarnase pinge tarvis lampe ei ole, tuleb leppida 110-voldilistega — ja selle hiilgava valguse eest meie maksame 25 senti kilovatt-tunnist. Öhtul kell 23 on saarel sunduslik magamaheitmine, kõik heidavad, mehed, naised, noored, vanad, sest siis enam valgust ei saa.

Meelelahutust on: teater, kino, kontsert, ball ... kuid kõik ainult jaokaupa. Ainult kinofilmid tulevad väljast, kõike muud tuleb teha omal jõul. Filmides imetled daame vaevalt põlvedeni ulatuvates seelikutes, nagu neid kanti mõni hea aasta tagasi. Sest meil pole kahjuks veel helifilme. Teatris juhtub, et meesnäitlejad tenori asemel bassi laulavad, sest harilikult nad on näitemängu ajaks häälest ära. Kontsertidel on niipalju rahvast, et koorilaule kuulavad pealt orkestrandid, ja orkestri ettekandeid — koorilauljad. Vähestel solistidel on menu: on ju neil saal rahvast täis, nimelt orkestrandid ja koorilauljad.

Kord aastas tehakse juttu, et oleks vaja saare aastapäeva pühitseda. Kuus aastat tagasi oli üheksas, viis aastat tagasi ühesteiskümnend aastapäev, üks arvake välja, mitmes tänava on! Meie oleme seda iga aasta nii kaua arvestanud, kuni aastapäeva pühitsemiseks soodne aeg läbi oli ja aastapäev sootuks pidamata jäi.

Talvel on meelelahutuseks jääpurjekate kordaseadmised. Nad kõik seisavad stardivalmis kuni maikuuni, mil nad uuesti ära viiakse. Sest jääd ei ole. Vanal heal ajal, kui veel jääd oli, sai sellega palju meelelahutust. Väga armastati jääaukudes supelda, harilikult uiskudega jalas, või mitme mehega koos, toetades veest väljaulatava jääpurjeka masti najale. Üks vanem saare elanik võttis korra isegi ainult külma kõhuvanni, hoides ennast käte ja jalgadega jääaugu kohal, nii et ainult kõht vette ulatas. See olla hea vahend jooksva vastu!

Pärast suplemist inimesed hoolitsevad ise oma eest, lehes 5000 meetri jooksu pesuväl, või juues tulist grokki, milles väga vähe vett on. Kuid vahest tuleb ka hobusel tahtmine supelda — ta ei oska aga enda eest nii hästi hoolitseda. Ja siis leiab aasta-

komisjon mõnes vararaamatus arvel oluaks paar pudelit valget viina, mis punase kuluaktiga maha kantud: hobused on ära joonud! Nad olla pärast seda kaunis lõbusad, aga ainult laulda ei oska.

Ma võiksin veel palju jutustada, kuid arvan, et olen nüüd juba kõik veendumusele viinud, et Aegnasaart tema omapärasuste suure arvu tõttu võib küll nimetada omaette „kuningriigiks“ vabariigi piirides.

PEREKONDLIKE TEATEID.

Sünde:

Kalevi üksiku jalaväepataljoni leitnant Elmar Lõmmiksonil ja tema abikaasal Helenel — tütar — Malle-Reet. N.-ltn. Alfred Palgi'l ja tema abikaasal Miraldal — tütar — Reet.

Piirivalve Jägala-Jõesuu rajooni motorist v. a. o. Oskar Fröhberg'il ja tema abikaasal Johanna-Mariel — kaksikud tütreid — Virve ja Silvi.

Abiellumisi:

7. jalaväerügemendi staabiülem major Paul Hanson, 40 a. vana, abiellus Hedvig Künnapuu'ga, 26 a. vana. Rühmaülem leitnant Valter Bürger, 23 a. v., abiellus Paula-Elise Olts'iga, 29 a. v.

5. üksiku jalaväepataljoni leitnant Rudolf Laud, 28 a. vana, abiellus Marta-Helene Osip'iga, 21 a. vana.

Kv. Ühendatud Öppeasutiste v.a.o. Rudolf Tupits abiellus Elvine-Johanna Papp'iga.

Sidepataljoni Tuvibaasi ül. t. v. a. o. Otto Tamm, 29 a. vana, abiellus Lydia Vendt'iga, 24 a. vana.

1. suurtükiväegrupi II j. vet.-velsker n. a. o. Erich Mets abiellus Anna Riimak'iga.

Kuperjanovi üks. jalaväepataljoni ül. t. n. a. o. Eugen Paulmeister, 27 a. v., abiellus Alide Saks'aga, 24 a. vana.

Piirivalve Haapsalu rajooni kordoni ülema k. t. n. a. o. Aleksander Jaakson, 28 a. vana, abiellus Anna Otson'iga, 25 a. vana, pärit Läänemaalt, Veltsa vallast. Haapsalu rajooni motoristi k. t. kapral Robert Sams, 25 a. vana, abiellus Angelina-Ludmilla Bachfeldt'iga, 21 a. vana, pärit Tallinnast.

Tagavaraväe-ohvitserid!

Tellige ja lugege

„SÕDURIT“

Sport.

1. soomusrongi rügemendi kergejõustiku võistlused.

10. ja 11 juulil korraldas 1. soomusrongirügement kergejõustiku võistlused, kus saavutati järgmisi tagajärgi:

100 m jooksus: 1. n. a. o. Moones — 12,1, 2. noor Arens — 12,3, 3. noor Kiin — 12,3.

400 m jooksus: 1. noor Saar — 56,3, 2. n. a. o. Vaap — 58,5, 3. n. a. o. Moones — 1:05.

1500 m jooksus: 1. noor Saar — 4:30,1, 2. rms. Kallas — 4:33,1, 3. noor Kraus — 4:47.

5000 m jooksus: 1. rms. Kallas — 16:59,2 (uus rekord), 2. noor Neumann — 17:25, 3. rms. Söber — 17:50.

5 × 1000 m jooksus: 1. Soomusrong nr. 3 meeskond (koosseisus: noor Veskreold, noor Ilves, noor Kraus, rms. Kallas ja noor Saar), aeg — 15:01,1 (uus rekord).

Kuul: 1. rms. Tamjärv — 12,01, 2. n. a. o. Moones — 11,42, 3. n. a. o. Kuika — 11,36.

Ketas: 1. n.-ltn. Lõhmus — 33,41, 2. n. a. o. Moones — 31,35, 3. noor Arens — 30,82.

Oda: 1. rms. Tamjärv — 45,63, 2. n. a. o. Kuika — 42,09, 3. noor Arens — 40,09.

Kõrgus: 1. n. a. o. Kuika — 160 (162), 2. rms. Tamjärv — 160, 3. rms. Kakk — 155.

Kolmikhüpe: 1. n. a. o. Kuika — 12,51, 2. noor Kiin. — 12,21, 3. rms. Tamjärv — 11,93.

Kaugushüpe: 1. n. a. o. Vaap — 6,05, 2. noor Kiin — 5,94, 3. n.-ltn. Lõhmus — 5,83.

Teivashüpe: 1. n. a. o. Kuika — 285 (290), 2. rms. Viitman — 285, 3. noor Veskreold — 275. Are.

1. jalaväerügem. rännakvõistlus.

Võidupühal, 23. 06. 34. korraldati 1. jalaväerügemendis esmakordselt traditsioonilised pataljoni vahelised jao rännakvõistlused Kurtina laagrist Narva ja Narvast Kurtina laagrisse. Jao koosseis: üks ohvitser, üks allohvitser-üleajateenija ja 7 ajateenijat. Võistlusmaa pikkus 47 km. Kõik võistlejad olid varustatud lahingrakmete, relvade ja laskemoonaga.

Võistlus sooritati osaliselt raskel metsaga kaetud maastikul, ning rännak nõudis võistlejalt suurt füüsilist pingutust ja vastupidavust. Tagajärjed kujunesid üle ootuste suurepäraseks. I koha omandas II pataljoni jagu, koosseisus: leitnant Iila, van. allohv. Tui, kapral Reinstein, reamehed Šlõkov, Suursööt, Post, Vestenberg, Irval, Koik — üldajaga: 6 tundi, 46 minutit 08 sek., sellest ajast maha arvata 1 tund sundpuhkust. II koha omandas I pataljoni jagu üldajaga — 7 tundi 01 min. 30 sek. ja III koha — III pataljoni jagu üldajaga — 7 tundi 15 min. 53 sek.

Rügemendiülema poolt välja pandud rändauhinna — võitja kuju — võitis esimest korda II pataljoni jagu.

Kirjandustlikud uudised.

„Sakala Partisanid 1918—1934“ trükkimisega on jõutud lõpule ja raamat ilmub müügile neil päevil.

Raamat sisaldab 400 lehekülge teksti rohkearvuliste piltide ja skeemidega, hinnaks on Kr. 2.50.

Selles raamatus on lahingtegevused kirjeldatud tõetruult arhiivis leiduvate dokumentide ning osavõtnud isikute seletuste põhjal. Raamatus on ära toodud huvitavaid väljavõtteid lahingupäevikuist, käskudest jne.

Et käesolev raamat on Vabadussõja kangelaste vägitegude ja eeskuju jäädvustamiseks ka tulevastele põlvetele, siis peaks ta huvitama, peale Vabadussõjast osavõtnud ja rahuajal teeninute Sakala partisanide, ka teisi kodanikke.

Raamatu pakkumistega on pöördud ka koolide ja raamatukogude poole, mis pärast siinkohal olgu tähendatud, et tellimised neile, kes on vastanud pakkumistele, täidetakse kohe pärast raamatu trükkimist.

Kõiki teisi kodanikke, kes soovivad raamatut tellida, palutakse teatada sellest Sakala Partisanide ühingu sekretärile, Sakala üks. jal. pat. staapi — Viljandis.

Male.

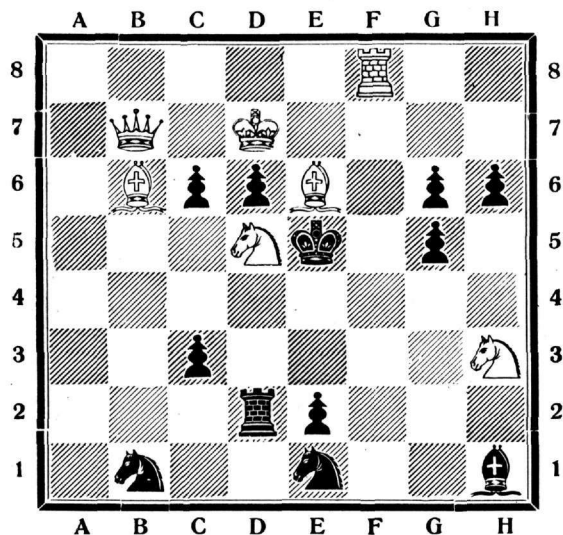
Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Nõmme, Nurme t. 29.

Ülesanne.

Kokku seadnud Z. Kolodnas (Kaunas) 1 auh. „L'Italia Scauhistica“ turniiril.

Mustad.

Valged.

Valged: Kd7, Lb7, Vf8, Ob6 ja e6, Rd5 ja h3.

Mustad: Ke5, Vd2, Oh1, Bb1 ja e1, Ec3, c6, d6, e2, g5, g6 ja h6.

Valged algavad ja annavad matt kahe käiguga.

Kaitsevägede staabi VI osakonna kirjastusel ilmusid trükist:

Laske-eeskiri jalaväe relvadele I^A vihk

I jagu: Lasketooria algmõisted.

II jagu: Vintpüssi käsitamine.

Hind 1 kroon.

Pioneri-eeskiri IV osa

Purustustööd. — Hind 1 kroon 75 senti.

Suurtükiväe-eeskiri III osa

Soomusrongide suurtükivägi. — Hind 65 senti.

Kapt. E. Ruusauk: **Laskemoon.** Lõhkeainete kirjeldus ja hooldamine.

Hind 60 senti.

Leitnant S. Leets: **Rahva gaasikaitse.** — Hind 60 senti.

Raamatud on müügil „Sõduri“ talituses, Toomkooli 7 — Tallinn.

Palun neid „Sõduri“ tellijaid,
kelle tellimise tähtaeg lõppes
1. juulil,
tellimist aegsasti uuendada.